

TAMPEREEN YLIOPISTO
Johtamiskorkeakoulu

TILAT JA TYÖHYVINVOINTI

Yrityksen johtaminen
Pro gradu -tutkielma
Toukokuu 2013
Ohjaaja: Arja Ropo

Niina Uolamo

TIIVISTELMÄ

Tampereen yliopisto	Johtamiskorkeakoulu, yrityksen johtaminen
Tekijä:	UOLAMO, NIINA
Tutkielman nimi:	Tilat ja työhyvinvointi
Pro gradu -tutkielma:	104 sivua
Aika:	Toukokuu 2013
Avainsanat:	työhyvinvointi, tila, sosiaalinen konstruktioismi

Tutkimus käsittelee työhyvinvoinnin moniulotteista ilmiötä ja työhyvinvoinnin ja yksilön rakennetun työympäristön välistä suhdetta. Tutkimus nojaa sosiaalisen konstruktioismin tutkimukselliseen viitekehykseen sekä erityisesti organisaatio- ja johtajuustutkimuksen tieteenalalla viime vuosina julkaistuihin kirjoituksiin moniulotteisesta, sosiaalisesti konstruoidusta ja käytössä merkityksiä saavasta tilasta. Sosiaalinen konstruktioismi ja uusi tilatutkimus tarjoavat tässä tutkimuksessa mahdollisuuden lähestyä tilan ja työhyvinvoinnin välistä suhdetta uudenlaisista, aiemmasta tilan ja työhyvinvoinnin välistä suhdetta tarkastelevasta tutkimuksesta poikkeavista lähtökohdista.

Tutkimuksen tavoitteena on kuvata ja analysoida työhyvinvointia organisaation moniulotteisessa tilassa rakentuvana, sosiaalisesti konstruoituna ilmiönä. Tutkimusongelman asettelun ja tutkimuksen tieteenfilosofisten lähtökohtien pohjalta olen tässä tutkimuksessa päättänyt narratiivisen tutkimusorientaation käyttöön. Tutkimusaineisto koostuu haastattelu- ja visuaalisesta aineistosta. Haastatteluaineiston muodostavat kesällä 2012 toteuttamani haastattelut, joissa haastateltavina oli 14 tutkimuksen kohteeksi valikoituneen teollisuusyrityksen työntekijää. Näissä haastatteluissa sain tilaisuuden kuulla organisaation työntekijöiden tilakokemuksia ja tilassa elämistä ja työskentelyä kuvaavia kertomuksia. Visuaalinen aineisto puolestaan muodostuu tutkimuksen kohteena olevan organisaation toimitiloja kuvaavista pohjapiirroksista ja haastattelemieni työntekijöiden syksyllä 2012 ottamista, työtiloja kuvaavista valokuvista.

Tutkimustulokset osoittavat työn ja organisaatioelämän rakennetun ympäristön, tilan, olevan yksilön työhyvinvoinnin rakentumisessa merkityksellinen. Aineiston narratiiveista on tunnistettavissa teemoja, kuten tilan rauhattomuus ja yksityisyys, jotka ovat myös aiemmassa työhyvinvoinnin ja tilan välistä suhdetta tarkastelevassa tutkimuksessa kiinnostaneet tutkijoita. Narratiivit kuitenkin osoittavat yksilön subjektiivisten tilakokemusten ja tulkintojen merkityksen työhyvinvointinarratiivien rakentumisessa ja tätä kautta kyseenalaistavat aiemman tutkimuksen deterministisyyden. Suunniteltu tila ei tulosten perusteella näyttäisi suoraan johtavan tiettyihin hyvinvointituloksiin, vaan yksilö konstruoi työhyvinvointiaan omista lähtökohdistaan jatkuvasti uudelleen.

Tutkimusaineiston moniäänisyys osoittaa, että organisaation tiloihin mahtuu useita erilaisia, toisistaan radikaalistikin poikkeavia tilakokemuksia. Lisäksi näyttäisi siltä, että yksilöiden tilallisille työhyvinvointinarratiiveille on ominaista niiden sisäiset jännitteet, liian deterministisyyden välttäminen ja useiden erilaisten, eri tiloihin ja aikoihin kiinnittyvien tilakokemusten osallistuminen työhyvinvointinarratiivin rakentumiseen. Tutkimustulokset osoittavat yksilön kehon kautta muodostuvien koettujen merkitysten osallistuvan työhyvinvoinnin rakentumiseen ja korostavat näin ollen myös tarvetta syvemmin ymmärtää työhyvinvoinnin rakentumisen esteettisiä аспекteja.

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	5
1.1	Tutkimuksen tausta ja aihealue.....	5
1.2	Tutkimuksen tavoite ja tutkimuskysymys	9
1.3	Tutkimusmenetelmät.....	10
1.4	Tutkimusraportin rakenne.....	12
2	TYÖHYVINVOINTI JA TILAT	13
2.1	Aiempi työhyvinvointitutkimus ja sen lähtökohdat	13
2.1.1	Hyvinvoinnin ulottuvuudet.....	13
2.1.2	Työntekijän hyvinvointi	15
2.1.3	Rakennettu ympäristö ja yksilön hyvinvointi.....	19
2.2	Moniulotteinen tila	25
2.2.1	Tila organisaatio- ja johtajuustutkimuksen analyttisenä käsitteenä	25
2.2.2	Sosiaalisesti tuotettu tila	27
2.3	Moniulotteinen tila työhyvinvoinnin tutkimisen lähtökohtana	30
3	TUTKIMUSMENETELMÄT	32
3.1	Tutkimuksen kohteena olevat tilat ja niiden käyttäjät	32
3.2	Narratiivisuus tutkimusorientaationa.....	33
3.3	Narratiivisen aineiston keruu.....	37
3.3.1	Kerronnalliset haastattelut	38
3.3.2	Visuaalinen aineisto.....	40
3.4	Aineiston analyysi	41
3.5	Tutkimuksen luotettavuus ja eettisyys.....	47
4	NARRATIIVEJA TILAKOKEMUKSISTA	49
4.1	Kohdeorganisaation havaittu ja käsitteellistetty tila	49
4.2	Koettu avokonttoritila ja työhyvinvointi	52
4.2.1	Rauhattomuus	52
4.2.2	Yksityisyyden kaipuu	58
4.2.3	Epäinhimillinen tila	61
4.3	Työhyvinvointikertomusten sisäiset jännitteet	64
4.3.1	Koettu avokonttoritila ja yksilön työnkuva	65
4.3.2	Ylpeyden kokemus ja siihen liittyvät jännitteet	68
5	KAKSI KERTOMUSTA MUUTOSTA	72
5.1	Sopeutumisia toisten tilaan.....	72
5.1.1	Luopumisen ja sopeutumisen prosessit	73
5.1.2	Petetty hyvinvointilupaus	77
5.1.3	Toisten tilassa	81
5.2	Oma tila, arvostus ja tasa-arvo	85
5.2.1	Pakkoavioliitto.....	85
5.2.2	Tila ja tasa-arvo	88
6	JOHTOPÄÄTÖKSET	92
6.1	Metodologisia huomiota	92
6.2	Työhyvinvoinnin ymmärtäminen tilallisesti konstruoiduna.....	93
	LÄHTEET.....	98

KUVIOT

Kuvio 1. Työntekijän hyvinvoinnin integroitu malli.

Kuvio 2. Tutkimuksen teoreettinen viitekehys.

Kuvio 3. Aineiston analyysi tiivistetyssä muodossa.

TAULUKOT

Taulukko 1. Psykologian paradigmojen hahmottelu.

Taulukko 2. Yhteenvetoa tilan ulottuvuuksista ja niiden tutkimuksesta.

Taulukko 3. Aineiston litteroinnissa käytetyt litterointimerkit.

1 JOHDANTO

Tämä tutkimus käsittelee *työhyvinvoinnin* ja organisaation rakennetun työympäristön, *tilan* välistä suhdetta. Tässä luvussa esittelen lyhyesti tutkimukseni taustan, aihealueen ja lähtökohdat. Omassa alaluvussa esittelen tutkimukselle asettamani tavoitteet ja tutkimuskysymyksen. Lisäksi kuvailen lyhyesti valitsemani tutkimusmenetelmät ja tutkimusraportin rakenteen.

1.1 Tutkimuksen tausta ja aihealue

Työhyvinvointi on ilmiönä moniulotteinen. Se on herättänyt kiinnostusta useilla eri tietealoilla, muun muassa psykologian, sosiologian, organisaatioiden ja johtajuuden sekä taloustieteen tutkijoiden keskuudessa. Työntekijän hyvinvoinnin ymmärtämisen ja tutkimisen tarpeellisuutta ja ajankohtaisuutta on perusteltu useista eri näkökulmista. Yksi paljon huomiota saanut näkökulma korostaa suomalaisessa työelämässä ja yhteiskunnassa tapahtuneita kielteisiä kehityskulkuja, kuten työelämän laadun heikkenemistä, syrjäytymistä, loppuun palamista, epävarmuuden, kiireen ja stressin lisääntymistä (Jokivuori, Latva-Karjanmaa & Ropo 2006, 4). Toisaalta työhyvinvoinnin tutkiminen on tärkeää myös inhimillisestä näkökulmasta. Työ on keskeinen osa yksilön elämää ja muodostaa perustan yksilön identiteetille. Parhaimmillaan työn voidaan nähdä olevan yksilölle tärkeä voimavarojen luoja (Vesterinen 2006, 30).

Aiemmat työhyvinvointitutkimukset ovat tuottaneet arvokasta tietoa muun muassa työhyvinvoinnin psykologisista ja fysiologisista aspekteista. Niissä työhyvinvoinnin on tunnistettu koostuvan useista eri ulottuvuuksista (ks. esim. Page & Vella-Brodrick 2009). Edelleen tutkimuksissa on tilastollisin menetelmin rakennettu useita erilaisia, luotettaviksi tunnistettuja malleja ja mittareita työhyvinvoinnin tutkimiseen ja mittaamiseen työyhteisöissä (ks. esim. Cotton & Hart 2003; Warr 1990). Lisäksi tutkimuksissa on tunnistettu työhyvinvoinnin ja organisaatiokäyttäytymiseen liittyvien kysymysten, kuten sairauspoissaolojen sekä yksilön ja organisaation suorituksen, välisiä yhteyksiä. Tutkijat ovat myös viime vuosina alkaneet korostaa työhyvinvoinnin kielteisten ulottuvuuksien lisäksi ilmiön myönteisten ulottuvuuksien tutkimisen merkitystä; nämä ulottu-

vuudet ovat saaneet runsaasti huomiota erityisesti positiivisen psykologian piirissä (ks. esim. Hakanen 2004).

Rakennettu työympäristö, tila, on työhyvinvointitutkimuksissa saanut huomiota yhtenä työntekijän hyvinvointiin yhteydessä olevana tekijänä. Rakennetun tilan ja työhyvinvoinnin välistä suhdetta käsittelevää tutkimusta on tehty runsaasti muun muassa arkkitehtuurin ja ympäristöpsykologian tieteenaloilla (ks. mm. Evan & McCoy 1998; Oldham & Brass 1979; Sundström, Burt & Kamp 1980; Vischer 2007) kiinnittämällä huomio muun muassa avokonttoreiden (ks. mm. Danielson & Bodin 2008) sekä arkkitehtuuristen piirteiden (ks. mm. Aries, Veitch & Newsham 2010) ja yksilön hyvinvoinnin välisiin yhteyksiin. Tutkimuksissa rakennettua tilaa on tyypillisesti lähestytty mittamalla sen eri ominaisuuksia, kuten melua, valaistusta ja tilaratkaisuiden tarjoamaa yksityisyyttä. Työhyvinvointi puolestaan on tutkimuksissa tyypillisesti määritelty käsitteen operationalisoinnin kautta; tutkimukset ovat pääosin tilastollisin menetelmin keskittyneet selvittämään tilan ominaisuuksien ja yksilön tyytyväisyyden, stressin tai motivaation välisiä korrelaatioita ja kausaalisuhteita.

Työhyvinvointia ja rakennetun tilan ja työhyvinvoinnin välistä suhdetta tarkasteleva aiempi tutkimus on tuottanut arvokasta tietoa työhyvinvoinnin ilmiöstä. Tutkimukset ovat tarjonneet merkittävän käytännöllisen kontribuution osoittamalla mahdollisuudet tilajärjestelyiden kautta vaikuttaa muun muassa työntekijän tyytyväisyyteen ja tehokkuuteen. Keskeistä on kuitenkin tunnistaa tämän aiemman tutkimuksen taustalla vaikuttavat perusoletukset ja lähtökohdat. Kuten J. A. Smith, Harré ja Langenhove (1995, 1) toteavat psykologian tieteenalan tutkimuksista yleensä, aiempaa työhyvinvoinnin tutkimusta näyttää pitkään ohjanneen *positivistinen* logiikka, jonka kyseenalaistamista ei tieteenharjoittajien piirissä ole nähty tarpeellisenä. Tutkimuksessa abstraktit ja moniulotteiset ilmiöt, kuten työhyvinvointi ja tila, on näin ollen tyypillisesti pelkistetty tilastollisten analyysien riippumattomiin ja riippuviin muuttujiin, ja mitattu niiden välisiä hypoteettisia suhteita (J. A. Smith ym. 1995, 2).

Tässä tutkimuksessa hylkään aiemman työhyvinvointitutkimuksen taustalla vaikuttavat positivistiset perusoletukset ja etsin työhyvinvoinnin ilmiön ja työhyvinvoinnin ja tilan välisen suhteen uudenlaista ymmärtämistä *sosiaalisen konstruktionismin* (Berger & Luckmann 1967) tutkimuksellisesta viitekehyksestä käsin. Sosiaalisen konstruktionis-

min perusajatusten mukaan sosiaalinen todellisuutemme rakentuu sosiaalisessa, kielellisessä vuorovaikutuksessa (Berger & Luckmann 1967). Sosiaalisen konstruktionismin näkökulmasta ei siis ole olemassa yhtä totuutta, jonka saavuttamiseen tutkijan tulee, tai on edes mahdollista, pyrkiä. Sen sijaan on useita vuorovaikutuksessa konstruoituvia todellisuuksia. Sosiaalisen konstruktionismin näkökulmasta ei ole olemassa absoluuttisia totuuksia, vaan pikemminkin erilaisia selitystapoja ja kertomuksia. (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006.)

Käsitteenä sosiaalinen konstruktionismi voidaan nähdä konstruktivismia laajempänä ja postmodernismia suppeampana (Gergen 2009). Sosiaalinen konstruktionismi jakaa J. A. Smithin ym. (1995, 4) jäsentämän uuden paradigman oletukset työhyvinvoinnin ilmiön luonteesta ja sen tutkimisesta; uuteen paradigmaan nojaavassa tutkimuksessa korostuu mittaamisen ja ennustamisen sijaan ymmärtäminen ja kuvaus. Samoin kausaalisuhteiden tunnistaminen tilastollisin menetelmin vaihtuu merkitysten etsimiseen ja tulkintaan. Edelleen tutkimuksessa keskeisiksi nousevat holistisuus, kulttuurinen konteksti ja subjektiivisuus, jotka ovat aiemmassa tutkimuksessa jääneet tarkastelun ulkopuolelle. (J. A. Smith ym. 1995, 4.) Sosiaalisen konstruktionismin lähtökohdista käsin työhyvinvoinnin ilmiön ymmärtämisessä keskeisiksi nousevat siis kysymykset siitä, miten työhyvinvointi rakentuu sosiaalisessa vuorovaikutuksessa yksilön merkityksenannon kautta, ja miten sitä voidaan ymmärtää subjektiivisena ja kokemuksellisenä.

Tutkimusviitekehyksenä sosiaalinen konstruktionismi ohjaa ymmärtämään työhyvinvoinnin lisäksi *tilan* lähtökohdista, jotka merkittävästi eroavat aiempien tilan ja työhyvinvoinnin välistä yhteyttä tarkastelevien tutkimusten lähtökohdista. Kuten usean muun tieteenalan tutkimuksessa, tila on aiemmissa rakennetun ympäristön ja työhyvinvoinnin välistä suhdetta tarkastelevissa tutkimuksissa nähdäkseni ymmärretty fyysisenä, passiivisena toiminnan taustana, joka on pelkistettävissä objektiivisesti mitattavissa oleviin arkkitehtuurisiin ominaisuuksiin. Tästä näkökulmasta käsin tilan ja työhyvinvoinnin välinen suhde on tutkimuksissa mielletty deterministiseksi; rakennetun tilan on nähty johtavat tiettyihin hyvinvointituloksiin. Edelleen tilan suunnittelijat ja rakentajat on ymmärretty tilan (ainoina) tuottajina ja työntekijöiden työhyvinvointiin vaikuttajina. Näin ollen aiemman tutkimuksen yhtenä keskeisenä tavoitteena on ollut luotettavan tiedon tuottaminen arkkitehtien, suunnittelijoiden ja organisaatioiden päättäjien työn tueksi.

Tässä tutkimuksessa nojaan niin sanotun uuden tilatutkimuksen taustalla tunnistettavaan ymmärrykseen tilasta moniulotteisena, muuntuvana ja käytössä merkityksiä saavana (ks. esim. Saarikangas 2006). Tila on viime vuosikymmeninä noussut useilla eri tieteenaloilla keskeiseksi analyttiseksi teemaksi. Kiinnostus moniulotteisen tilan tutkimiseen on voimistunut erityisesti 1990-luvulla niin, että puhutaan humanistis-yhteiskuntatieteellisen tutkimuksen tilallisesta käännteestä (ks. esim. Taylor & Spicer 2007; Saarikangas 2006, 12). Moniulotteinen tila on saanut enenevässä määrin huomiota myös organisaatio- ja johtajuustutkimuksen tieteenalan tutkijoiden piirissä (ks. esim. Dale & Burrell, 2008; Clegg & Kornberger 2006; Kornberger & Clegg 2004). Siinä missä tila on aiemmin nähty organisaatioiden toiminnan passiivisena taustana, uudessa tilaa koskevassa teoretisoinnissa ja empiirisessä tutkimuksessa tilaa on lähestytty *sosi-aalisesti konstruoituna ja täynnä merkityksiä* (Kornberger & Clegg, 2004, 1095).

Yksi keskeinen uuden tilatutkimuksen innoittaja usealla eri tieteenalalla on Henri Lefebvre (1991), joka kirjoittaa tilasta sosiaalisena tuotteena. Lefebvren (1991) sosiaalisessa tilassa ovat yhtä aikaa läsnä havaittu (engl. perceived), käsitteellistetty (engl. conceived) ja eletty (engl. lived) tila. Aiempi, rakennetun tilan ja työhyvinvoinnin välistä yhteyttä tarkasteleva tutkimus näyttäisi lähestyvän tilaa yksinomaan havaittuna tilana, tilan fyysisinä etäisyyksinä. Huomion ulkopuolelle ovat näin ollen jääneet tila valtasuhteiden luojana ja ylläpitäjänä sekä subjektiivisena kokemuksena (Taylor & Spicer 2007). Tässä tutkimuksessa olen erityisen kiinnostunut työhyvinvoinnin rakentumisesta subjektiivisten tilakokemusten, tilan käyttäjien merkityksenannon pohjalta. Lefebvren eletty tila, representaation tilat, viittaa ihmisten kokemuksiin, elettyyn elämään ja heidän tapaansa antaa merkityksiä tilalle. Eletty tila kytkeytyy mielikuviin ja symboleihin, ja on näin ollen tilan käyttäjien ja asukkaiden tilaa. Eletty tila on passiivisesti koettu, ja mielikuvitus määrittelee ja muuttaa sen luonnetta. Peittäessään alleen fyysisen tilan, eletty tila samalla luo sille erilaisia symbolisia merkityksiä. (Lefebvre 1991, 33–39.)

Lefebvren (1991) kirjoituksiin eletystä tilasta kuuluu kiinteästi ajatus kehollisesti tilan aistivasta yksilöstä. Voidaankin todeta, että rakennetun tilan ja työhyvinvoinnin välistä suhdetta tarkastelevassa aiemmassa tutkimuksessa huomiotta on jäänyt myös tilan kokemisen ja työhyvinvoinnin rakentumisen esteettisyys, eli *kehollisuus*, joka on organisaatioestetiikan tutkijoiden keskeinen kiinnostuksen kohde (ks. esim. Gagliardi 1990; Ladkin 2008; Ladkin & Taylor 2010; Linstead & Höpfl 2000; Ropo & Parviainen 2001;

Strati 1999; Taylor & Hansen 2005; Van Marrewijk 2011, Viljoen 2010). Organisaatioestetiikka kohdistaa huomionsa organisaatioiden jäsenten kehollisiin kokemuksiin (engl. felt experiences) (Hatch & Cunliff 2006, 338). Organisaatioestetiikka liittyy aistihavaintojen pohjalta syntyviin *koettuihin merkityksiin* ja on tärkeä, mutta vähän ymmärretty organisaatioelämän aspekti (Strati 1999). Esteettinen lähestymistapa olettaa tutkimuksen kohteena olevan ilmiön olevan ennen kaikkea subjektiivinen ja pyrkii kuvailemaan subjektiivisia, koettuja merkityksiä (Hansen, Ropo & Sauer 2007). Tässä tutkimuksessa kohdistan huomioni tilan käyttäjiin kehollisesti aistivina yksilöinä, heidän subjektiivisiin tilakokemuksiinsa sekä niiden pohjalta syntyviin koettuihin merkityksiin.

1.2 Tutkimuksen tavoite ja tutkimuskysymys

Tutkimuksessa lähestyn työhyvinvoinnin ilmiötä sosiaalisesti konstruoituna, tilallisena ilmiönä. Tilallisuudella viitataan tilaan keskeisenä osana yksilön elämismailmaa ja yksilön työhyvinvoinnin rakentumisprosesseissa merkityksellisenä. Tutkimuksessa kohdistan huomioni organisaation moniulotteiseen tilaan (Lefebvre 1991) ja siinä yksilön subjektiivisten tilakokemusten ja merkityksenannon kautta konstruoituun työhyvinvointiin. Tutkimuksen tavoitteena on näin ollen kuvata ja analysoida työhyvinvointia organisaation moniulotteisessa tilassa rakentuvana, sosiaalisesti konstruoituna ilmiönä. Tutkimuksen tavoitteen pohjalta tutkimuskysymykseksi muotoutuu:

Miten työhyvinvointia voidaan ymmärtää moniulotteisessa tilassa yksilön subjektiivisten tilakokemusten ja niille annettujen merkitysten pohjalta konstruoituna?

Aiempi tilan ja työhyvinvoinnin välistä yhteyttä tarkasteleva tutkimus nojaa positivistiseen tieteen paradigmaan ja jättää tarkastelun ulkopuolelle ilmiön subjektiivisuuden ja yksilön tulkintojen merkityksen. Moniulotteinen tila tutkimuksen lähtökohtana korostaa materiaalisen ja valtasuhteilla kyllästetyn tilan lisäksi yksilön subjektiivisen tilakokemuksen merkitystä työhyvinvoinnin rakentumisessa. Tämän tutkimuksen taustalla on ajatus siitä, että näiden subjektiivisten, kehollisten kokemusten ja yksilön merkityksenannon ymmärtäminen avaavat uusia tapoja ymmärtää työhyvinvoinnin ilmiötä ja työhyvinvoinnin ja yksilön rakennetun työympäristön välistä suhdetta. Tässä tutkimuksessa olen näiden ajatusten pohjalta erityisen kiinnostunut siitä, *miten yksilö kuvaa ke-*

hollisia tilakokemuksiaan ja antaa niille merkityksiä. Edelleen olen kiinnostunut siitä, *miten yksilön tilakokemuksilleen antamat merkitykset ja tulkinnat rakentavat yksilön työhyvinvointia.* Näihin kysymyksiin pyrin analyysissäni vastaamaan narratiivisen tutkimusorientaation kautta, jonka kuvaan lyhyesti seuraavassa luvussa.

1.3 Tutkimusmenetelmät

Sosiaalisesti konstruoidun, tilallisen työhyvinvoinnin tavoittaminen vaatii tutkimukselta subjektivistista ontologiaa ja tulkinnallista epistemologiaa. Edelleen tutkimuksen metodologisten valintojen tulee perustua näihin, tutkimuksen taustalla vaikuttaviin oletuksiin todellisuuden ja tietämisen luonteesta, sekä tutkimusongelman asetteluun. Kuten ihmis- tieteissä yleensä, tämän tutkimuksen keskiössä on ihmisen elämismailma, eikä luonnontieteellisten menetelmien voida katsoa sopivan sen tutkimiseen (ks. esim. Varto 1992). Tässä tutkimuksessa olen päätenyt *narratiivisuuteen* – narratiivisen orientaation käyttöön tutkimusaineiston keruussa ja analyysissä. Samantyyppisellä otteella työhyvinvoinnin rakentumista on aiemmin tutkinut Marjala (2009). Narratiivisuuden kautta on oman käsitykseni mukaan mahdollista ymmärtää työhyvinvoinnin ilmiötä subjektiivisesti koettuna ja kerrottuna.

Narratiivisuuden käsite on peräisin latinan kielestä. *Narratio* tarkoittaa kertomusta ja *narrare* kertomista (Hänninen 1999). Organisaatiotutkimuksessa narratiivit ovat 1980-luvulla nousseet hyväksytyksi tutkimuskohteeksi. Organisaatioissa yhteisöjen voidaan nähdä tuottavan, ylläpitävän ja hajauttavan kollektiivisia kertomuksia. (Czarniawska 1997.) Narratiivisuus ei ole koulukunta eikä metodi, vaan hajanainen ja jatkuvasti kehittyvä muodostelma kertomuksiin liittyvää tutkimusta. Narratiivisuus viittaa lähestymistapaan, joka kohdistaa huomionsa kertomuksiin tiedon välittäjänä ja rakentajana. (Heikkinen 2010, 143.) Narratiivisuus on siis väljä viitekehys, jolle on ominaista kertomuksien tarkastelu todellisuuden tuottajina ja välittäjinä. Narratiivisuus tarjoaa tässä tutkimuksessa mahdollisuuden kuvata ja analysoida yksilöiden tilakokemuksia ja niille annettuja merkityksiä ja tulkintoja työhyvinvoinnin rakentumisen pohjana.

Narratiivisuus liitetään usein postmodernismiin ja siihen lukeutuvan sosiaalisen konstruktionismin tietoteoreettisiin ja kulttuurisiin näkökulmiin. Narratiivisella aineistolla

voidaan viitata mihin tahansa kerrontaan perustuvaan aineistoon, jossa ei aina välttämättä aseteta vaatimuksia eheiden, juonellisten kertomusten tuottamisesta. Narratiivinen aineisto voi olla tekstimuotoista tai visuaalista, esimerkiksi kuvia sisältävää. Narratiivisuus aineiston käsittelytapana viittaa narratiiviseen analyysiin tai narratiivien analyysiin. Narratiivien analyysissä tutkija keskittyy kertomusten luokitteluun, kun narratiivisessa analyysissä painopiste on puolestaan uuden kertomuksen tuottamisessa aineiston kertomusten perusteella. (Heikkinen 2010, 145–152.)

Tässä tutkimuksessa olen päätenyt tekstimuotoisen ja visuaalisen narratiivisen aineiston yhdistelyyn. Tutkimuksen empiiriseen aineistoon lukeutuu neljätoista haastattelua, jotka on toteutettu yksilöhaastatteluina touko-heinäkuussa 2012 tutkimuksen kohteena olevan teollisuustoimialan yrityksen tiloissa. Haastatteluissa pyysin työntekijöitä kertomaan organisaation tiloissa työskentelystä ja elämisestä – omista tilakokemuksistaan. Haastatteluissa yksilöt kertovat kokemuksistaan minulle, tutkijalle, ja samalla luovat minäänsä, kuinka he haluavat tulla kuulluiksi ja ymmärretyiksi tässä tutkimuksessa ja sen lukijoissa (Riessman 1993). Kokemukset voidaan kielen avulla tavoittaa kuitenkin vain osittain, ja näin ollen aineiston keruun tulisi vastata tätä kokemusten luonnetta (Moilanen & Rähä 2010, 53). On myös esitetty näkemyksiä siitä, että kokemuksen esteettisen luonteen tavoittaminen kielen avulla on haastavaa (ks. mm. Taylor 2002; Warren 2002, 2008).

Warren (2002, 2008) on esittänyt valokuvien käyttöä yhtenä potentiaalisena keinona organisaatioestetiikan tutkimuksessa. Hänen ja muiden organisaatioestetiikkaa käsittelevien kirjoittajien teksteihin ja moniulotteista tilaa koskeviin teoretisointeihin nojaten olen tässä tutkimuksessa päätenyt visuaalisen aineiston käyttöön tekstimuotoisen haastatteluaineiston rinnalla. Tutkimukseni visuaaliseen aineistoon lukeutuu ensinnäkin tutkimuksen kohteena olevan rakennuksen tiloja kuvaavia pohjapiirroksia. Niiden lisäksi kuva-aineistoon lukeutuu rakennuksessa työskentelevien työntekijöiden syksyllä 2012 ottamia valokuvia. Kuvien ottajina toimivat aiemmin, kesällä 2012 haastattelemani työntekijät. Pyysin heitä ottamaan rakennuksen tiloista kuvia, joiden he itse kokevat kuvaavan työhyvinvointinsa rakentumisessa keskeisiä tilakokemuksiaan. Viitekehyksenä kuvien ottamiseen heillä oli aiemmin käydyt tutkimushaastattelut sekä antamani selonteko tutkimuksen aiheesta ja tavoitteista. Tutkimusorientaation ja aineistometodit kuvaan yksityiskohtaisemmin tutkimusraportin kolmannessa luvussa.

1.4 Tutkimusraportin rakenne

Kuten yleisesti laadullisessa tutkimuksessa, narratiivisessa tutkimuksessa tutkimusraportti tulee itsessään nähdä tutkijan konstruktiona (Kiviniemi 2010, 83). Tutkimusraporttini rakentuu kuudesta pääluvusta. Johdannossa olen pyrkinyt tähän mennessä kuvaamaan tutkimuksen taustaa ja aihealuetta sekä ottamaan kantaa tutkimuksen taustalla vaikuttaviin oletuksiin todellisuuden ja tietämisen luonteesta. Olen pyrkinyt argumentoimaan sosiaalisen konstruktionismin tutkimukselliseen viitekehykseen ja uuteen tilatutkimukseen nojaavan työhyvinvointitutkimuksen potentiaalın ja tarpeellisuuden puolesta.

Tutkimusraportin toisessa pääluvussa pyrin kattavasti kuvaamaan työhyvinvointia ja työhyvinvoinnin ja tilan välistä suhdetta käsittelevää aiempaa tutkimusta ja sen taustalla tunnistettavia perusoletuksia ja lähtökohtia. Tässä tutkimusraportin luvussa konstruoin teoreettisen viitekehyksen, jonka kautta tulen tilallista työhyvinvointia tässä tutkimuksessa lähestymään. Tutkimusraportin kolmannessa luvussa esitän kuvaukseni empiirisen tutkimukseni kohdeorganisaatiosta, valitsemastani tutkimusorientaatiosta, tutkimusaineiston keruu- ja analyysimetodeista sekä tutkimuksen luotettavuudesta ja eettisyydestä. Tässä luvussa pyrin johdattamaan lukijan tutkimusprosessiini lukeutuvien, aineiston keruun, käsittelyn ja analyysin vaiheiden läpi. Tavoitteenani on läpinäkyvästi ja kattavasti osoittaa ja perustella tutkimusprosessin aikana tekemäni valinnat.

Tutkimusraportin neljännessä ja viidennessä luvussa esitän empiirisen tutkimusaineistoni analyysin. Narratiivinen analyysi sisältää tutkijan tulkintoja aineistosta, eikä sen tavoitteena ole yhden oikean totuuden löytäminen (ks. mm. Riessman 2008). Näin ollen näissä luvuissa esitän lukijalle oman, empiiriseen aineistoon perustuvan kuvaukseni ja tulkintani kohdeorganisaation moniulotteisesta tilasta, kertojien subjektiivisista ja kehollisista tilakokemuksista ja niille narratiiveissa annetuista merkityksistä työhyvinvoinnin rakentumisen perustana. Tutkimusraportin kuudennessa luvussa esitän tutkimukseni keskeiset johtopäätökset.

2 TYÖHYVINVOINTI JA TILAT

Tässä luvussa kuvaan tutkimukseni teoreettisen viitekehyksen. Luvun ensimmäisen osan muodostaa katsaus aiempaan työhyvinvointia ja työhyvinvoinnin ja rakennetun työympäristön välistä suhdetta tarkastelemaan tutkimukseen. Tavoitteenani on muodostaa kattava kuva aihetta käsitelleestä aiemmasta tutkimuksesta ja sen taustalla tunnistettavista lähtökohdista ja perusoletuksista. Tämän jälkeen, luvussa 2.2, erittelen uuden tilatutkimuksen teemoja ja lähtökohtia organisaatio- ja johtajuustutkimuksen kentässä. Päätän luvun konstruimalla näistä aineksista viitekehyksen sille, miten oman ymmärrykseni mukaan moniulotteisen tilan analyysi on tutkimuksessa mahdollista ottaa työhyvinvoinnin tarkastelun lähtökohdaksi.

2.1 Aiempi työhyvinvointitutkimus ja sen lähtökohdat

Työhyvinvoinnin ja sitä laajemman hyvinvoinnin käsitteen yksiselitteinen määrittely on osoittautunut vaikeaksi, eikä sille ole löydettävissä yhtä vakiintunutta määritelmää. Tämän vuoksi sen käsitteellinen merkitys on empiirisissä tutkimuksissa tyypillisesti annettu ilmiön operationaalisen määritelmän kautta (Danna & Griffin 1999, 363). Työhyvinvoinnin käsitteen laajuuden vuoksi on myös ehdotettu, että sen määrittelyssä tulisi ottaa huomioon usean tieteenalan näkökulmat. Muun muassa psykologialla, lääketieteellä ja organisaatiotutkimuksen tieteenalalla on kullakin annettavanaan oma kontribuutionsa ilmiön ymmärtämiseen, ja toisaalta yksikään niistä ei yksin kykene vangitsemaan ilmiön kompleksisuutta ja rikkautta. (Danna & Griffin 1999, 379–380.) Työhyvinvointi on hyvinvoinnin alakäsite ja viittaa työkontekstiin keskeisenä hyvinvoinnin tarkastelun näkökulmana. Työhyvinvointitutkimuksen tarkastelun pohjaksi on siis hyvä ymmärtää myös yksilön elämän laajemmin huomioon ottavaa hyvinvointitutkimusta.

2.1.1 Hyvinvoinnin ulottuvuudet

Hyvinvointitutkimuksessa on tunnistettavissa kolme laajasti tutkittua, hyvinvointia selittävää mallia: *hedoninen*, *eudaimoninen* ja *sosiaalinen* hyvinvointi (Gallagher, Lopez ja Preacher 2009, 1025). Näistä ensimmäinen, hedoninen lähestymistapa hyvinvointiin on

tutkimuksessa suurelta osin keskittynyt *subjektiivisen* hyvinvoinnin käsitteeseen (Diener 1984). Subjektiiivista hyvinvointia on myös käytetty hedonisen hyvinvoinnin synonyyminä (Gallagher ym. 2009, 1026).

Hedoninen hyvinvointi viittaa mielihyvän ja ilon maksimoimiseen sekä mielihäviön ja kivun minimoimiseen. Subjektiiivinen hyvinvointi voidaan määritellä positiivisena mielenlailana, joka kattaa kokemuksen elämästä kokonaisuutena. (Page & Vella-Brodrick 2009, 443). Subjektiiivinen hyvinvointi näyttäisi tutkimustulosten valossa koostuvan kolmesta komponentista: korkeasta positiivisen affektin tasosta, matalasta negatiivisen affektin tasosta ja yksilön tyytyväisyydestä elämäänsä kokonaisuutena (Diener ym. 1999). Tutkimustulosten perusteella subjektiivisessa hyvinvoinnissa on erotettavissa yksilöiden välisiä, geneettisistä tekijöistä johtuvia eroja (Diener ym. 2006). Yksilöiden väliset erot on nähtävissä myös yksilöiden kyvyssä sopeutua objektiivisiin elämän olosuhteisiin (Diener ym. 2006).

Eudaimonisen hyvinvoinnin ydinkäsite on *psykologinen* hyvinvointi. Eudaimoninen hyvinvointi perustuu ajatukseen yksilöstä itsensä toteuttamiseen pyrkivänä (self-fulfilment, self-actualization) (Maslow 1968; Waterman 1993). Psykologinen hyvinvointi koostuu tutkimustulosten perusteella kuudesta hyvinvoinnin ydinulottuvuudesta: itsensä hyväksymisestä, elämän tarkoituksellisuudesta, ympäristön hallinnasta, positiivisista suhteista muihin, autonomiasta ja henkilökohtaisesta kasvusta. Kaiken kaikkiaan kyse näyttäisi olevan yksilön positiivisista, itseään ja elämäänsä koskevista arvioista, jatkuvan kasvun ja kehittymisen tunteesta, ajatuksesta elämästä merkityksellisenä, hyvistä ihmissuhteista, kapasiteetista hallita omaa elämäänsä ja ympäröivää maailmaa tehokkaasti sekä itsensä toteuttamisen kokemuksesta. (Ryff 1989, 99.) Viimeaikaisissa tutkimuksissa eudaimoniseen hyvinvointiin on näistä ulottuvuuksista vahvimmin liitetty elämän merkityksellisyys, autonomia ja henkilökohtainen kasvu, ja muiden ulottuvuuksien on jossain määrin todettu menevän päällekkäin subjektiivisen hyvinvoinnin käsitteen kanssa (Keyes, Shmotkin & Ryff 2002).

Kolmas tutkimuslinja, sosiaalista hyvinvointia mallintaneet tutkimukset, keskittyvät yksilön sosiaalisessa elämässään kohtaamiin sosiaalisiin tehtäviin (Gallagher ym. 2009, 1027). Sosiaalisen hyvinvoinnin on ehdotettu koostuvan viidestä komponentista: sosiaalisesta integraatiosta (social integration), sosiaalisesta kontribuutiosta (social contributi-

on), sosiaalisesta koherenssista (social coherence), sosiaalisesta toteutumisesta (social actualization) ja sosiaalisesta hyväksynnästä (social acceptance). Yhdessä nämä viisi elementtiä antavat arvion siitä, missä määrin yksilö selviää sosiaalisista haasteista ja toimii hyvin sosiaalisessa maailmassa. (Keyes 1998.) Sosiaalinen hyvinvointi voidaan nähdä psykologisen hyvinvoinnin laajenuksena yksilötasolta yksilöiden väliselle tasolle (Gallagher ym. 2009, 1027).

2.1.2 Työntekijän hyvinvointi

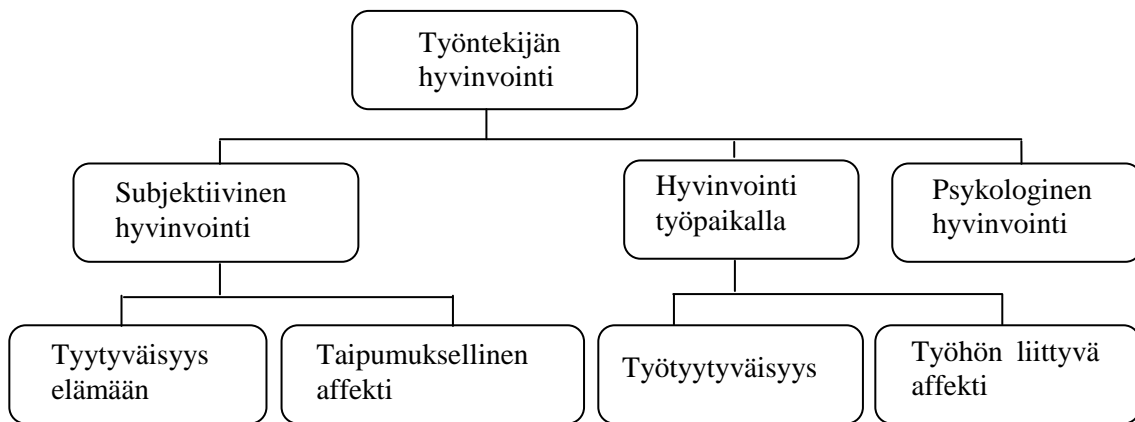
Hyvinvoinnin tutkimusta ovat Pagen ja Vella-Brodrickin (2009) mukaan psykologian tieteenalalla ohjanneet kokonaisvaltaiset, tutkimusnäyttöön perustuvat mallit (ks. esim. Diener 1984; Keyes 2002; Ryff 1989). Työntekijän hyvinvoinnin tutkimus sen sijaan on kapea-alaisempaa ja pitkälti rajoittunut suppeampien käsitteiden, kuten työntekijän tyytyväisyyden tutkimiseen (Page & Vella-Brodrick 2009, 442). Dannan ja Griffinin (1999, 361) mukaan työhyvinvoinnilla voidaan viitata joko työntekijän fyysiseen terveyteen tai työntekijän hyvinvoinnin mentaaliin, psykologisiin tai emotionaalisiin aspekteihin. Työhyvinvointia käsittelevän tutkimuksen kapea-alaisuudesta huolimatta tieteellisestä kirjallisuudesta löytyy pyrkimyksiä rakentaa integroitu viitekehys työhyvinvoinnin tutkimuksen ja edistämisen tueksi (ks. esim. Page ja Vella-Brodrick 2009).

Subjekttiivisen (hedonisen) hyvinvoinnin tutkimiseen työ- tai organisaatiokontekstissa on Pagen ja Vella-Brodrickin (2009, 446) mukaan rakennettu useita kontekstispesifejä mittareita ja malleja (ks. mm. Cotton & Hart 2003; Warr 1990). Erityisesti työtyytyväisyys on tutkimuksissa saanut runsaasti huomiota (Page & Vella-Brodrick 2009; Spector 1997). Myös työntekijän kognitiivisia ja affektiivisiä kokemuksia työkontekstissa on mallinnettu useissa tutkimuksissa (ks. mm. Daniels 2000; Warr 1990). Toisin kuin subjekttiivisen hyvinvoinnin, *psykologisen hyvinvoinnin* tutkimiseen organisaatiokontekstissa ei sen sijaan ole kehitetty kontekstispesifejä skaaloja (Page & Vella-Brodrick 2009). Tästä syystä esimerkiksi Ryffin (1989) mittarin kehittäminen psykologisen hyvinvoinnin mittaamiseen työkontekstissa saattaisi Pagen ja Vella-Brodrickin (2009, 448) mukaan olla hedelmällistä.

K. Smith, Kaminstein ja Makadok (1995) ovat tunnistaneeet kolme keskeistä tutkimus- aluetta, jotka yhdistävät organisaatioelämän työntekijän hyvinvointiin. Nämä tutkimus-

alueet ovat käsitelleet (1) vaarallisten työolojen yhteyttä tiettyihin sairauksiin (2) stressin yhteyttä työoloihin, ja (3) tiettyjen sairauksien suhdetta persoonallisuuteen tai työympäristön tyyppeihin (K. Smith ym. 1995). Työhyvinvointitutkimuksesta voidaan edelleen todeta, että hyvinvointia organisaatiokontekstissa tarkastelevat tutkijat käyttävät tyypillisesti itsearviointiin perustuvia mittareita mittamaan muun muassa työtyytyväisyyttä, ahdistuneisuutta, masennusta, persoonallisuutta, stressiä ja psykosomaattisten oireiden esiintymistä (Danna ja Griffin 1999, 363). Toisaalta tutkijat käyttävät työhyvinvoinnin tutkimiseen myös laajasti hyvinvoinnin objektiivisia fysiologisia indikaattoreita kuten, sykettä, verenpainetta ja biokemiallisia arvoja (Danna & Griffin 1999, 364).

Hyvinvointia käsittelevän tieteellisen tutkimuskirjallisuuden perusteella Page ja Vella-Brodrick (2009) ovat ehdottaneet integroitua viitekehystä työntekijän hyvinvoinnin tarkasteluun (kuvio 2). Heidän tekemänsä kirjallisuuskatsauksen perusteella työntekijän hyvinvointi näyttäisi koostuvan kolmesta komponentista: *subjektiivisesta hyvinvoinnista* (subjective well-being), *hyvinvoinnista työpaikalla* (workplace well-being) ja *psykologisesta hyvinvoinnista* (psychological well-being) (Page & Vella-Brodrick 2009).

Kuvio 1. Työntekijän hyvinvoinnin integroitu malli (Page & Vella-Brodrick 2009, 451).

Edellä esitetyt mallit työhyvinvoinnin ymmärtämiseen ovat syntyneet ja kehittyneet suurelta osin psykologian tieteenalalla empiirisen tutkimustyön tuloksena. Työhyvinvointia on erityisesti organisaatioiden päättäjille ja esimiehille suunnatussa ammattikirjallisuudessa luonnehdittu myös muista näkökulmista. Muun muassa Vesterinen (2006) puhuu *subjektiivisesta hyvinvoinnista* viitaten suoraan hyvinvoinnin kokemuksen subjektiivisuuteen. Hänen mukaansa hyvinvoinnin subjektiivisen luonteen vuoksi kaksi samassa työssä toimivaa yksilöä voivat nähdä työhyvinvoinnin hyvin eri tavoin, mikä

on seurausta muun muassa heidän persoonallisuuksistaan, asenteistaan ja odotuksistaan (Vesterinen 2006, 7). Myös Mamia (2009) on kirjoittanut hyvinvoinnista työssä subjektiiviseen, objektiiviseen ja sosiaaliseen ulottuvuuteen jakautuvana ilmiönä. Subjektiivinen hyvinvointi jakautuu hänen mukaansa edelleen myönteiseen (hyvinvointi ja työtyytyväisyys) ja kielteiseen (työuupumus ja stressi) ulottuvuuteen (Mamia 2009, 21). Mamian (2009, 24) mukaan työhyvinvointia tulisi tarkastella mitattavissa olevana, moniulotteisena ilmiönä, johon kuuluvat objektiivisten työolojen ja työstä saatavien palkkioiden lisäksi myös subjektiivinen hyvinvointikokemus.

Mamian ja Vesterisen tavoin yhden työhyvinvointia hahmottelevan näkökulman ovat tarjonneet myös Gerlander ja Launis (2007), jotka tarkastelevat ilmiötä kolmen kehysten kautta. Kukin kehys avaa muista poikkeavan näkökulman työhyvinvoinnin ymmärtämiseen, kehittämiseen ja edistämiseen. *Kokemusikkuna* suuntaa tarkastelun työntekijän subjektiivisiin kokemuksiin ja tunteisiin työnteosta ja työyhteisöstä. Kokemuksia voidaan edelleen tarkastella joko henkilö- tai kontekstilähtöisesti. Henkilölähtöinen tarkastelu tuottaa henkilöihin liittyviä syytulkintoja ja johtaa helposti syyllisten etsimiseen. Kontekstilähtöinen tarkastelutapa puolestaan keskittyy kokemusten ja tunteiden tarkasteluun työtoiminnassa syntyvinä ja työtoimintaa laadullisesti kuvaavana ilmiönä. Työhyvinvoinnissa on viime kädessä kysymys yksilön kokemuksesta, joka on aina kokijalleen tosi. Kokemuksen näkökulmaa voidaan siis pitää tärkeänä työhyvinvoinnin lähtökohtana. (Gerlander & Launis 2007, 206.) *Kokemusikkuna* tarkastelunäkökulmana on lähellä Vesterisen (2006) ja Mamian (2009) käyttämää subjektiivisen hyvinvoinnin käsitettä.

Mallin toinen kehys työhyvinvointiin on *kuormitusikkuna*, joka puolestaan suuntaa tarkastelun työn ja yksilön terveyden väliseen vuorovaikutukseen. Näkökulma on vahvasti lääketieteellinen ja keskittyy tunnistamaan kuormitustekijöitä ja ”hyvän työn” ominaisuuksia. Kuormituslähtöinen työhyvinvoinnin tarkastelu on johtanut tyypillisesti hankkeisiin kuormitustekijöiden poistamiseksi tai hallitsemiseksi. (Gerlander & Launis 2007.) Kuormituslähtöinen tarkastelunäkökulma on nähdäkseni tunnistettavissa useiden psykologian piirissä toteutettujen, työhyvinvointia stressin tai työuupumuksen kautta lähestyvien tieteellisten tutkimusten taustalta. *Työn muutoksen ikkuna* on kolmas kehys, jonka kautta työhyvinvointia voidaan tarkastella. Siinä keskiössä on työn sujuvuus, ja tarkastelun päämäärä on tunnistaa toimintajärjestelmän sisäisiä ristiriitoja ja jännitteitä.

Tästä näkökulmasta työhyvinvoinnin edistämistyö on toimintakäytäntöjen uudistamista. (Gerlander & Launis 2007.)

Suomessa erityisesti terveystieteellinen ja psykologinen työhyvinvointitutkimus on 1990-luvun lamasta lähtien keskittynyt ensisijaisesti työpahoinvoinnin tutkimukseen (Mamia 2009, 26). Työhyvinvoinnin tutkimuksessa voidaan laajemmin tarkasteltuna nähdä erityisesti työpsykologian piirissä yleistyneen viime vuosina niin sanottu kaksisuuntainen hyvinvointikäsitys (Mamia 2009, 27). Tästä näkökulmasta tarkasteltuna työhyvinvointi on jaksamisongelmien ja pahoinvoinnin lisäksi myös myönteistä, aktiivista hyvinvointia. Tämä ajatus on keskeinen positiivisen psykologian työhyvinvointitutkimuksissa (ks. esim. Hakanen 2004). Keskeisenä työhyvinvoinnin ymmärtämisessä on ehdotettu työhyvinvoinnin ilmiön moniulotteisuuden lisäksi olevan se, että huomataan, ettei työntekijän hyvinvointi ole erotettavissa yksilön muusta elämästä ja hyvinvoinnin kokemuksesta (Danna & Griffin 1999, 358; Mamia 2009, 23).

Yhteenvedon voidaan todeta, että työhyvinvointia on tieteen kentässä, erityisesti psykologian tieteenalan empiirisissä tutkimuksissa pyritty mallintamaan tunnistamalla sen eri ulottuvuuksia. Lisäksi tutkimus on tunnistanut erilaisia korrelaatioita ja kausaalisuhteita työn ja työympäristön ominaisuuksien ja työhyvinvoinnin väliltä. Tämä on pääsääntöisesti tapahtunut kvantitatiivisen aineiston tilastollisen analyysin kautta. Työhyvinvointi on ymmärretty mitattavissa olevaksi ilmiöksi, jota koskeva parempi ymmärrys saavutetaan luotettavien, standardoitujen mittarien kehittämisellä (ks. mm. Page & Vella-Brodrick 2009). Vaikka pääsääntöisesti ammatinharjoittajille suunnattu kirjallisuus (ks. esim. Gerlander & Launis 2007; Mamia 2009; Vesterinen 2006) rakentaa ymmärrystä työhyvinvoinnin ilmiöstä myös subjektiivisena ja kokemuksellisenä, tieteellinen tutkimus lähestyy harvoja poikkeuksia (ks. mm. Marjala 2009) lukuun ottamatta ilmiötä realistisin lähtökohdista.

J. A. Smith ym. (1995, 1) toteavat, että psykologian tieteenalan tutkimuksia ovat pitkään ohjanneet tietyt perusoletukset, joita ei alan tieteenharjoittajien keskuudessa ole asetettu kyseenalaisiksi. Alan tutkimusta on ohjannut positivistinen logiikka; mielen ja käyttäytymisen tutkimus on toteutettu erottelemalla (ja pelkistämällä) kokonaisuudet riippumattomiin ja riippuviin muuttujiin ja mittaamalla niiden välisiä hypoteettisia suhteita (J. A. Smith ym. 1995, 2). Nämä lähtökohdat ja taustaoletukset on tunnistettavissa myös

aiemman työhyvinvointia käsittelevän tieteellisen tutkimuksen taustalta. J. A. Smith ym. (1995, 2) toteavat näiden perusoletusten ja niiden kyseenalaistamatta jättämisen johtaneen vaihtoehtoisten käsitteellisten lähtökohtien huomiotta jättämiseen. He ovat hahmottelleet uutta, jälkipositivistista paradigmaa (taulukko 1.), jolla he näkevät olevan keskeinen rooli psykologian rajojen laajentamisessa (J. A. Smith ym. 1995, 4).

Uusi paradigma	Vanha paradigma
Ymmärtäminen, kuvailu	Mittaaminen, laskeminen, ennustaminen
Merkitys	Kausaalisuus, yleisyys
Tulkinta	Tilastollinen analyysi
Kieli, diskurssi, symboli	Pelkistäminen numeroihin
Holistinen	Atomistinen
Yksityiskohdat	Universaalit seikat
Kulttuurinen konteksti	Kontekstivapaa
Subjektiiivisuus	Objektiiivisuus

Taulukko 1. Psykologian paradigmojen hahmottelu (J. A. Smith ym. 1995, 4).

Tutkimuksessani yhdyn J. A. Smithin ym. (1995) sekä useiden viimeaikaisten psykologian tieteenalan kirjoittajien (ks. mm. Gergen 2001; Kvale 1992) näkemyksiin, joiden perusteella myös työhyvinvoinnin ilmiön syvempi ymmärtäminen on saavutettavissa uuden paradigman kautta. Uuden paradigman ottaminen työhyvinvoinnin tutkimuksen perustaksi tarkoittaa tutkimuksessani sosiaalisen konstruktionismin (Berger & Luckmann 1967) perusoletuksiin nojautumista; ymmärrystä työhyvinvoinnista sosiaalisessa vuorovaikutuksessa rakentuvana ilmiönä. Tästä näkökulmasta tarkasteltuna työhyvinvoinnin ilmiön ymmärtämisessä keskeisiksi nousevat kysymykset siitä, miten työhyvinvointi rakentuu sosiaalisessa vuorovaikutuksessa yksilön merkityksenannon kautta ja miten sitä voidaan ymmärtää subjektiivisena ja kokemuksellisenä.

2.1.3 Rakennettu ympäristö ja yksilön hyvinvointi

Ihmiset viettävät suuren osan elämästään rakennusten sisällä. Arkkitehtuurin ja psykologian eri sovellusalojen tutkimuksissa fyysisen ympäristön ja ihmisen hyvinvoinnin välisen yhteyden on todettu olevan vahva (Suresh, Smith & Franz 2006, 87). Tästä huolimatta rakennetun ympäristön suhde yksilön hyvinvointiin on saanut suhteellisen vähän huomiota (Evans & McCoy 1998, 85). Rakennetun ympäristön on tutkimuksissa nähty koostuvan lukuisista ärsykkeistä, jotka vaikuttavat ihmisen psykologisiin ja fysiologisiin

reaktioihin. Monilla fyysisen ympäristön ominaisuuksilla, kuten äänillä, hajuilla, esteettisillä ominaisuuksilla, sosiaalisilla aspekteilla, yksityisyydellä ja kontrollilla on ymmärretty olevan potentiaalinen vaikutus yksilön terveyteen. (Suresh ym. 2006, 87.) Tyypillisesti fyysisen ympäristön ja yksilön hyvinvoinnin välistä suhdetta käsittelevissä tutkimuksissa on tutkittu sitä, missä määrin fyysinen ympäristö kohtaa yksilön (tilan käyttäjän) tarpeet. Näissä tutkimuksissa on nostettu esiin esimerkkejä tilanteista, joissa huonoa yhteen sopivuutta (engl. misfit) on tunnistettu. (Vischer 2007, 177.)

Suresh ym. (2006) ovat tekemänsä kirjallisuuskatsauksen perusteella pyrkineet rakentamaan integroidun viitekehyksen tukemaan ymmärrystä siitä, miten yksilön ja ympäristön välinen suhde on yhteydessä yksilön hyvinvointiin. Yksilön ja ympäristön välinen suhde (engl. person environment relationship, PE) on tutkimuksissa tunnistettu kiistämättömäksi osaksi ihmisen olemassaoloa, ja sitä on tutkittu sen psykologisten, fyysisten ja sosiaalisten aspektien osalta (Suresh ym. 2006, 87). Yksilön ja ympäristön välistä suhdetta on tutkimuksissa pyritty mallintamaan erilaisten ulottuvuuksien kautta (Suresh ym. 2006, 89). Evans ja McCoy (1998) tarkastelevat ympäristön ja yksilön hyvinvoinnin välistä suhdetta stressin näkökulmasta ja nimeävät viisi arkkitehtuurista ulottuvuutta, joilla on potentiaalinen yhteys ihmisen hyvinvointiin. Heidän mukaansa (1) ympäristön tarjoama stimulaation määrä, (2) rakennuksen elementtien ja muodon selkeys, (3) ympäristön toiminta terapeuttisena sekä (4) yksilön kyky erottaa tilan toiminnallisia ominaisuuksia ja (5) kontrolloida ympäristöään ovat ulottuvuuksia, joiden kautta arkkitehtuuristen elementtien yhteyttä stressiin ja sitä kautta yksilön hyvinvointiin voidaan ymmärtää (Evans & McCoy 1998).

Mitä tulee yksilön ja tämän hyvinvoinnin ymmärtämiseen, ympäristöä ja hyvinvointia lähestyvät tutkimukset ovat tyypillisesti keskittyneet joko yksilön psykologisiin tai fysiologisiin systeemeihin ja siihen, miten ympäristö vaikuttaa niiden kautta yksilön hyvinvointiin (Suresh 2006, 88). Suresh ym. (2006) ehdottavat, että integroidun näkemyksen rakentaminen vaatii ymmärrystä ihmisestä psykofyysisenä kokonaisuutena. Tämä saavutetaan heidän mukaansa tarkastelemalla mielen ja kehon välistä suhdetta kuvaavaa PNI-mallia (psychoneuroimmunology model), jonka mukaan yksilön psykologinen terveys on yhteydessä neurologiseen ja immunologiseen järjestelmään (Suresh 2006, 87). Mallin pääperiaate on, että yksilön psykologinen hyvinvointi vaikuttaa tämän immunologiin reaktioihin. Tämä tarkoittaa, että yksilön psykologisen/emotionaalisen tervey-

den heikkenemisen seurauksena hänen fyysinen kehonsa tulee alttiimmaksi sairauksille. (Suresh ym. 2006, 92).

Tutkimusta fyysisen ympäristön ja työntekijöiden hyvinvoinnin välisestä suhteesta on *organisaatiokontekstissa* kertynyt erityisesti psykologian tieteenalalla usean vuosikymmenen ajan. Aihetta käsittelevä kirjallisuus näyttäisi kuitenkin olevan pirstaleista (Veitch, Charles, Farley & Newsham 2007). Vischer (2007, 178) toteaa oman kirjallisuuskatsauksensa perusteella, että suuri osa rakennetun ympäristön ja yksilön hyvinvoinnin välistä yhteyttä organisaatiokontekstissa käsittelevistä tutkimuksista on keskitynyt tarkastelemaan yksinomaan pohjapiirroksia ja kalusteiden sijoittelua avokonttorissa. Näiden ympäristötekijöiden on hänen mukaansa lukuisissa tutkimuksissa nähty olevan keskeisimmät työntekijän tyytyväisyyteen ja suoritukseen vaikuttavat tekijät (Vischer 2007, 178). Elsbach ja Pratt (2007) puolestaan tunnistavat tekemänsä kattavan kirjallisuuskatsauksen perusteella yksilön hyvinvoinnin ja tyytyväisyyden kannalta keskeisiksi fyysiseen työympäristöön liittyviksi teemoiksi työtilojen avoimuuden tai fyysisten esteiden määrän, työtilojen säädettävyyden, yksilön kyvyn personoida työtilaansa ja työtilojen luonnonomaisuuden (mm. luonnonvalo ja ikkunanäköala luontomaisemaan).

Työhyvinvoinnin ilmiön kattavaan määrittelyyn liittyvät ongelmat näyttäisivät olevan havaittavissa myös rakennetun tilan ja työhyvinvoinnin välistä suhdetta tarkastelevissa tutkimuksissa. Työhyvinvointia on tutkimuksissa tyypillisesti lähestytty kapealaisempien käsitteiden, kuten työtyytyväisyyden, kautta (ks. esim. Odham & Brass 1979; Sundström ym. 1980). Työhyvinvointiin ja sen osana työtyytyväisyyteen vaikuttaviksi rakennetun ympäristön ominaisuuksiksi on todettu muun muassa ikkunanäköala (Aries, Veitch & Newsham 2010), toimistotyyppi (Danielson & Bodin 2008) ja työpisteiden personoituminen (Wells 2000). Luonnonvalon ja kasvien on todettu johtavan muun muassa suurempaan tyytyväisyyteen ja alhaisempaan stressitasoon (Finnegan & Solomon 1981), ja yksilön kyvyn personoida työtilaansa on tutkimuksissa todettu olevan yhteydessä muun muassa yksilön työtyytyväisyyteen ja suoritukseen (Lee & Brand 2005), työhyvinvointiin (stressi- ja ahdistuneisuustasot ja fyysinen terveys) ja organisaation positiivisempaan sosiaaliseen ilmapiiriin (Wells 2000). Arkkitehtuurin työntekijälle tarjoama yksityisyys sekä psykologinen kokemus yksityisyydestä ovat tutkimustulosten mukaan yhteydessä tyytyväisyyteen sekä työtilaa että työtä kohtaan (Sundström

ym.1980). Työtilan joustavuuden ja yksilön mahdollisuuden kontrolloida ympäristöään on myös todettu olevan yhteydessä hyvinvointiin (Lee & Brand 2005).

Toimistoympäristöä ja työntekijän hyvinvointia käsittelevissä tutkimuksissa on edellä mainittujen teemojen lisäksi keskitytty muun muassa ergonomiakysymyksiin, valaistukseen ja meluun työympäristössä (Vischer 2007, 178). Tutkimuksissa on myös tunnistettu yksilöllisten erojen merkitys; monet tutkijat ehdottavat, että yksilöt reagoivat fyysisiin ympäristöihin eri tavoin, ja että nämä erot selittyvät perinnöllisillä ja kulttuurisilla tekijöillä sekä yksilöiden henkilökohtaisilla uskomuksilla ja sopeutumiskyvyllä (Suresh ym. 2006, 90). Kiinnostavan esimerkin yksilöllisten tekijöiden vaikutuksesta tilan kokemiseen ovat esittäneet Oldham ja Brass (1979), joiden mukaan tilajärjestelyt voivat joko edistää tai heikentää vuorovaikutusta avokonttoritilassa riippuen yksilöstä.

Fyysisen työympäristön ja yksilön työhyvinvoinnin välistä suhdetta tarkastelevien tutkimusten metodologisissa valinnoissa on jonkin verran variaatiota, ja tutkimusaineistoihin lukeutuu sekä kvantitatiivista että kvalitatiivista aineistoa. Esimerkiksi Sundström ym. (1980) ovat tutkineet työympäristön tarjoaman yksityisyyden ja yksilön käyttäytymisen ja tyytyväisyyden välistä yhteyttä. Tutkimusaineistonsa he ovat keränneet kyselylomakkeen avulla ja analysoineet tilastollisin menetelmin. He toteavat muun muassa, ettei arkkitehtuurin tarjoama yksityisyys tutkimustulosten mukaan ole yhteydessä työntekijöiden keskinäisen vuorovaikutuksen määrään. Työtehtävät näyttäisivät heidän mukaansa sen sijaan olevan yhteydessä siihen, millaisessa tilassa työskentely tuottaa suurimman tyytyväisyyden. Monimutkaisia työtehtäviä hoitavat työntekijät ovat tutkimuksen mukaan tyytyväisimpiä yksityisyyttä tarjoavissa tiloissa, kun taas rutiiniluonteisimpia työtehtäviä hoitavat työntekijät ovat tyytyväisimpiä vähemmän yksityisyyttä tarjoaviin järjestelyihin. (Sundström ym. 1980.)

Leen ja Brandin (2005, 324) kirjallisuuskatsauksen perusteella suuri osa toimistoympäristöä käsittelevistä tutkimuksista on keskittynyt subjektiivisiin arvioihin fyysisistä komponenteista ja siihen, miten ne vaikuttavat työntekijän tyytyväisyyteen ja suoritukseen. Toisaalta paljon tutkimusta on heidän mukaansa tehty menetelmällä, jossa on kerätty tilan käyttäjien arviot ennen ja jälkeen remonttia, muuttoa tai muutoksia (Lee & Brand 2005, 324). Erityisesti suljetuista toimistoista avokonttoriympäristöön muuttavien työntekijöiden asenteet ja niissä muuton aikana tapahtuvat muutokset ovat kiinnostaneet

tutkijoita (ks. esim. Oldham & Brass 1979). Lee ja Brand (2005) ovat omassa toimistoympäristöä käsittelevässä tutkimuksessaan käyttäneet kyselylomakkeita aineistonkeruumetodina ja analysoineet aineiston tilastollisin menetelmin.

Veitch ym. (2007, 178) toteavat toimistoympäristön ja yksilön hyvinvoinnin välistä suhdetta tarkastelevan tutkimuksen edenneen hitaasti. Syynä tähän he näkevät yleisten, luotettavien ja standardisoitujen tutkimustyökalujen puuttumisen (Veitch ym. 2007, 177). Veitchin ym. (2007, 178) mukaan täsmällisten, toimistotilan fyysisten olosuhteiden mittarit ja luotettavat, standardisoidut, käyttäjien reaktioita mittaavat mittarit johtaisivat yhdessä parempaan ymmärrykseen siitä, miten toimistoympäristö vaikuttaa yksilöihin ja organisaatioihin. Tutkimuskohteena toimistoympäristön ja yksilön hyvinvoinnin välinen suhde nähdään tärkeänä; erityisesti rakennusten sisätilat ja niiden vaikutukset yksilön terveyteen ja hyvinvointiin ovat keskeisiä tutkimuskohteita nimenomaan tilojen *suunnittelun* ja *luomisen* näkökulmasta (Suresh ym. 2006, 87). Rakennetun ympäristön tutkimuksessa on korostettu suunnittelijan näkökulman huomioimista, sillä suunnittelijan nähdään keskeisellä tavalla vaikuttavan yksilön ja ympäristön väliseen suhteeseen (Suresh ym. 2006, 90).

Yhteenvetona voidaan todeta, että fyysisen tilan ja yksilön hyvinvoinnin välistä yhteyttä käsittelevät tutkimukset ovat tarjonneet merkittävän käytännöllisen kontribuution osoittamalla tilajärjestelyjen mahdollisuudet vaikuttaa työpaikan tehokkuuteen, terveellisuuteen ja turvallisuuteen sekä työntekijöiden tyytyväisyyteen. Toisaalta tutkimuksen taustalta voidaan tunnistaa samat positivistiset lähtökohdat, jotka ovat suurelta osin ohjanneet kaikkea psykologian tieteenalalla tehtyä tutkimusta (J. A. Smith ym. 1995). Tila ja sen suhde yksilön hyvinvointiin on näin ollen tutkimuksissa pelkistetty mitattavissa oleviin ulottuvuuksiin. Tutkimukset ovat edelleen tilastollisten menetelmien avulla pyrkineet tilastollisesti merkitsevien korrelaatioiden ja kausaalisuhteiden tunnistamiseen. Näkökulmaa tilan ja yksilön hyvinvoinnin tutkimiseen voidaan luonnehtia myös deterministiseksi; fyysisen ympäristön on nähty johtavat tiettyihin hyvinvointituloksiin, ja yksilölliset tekijät, kuten persoonallisuuspiirteet, on pelkistetty tilastollisilla malleilla tunnistettua kausaalisuhdetta välittäviksi tai muuntaviksi muuttujiksi.

Tutkimukseni kannalta keskeistä on myös tarkastella tilan ja yksilön hyvinvoinnin välistä suhdetta käsittelevän aiemman tutkimuksen taustalla vaikuttavia, tilaa koskevia pe-

rusoletuksia. Tila on tutkimuksissa ymmärretty fyysisenä, passiivisena toiminnan taustana, joka on pelkistettävissä sen fyysisiin, arkkitehtuurisiin ominaisuuksiin. Tilaa on lähestytty objektiivisesta näkökulmasta mitattavissa olevana tutkimuskohteena. Edelleen on tärkeää huomata tutkimusten taustalla vaikuttava ajatus suunnittelijoista, rakentajista ja organisaatioiden päättäjistä tilan ”tuottajina”. Heillä nähdään olevan tärkeä rooli tilan muokkaajina ja sitä kautta yksilön hyvinvointiin vaikuttajina. Tästä näkökulmasta katsottuna on kiinnostavaa tarkastella sitä, miten tila on viime vuosikymmeninä noussut useilla tieteenaloilla uudella tavalla keskeiseksi tutkimuksen analyttiseksi teemaksi. Puhutaan uudesta tilan tutkimuksesta, jossa hylätään ajatus tiloista tapahtumien neutraaleina kehyksinä. Kiinnostus moniulotteisen tilan tutkimiseen on voimistunut erityisesti 1990-luvulla niin, että on puhuttu humanistis-yhteiskuntatieteellisen tutkimuksen *tilallisesta käännteestä* (ks. esim. Saarikangas 2006, 12; Taylor & Spicer 2007).

Saarikankaan (2006) mukaan tilallinen käänne merkitsee rakennetun ympäristön tutkimuksen osalta ratkaisevaa muutosta tilan käsitteen ymmärtämisessä. Tutkimuksessa on korostettu moniulotteista ja -merkityksistä sosiaalista tai elettyä tilaa, jonka merkitysten muotoutumisessa tilan käyttäjät ja heidän keskinäiset suhteensa, aistikokemukset ja havainnot ovat olennaisia. Tällä tavalla tarkasteltuina rakennukset eivät ole merkityksiltään suljettuja ja valmiita prosesseja, jollaisina ne on tilan ja työhyvinvoinnin välistä yhteyttä tarkastelevassa aiemmassa tutkimuksessa nähty, vaan tilojen merkitysten muotoutuminen jatkuu suunnittelu- ja rakennusprosessin jälkeenkin. Rakennusten käyttäminen ja aistiminen lisäävät niihin merkityksiä; käyttäjät antavat tilalle omia merkityksiään ja osallistuvat näin tilan ja sen merkitysten luomiseen suunnittelijoiden ja rakennuttajien lisäksi. (Saarikangas 2006, 11–13.)

Tutkimuksessani ymmärrän tilan näistä, uuden tilatutkimuksen lähtökohdista, moniulotteisena ja -merkityksisenä; tila ei ole geometrinen ja abstrakti, arkielämän taustaksi pelkistetty näyttämö, vaan se jäsentää ihmisten päivittäistä elämää ja tuottaa merkityksiä. Tällä tavalla myös tilan suhde työhyvinvointiin näyttäytyy aiemmasta tilan ja työhyvinvoinnin välistä yhteyttä tarkastelevasta tutkimuksesta poikkeavalla tavalla moniulotteisena, vuorovaikutuksessa, liikkeessä ja kohtaamisissa merkityksenannon kautta rakentuvana. Seuraavissa luvuissa käyn läpi organisaatio- ja johtajuustutkimuksen piirissä viime vuosina tehtyä tilan tutkimusta ja pyrin rakentamaan viitekehyksen työhyvinvoinnin tutkimukselle tilallisena ilmiönä.

2.2 Moniulotteinen tila

Tilan keskeisyys voidaan tunnistaa jo varhaisessa organisaatio- ja johtajuuskirjallisuudessa; tilan merkitys näkyy esimerkiksi Taylorin ja Fordin kirjoituksissa, joissa tilankäytöllä on merkittävä rooli työn organisoinnissa ja johtamisessa. Tilaa on näissä kirjoituksissa käsitelty implisiittisenä kysymyksenä. (Kornberger & Clegg, 2004, 1096.) Organisaatioiden ja johtajuuden tilat ja paikat on viime vuosiin asti mielletty tapahtumien neutraaleiksi kehyksiksi (Taylor ja Spicer 2007, 326). Tilanne on alkanut kuitenkin muuttua, ja viime vuosikymmenten aikana yhä useampi tutkija on tarkastelussaan ottanut tilan keskeiseksi analyttiseksi teemaksi (ks. mm. Beyes & Steyarert 2011; Dale & Burrell, 2008; Clegg & Kornberger 2006; Kornberger & Clegg 2004).

Organisaatio- ja johtajuustutkimuksen tieteenalalla on viime vuosina esitetty näkemyksiä siitä, että organisaatiot tulisi kognitiivisten abstraktioiden sijaan nähdä materiaalisina, tilallisina kokonaisuuksina (ks. mm. Kornberger & Clegg, 2004, 1095). Siinä missä tila on aiemmin nähty tyhjiönä, toiminnan passiivisena taustana, uudessa organisaatio- ja johtajuustutkimuksen tilaa koskevassa teoretisoinnissa ja empiirisessä tutkimuksessa tilaa on lähestytty sosiaalisesti konstruoituna ja täynnä merkityksiä (Kornberger & Clegg 2004, 1095). Organisaatio- ja johtajuustutkimuksen alalla tehdyt varhaisemmat tutkimukset ovat lähestyneet tilaa suurelta osin behavioraalista näkökulmasta käsin (Elsbach & Pratt 2007; Oldham & Brass 1979), kun taas uudemmat tutkimukset ovat nostaneet fyysisen kontekstin symboliset, esteettiset ja poliittiset ulottuvuudet tarkastelun keskiöön (Berg & Kreiner 1990).

2.2.1 Tila organisaatio- ja johtajuustutkimuksen analyttisenä käsitteenä

Taylor ja Spicer (2007) ovat koonneet yhteen tilan tutkimusta ja teoretisointia organisaatio- ja johtajuustutkimuksen kentässä. Heidän mukaansa organisaatio- ja johtajuustutkimuksen kentässä tehty, pirstaleinen, tilaa analyttisenä käsitteenä käsittelevä tutkimus voidaan lähestymistapojen mukaan jakaa kolmeen kategoriaan: tila fyysisenä etäisyytenä, tila valtasuhteiden luoja ja ylläpitäjänä sekä tila kokemuksena, elettyinä tilana. Tilan lähestyminen fyysisenä etäisyytenä on Taylorin ja Spicerin (2007) mukaan laajimmalle levinnyt tarkastelutapa, jonka keskeisimpiin tutkimuskysymyksiin lukeutu-

vat kysymykset tilan vaikutuksista käyttäytymiseen. Kyseinen tutkimuslinja on tuottanut vakuuttavia tuloksia tilajärjestelyiden ja käyttäytymisen välisestä kausaalisuhteesta sekä muotoillut tilan helposti mitattavaan muotoon. Ongelmallista näyttäisi olevan kuitenkin se, ettei tämä lähestymistapa kykene ottamaan huomioon vallan näkökulmaa tai niitä tapoja, joilla tilan käyttäjät muodostavat merkityksiä tilasta. Kun keskitytään lopputuloksiin, ollaan helposti sokeita niiden taustalla vaikuttaville syvemmille tekijöille. (Taylor & Spicer 2007, 326–329)

Toinen tutkimuslinja on lähestynyt tilaa valtasuhteiden luoja ja ylläpitäjänä organisaatioissa (Taylor & Spicer 2007, 330). Arkkitehtuurin (Guillén 1997) ja työympäristön (Baldry 1999) on nähty olevan keskeisessä asemassa valtasuhteiden luomisessa ja ylläpidossa. Toisaalta on todettu, että suunniteltu tila saattaa olla hyvin erilainen kuin tilan käyttö (De Certeau 1984). Siinä missä tilaa fyysisenä etäisyytenä käsittelevä tutkimuslinja pohti sitä, *miten* tilat toimivat, tämä tutkimuslinja on siirtänyt fokuksen siihen, *miksi* tilat rakennetaan tietynlaisiksi (Taylor & Spicer 2007, 332). Tilojen tarkastelu vallan manifesteina johtaa kuitenkin helposti organisatorisen tilan tuottamiseen mahdollisesti osallistuvien, muiden prosessien huomiotta jättämiseen (Taylor & Spicer 2007, 332). Samaten tarkastelun ulkopuolelle jää myös näkemys tilasta käyttäjien jatkuvan kokemisen ja ymmärtämisen tuotteena (Taylor & Spicer 2007, 333).

Kolmas tutkimuslinja, jonka Taylor ja Spicer (2007) organisaatio- ja johtajuustutkimuksen kentässä tunnistavat, lähestyy tilaa sen käyttäjien kokemusten, ymmärryksen ja merkityksenannon kautta. Koska tilasta voi olla yhtä monta kokemusta kuin on käyttäjiäkin, ei ole olemassa vain yhtä tilaa, vaan mahdollisesti useita, toisistaan radikaalisti-kin poikkeavia tiloja (Taylor & Spicer 2007, 333). Tutkimuslinjaan lukeutuvat organisaatiosymbolismin ja -estetiikan tutkimukset (ks. esim. Gagliardi 1990; Strati 1999) ovat pyrkineet pohtimaan sitä, miten tilan käyttäjät kokevat tilan kulttuurisen ja aistivan kehonsa kautta (Taylor & Spicer 2007, 333). Fyysisen tilan tai fyysisten artefaktien tutkimus on Stratin (1999) mukaan yksi keino organisaatioestetiikan tutkimiseen. Esteettinen lähestymistapa olettaa tutkimuksen kohteena olevan ilmiön olevan ennen kaikkea *subjektiivinen* ja pyrkii kuvailemaan subjektiivisia, koettuja merkityksiä, sellaisina kuin organisaatioiden jäsenet ne kokevat (Hansen ym. 2007). Organisaation elettyihin tiloihin huomionsa kohdistavan tutkimuslinjan heikkoutena voidaan nähdä se, ettei se yksi-

lölliseen kokemukseen keskittyessään ota välttämättä valtasuhteita ja organisaation ja johtajuuden materiaalisia aspekteja huomioon (Taylor & Spicer 2007, 334).

Taylorin ja Spicerin (2007) jaotteluun suhteutettuna on selvää, että aiempi tilan ja työhyvinvoinnin välistä yhteyttä käsittelevä tutkimus on lähtökohdiltaan sijoitettavissa ensimmäiseen, tilaa fyysisenä etäisyytenä lähestyvään tilatutkimuksen kategoriaan. Näin ollen työhyvinvoinnin tilallisuuden ymmärtämisessä tarkastelun ulkopuolelle ovat jääneet sekä tilaan liittyvät valtakysymykset että eletty, tilan käyttäjien subjektiivisten, kehollisen kokemuksen kautta rakentuva tila. Seuraavaksi tarkastelen Taylorin ja Spicerin (2007) tilatutkimuksen kategorioita suhteessa Henri Lefebvren vuonna 1974 ilmestyneessä teoksessaan *La production de l'espace* tunnistamiin tilan tuottamisen prosesseihin.

2.2.2 Sosiaalisesti tuotettu tila

Kuten muillakin tieteenaloilla, organisaatio- ja johtajuustutkimuksen tieteenalalla tehdyn, tilaa analyttisenä teemana lähestyvän tutkimuksen yhtenä keskeisenä inspiraation lähteenä on Lefebvren (1991) tilan teoria. Muun muassa Peltonen (2011) nojautuu Lefebvren tilan tuottamisen teoriaan tarkastellessaan sosiaalisesti konstruoidun tilan eri ulottuvuuksia. Lefebvren (1991, 1-37) mukaan tilantutkimuksen pitäisi ottaa tehtäväkseen tutkia tilan tuottamista, ei asioita tilassa. Lefebvren (1991) perusajatus tilasta on se, että tila ei ole niinkään matemaattinen tai mentaalinen vaan sosiaalisten käytäntöjen ja tuotantorakenteiden muokkaama. Lefebvren (1991, 101–102) mukaan sosiaalinen tila on samanaikaisesti sekä toiminnan taso että sen perusta. Lefebvren (1991) tila on ennen kaikkea *sosiaalinen tuote*, joka tuotetaan kolmen prosessin kautta: tilallisissa käytännöissä (practices), suunnittelussa (planning) ja kuvittelussa (imagining).

Lefebvren (1991) tilan tuottamista jäsentävistä käsitteistä ensimmäinen on *tilallinen käytäntö* (spatial practice), joka viittaa arkisiin toimintatapoihin. Tilallisia käytäntöjä ovat esimerkiksi kävely ja tilan asuttaminen (Taylor & Spicer 2007, 328). Lefebvre puhuu tässä yhteydessä havaitusta tilasta (perceived space). Tilallisia käytäntöjä tarkasteltaessa ei voida jättää huomioimatta tilaratkaisuja (Lefebvre 1991, 38). Tällä tavoin organisaatio edustaa eräänlaista tilallista kokonaisuutta, joka olettaa ihmisiltä tietynlaista käyttäytymistä. Näin ollen tilallinen käytäntö on kiinnittynyt fyysiseen tilaan, ja kysy-

mys on tilan kokonaisvaltaisesta käytöstä, johon yksilö kiinnittyy koko kehollaan (Semi 2010, 63). Taylor ja Spicer (2007, 335) näkevät tämän tilan tuottamisen ulottuvuuden vastaavan karkeasti organisaatio- ja johtajuustutkimuksesta tunnistamaansa tutkimuslinjaa, joka lähestyy tilaa fyysisenä etäisyytenä.

Tilan representaatiot (representations of space) ovat Lefebvren (1991, 33) mukaan si-doksissa tuotantosuhteisiin ja viralliseen järjestykseen. Kyse on käsitteellistetystä tilasta (conceived space) (Lefebvre 1991). Tämä tila on kaukana ihmisten arjesta; se on ole-massa suunnittelijoiden ja arkkitehtien pöydillä. Se on taulukoita, karttoja ja erilaisia suunnitelmia, jotka ajan kuluessa usein realisoituvat fyysisinä rakennelminä (Semi 2010, 64). Vaikka kyse on abstraktista tilasta, tilan representaatiot ovat kiinteä osa sosi-aalista ja poliittista käytäntöä (Lefebvre 1991, 41). Kun tila suunnitellaan, taustalla on aina ajatus jostain tietyistä toiminnasta. Samalla tila myös tuotetaan sellaiseksi, että se ajaa jonkin ryhmän etuja. Organisaation tiloja suunniteltaessa saatetaan esimerkiksi en-sisijaisesti ajatella työntekijöiden tarpeita ja samalla se pyritään tuottamaan edustavaksi. Tilat voivat vaatia käyttäjiltään tietynlaista käytöstä, jolloin tilan representaatiot kiinnit-tyvät osaksi tilaa. Käsitteellistetystä tilasta tulee tällä tavalla helposti osa ihmisten arkis-ta kokemusta. (Semi 2010, 64.) Taylorin ja Spicerin (2007) mukaan tämä Lefebvren tilan tuottamisen prosessi vastaa karkeasti tilaa valtasuhteiden luojana ja ylläpitäjänä käsittelevän organisaatio ja johtajuustutkimuksen näkökulmaa.

Lefebvren tilallisuuden trialektiikassa kolmas käsite on *representaation tilat* (spaces of representation). Käsitteellä Lefebvre (1991) viittaa ihmisten kokemuksiin ja heidän ta-paansa antaa merkityksiä tilalle. Representaation tilat ovat elettyä tilaa (lived space). Eletty tila on mahdollista ja potentiaalista, minkä vuoksi siihen kiinnittyvät sekä arki-päiväisen ympäristön historialliset kerrostumat sekä utooppiset, uutta luovat tilakäsityk-set. Tämä Lefebvren tilan ulottuvuus sisältää myös uusia tiloja tuottavia tilallisia käy-täntöjä, jotka kyseenalaistavat ja rikkovat vallalla olevia käsityksiä. Käsite korostaa ak-tuaalisen ja potentiaalisen yhtäaikaista läsnäoloa. (Semi 2010, 65.) Tällä tavoin voidaan nähdä, ettei Lefebvre usko fyysisen tilan kykenevän täysin hallinnoimaan ja kontrolloi-maan ihmisten toimintaa. Tilallisuuden luonteeseen näyttäisi näin ollen olennaisesti kuuluvan yksilöiden kyky ottaa etäisyyttä tilaan ja tuottaa sitä omista lähtökohdistaan käsin. Vaikka organisaatio tilallisena kokonaisuutena voi vaatia sen käyttäjiltä määrä-tyntälaista käyttäytymistä, se ei kuitenkaan kykene estämään ihmisiä määrittelemästä sen

tilallista luonnetta uudelleen. Eletty tila näyttäisi vastaavan organisaatio- ja johtajuus-tutkimuksen linjaa, joka lähestyy tilaa kokemuksena ja yksilön merkityksenannon koh-teena (Taylor & Spicer 2007, 335).

Lefebvren (1991) ja Taylorin ja Spicerin (2007) kolmijakoa vastaavaa jaottelua ovat ehdottaneet myös Ropo, Sauer ja Salovaara (2013). He tunnistavat kolme suurta tutki-muslinjaa. Ensinnäkin he tunnistavat perinteisen objektiivisen, arkkitehtuuria ja johta-mista tarkastelevan tutkimuslinjan. Toisekseen, he tunnistavat kriittisen, jälkistruktura-listisen lähestymistavan, joka on kiinnostunut tilan ja suunnittelun muodostamista valta-rakenteista. Kolmantena tutkimuslinjana he näkevät subjektiivisesti orientoituneen tut-kimuksen sosiaalisesta tilasta. (Ropo ym. 2013.)

	Kategorisointeja	Analyyttisiä käsit-teitä	Aineistonkeruu-metodeja
Tila fyysisenä etäisyytenä	Tilalliset käytännöt (Lefebvre 1991) Arkkitehtuuri ja johtaminen (Ropo ym. 2013)	Ihmisten välinen fyysinen etäisyys, resurssit, asiakkaat, kilpailijat	Mitatut etäisyydet, diagrammit
Tila valtasuhteina	Tilan suunnittelu (Lefebvre 1991) Valtarakenteet (Ropo ym. 2013)	Työtila, arkkiteh-tuuri, työn ja va-paa-ajan jako	Haastattelut, osal-listuva havainnointi
Tila kokemuksena	Tilan kuvittelu (Lefebvre 1991) Subjektiivisuus (Ropo ym. 2013)	Symbolismi, este-tiikka, toimijat, tulkinta, diskurssit	Ei-osallistuva ha-vainnointi, haastat-telut, visuaalinen data

Taulukko 2. Yhteenvetoa tilan ulottuvuuksista ja niiden tutkimuksesta (mukaiillen Taylor & Spicer 2007, 327).

Yhteenveto edellä esitetyistä Taylorin ja Spicerin (2007), Lefebvren (1991) ja Ropon ym. (2013) tilatutkimuksen ja teoreettisen tilakäsitteen ulottuvuuksien luokitteluista on esitetty taulukossa 2. Lefebvren (1999) tavoin Taylor & Spicer (2007) korostavat, että tilan kolmea ulottuvuutta ei tulisi asettaa analyttisesti erilleen vaan käsitellä holistises-ti. Tämä tarkoittaa tutkimuksessa Taylorin ja Spicerin (2007) tekemän yhteenvedon perusteella erilaisten aineistojen ja aineistometodien käyttöä sekä erilaisiin analyttisiin käsitteisiin tukeutumista.

2.3 Moniulotteinen tila työhyvinvoinnin tutkimisen lähtökohtana

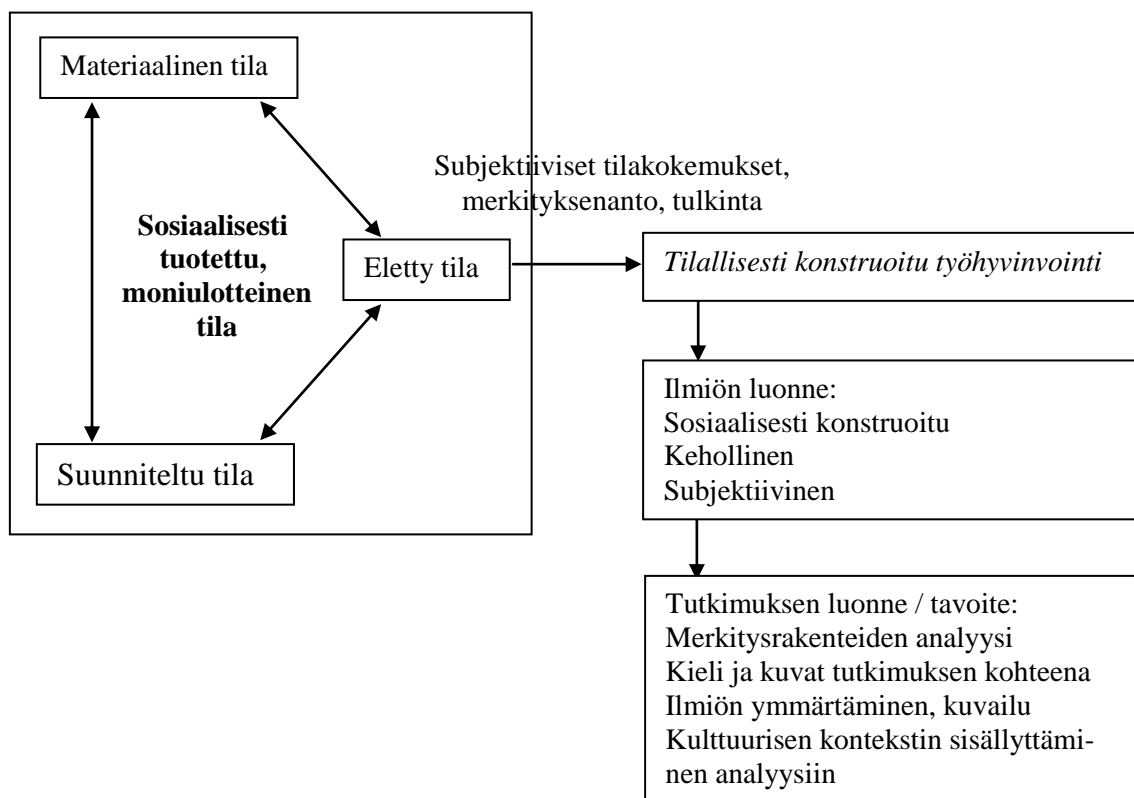
Kirjallisuuskatsaus osoittaa, että työhyvinvoinnin ja tilan välistä suhdetta on muun muassa ympäristöpsykologian ja arkkitehtuurin tieteenaloilla tutkittu useiden vuosikymmenten ajan. Tutkimukset ovat tarjonneet merkittävän käytännöllisen kontribuution osoittamalla fyysisen tilan ja tilajärjestelyiden mahdollisuudet vaikuttaa työntekijöiden hyvinvointiin. Keskeinen argumentti, jonka kirjallisuuskatsaukseni pohjalta haluan esittää, on kuitenkin se, että työhyvinvointia ja työhyvinvoinnin ja tilan välistä suhdetta koskeva syvempi ymmärrys on saavutettavissa aiemman tutkimuksen positivistiset lähtökohdat ja perusoletukset kyseenalaistamalla.

Aiemmassa tilan ja työhyvinvoinnin välistä suhdetta tarkastelevassa tutkimuksessa tarkastelun ulkopuolelle ovat jääneet tilaan liittyvät kysymykset vallasta ja tila subjektiivisena, kehollisena kokemuksena (vrt. Taylor & Spicer 2007). Tila valtasuhteiden luojana ja ylläpitäjä ohjaa työhyvinvoinnin näkökulmasta tarkastelemaan muun muassa sitä, kenelle tila on suunniteltu, millainen on arkkitehdin suunnittelema, työhyvinvointia tuottava tila ja kenen hyvinvointia ajatellen tila on arkkitehtien ja organisaation päättäjiensä suunnitelmissa tuotettu. Kysymys organisaation eletystä tilasta työhyvinvoinnin ymmärtämisen lähtökohtana nostaa puolestaan analyysin keskiöön yksilön kehollisesti tilan aistivana ja kokevana. Tilan ja työhyvinvoinnin välisen suhteen ymmärtämisessä yksilön tulkinta ja tilakokemuksille antamat merkitykset ovat tällöin keskeisiä.

Tässä tutkimuksessa olen erityisesti kiinnostunut siitä, millä tavalla yksilön subjektiiviset tilakokemukset, eletty tila muodostaa perustan yksilön työhyvinvoinnin rakentumiselle. Aiemmassa työhyvinvointitutkimuksessa ilmiön yksilöllisyys on tarkoittanut välittävien ja muuntavien muuttujien lisäämistä tilastollisiin malleihin mallien luotettavuuden lisäämiseksi. Sosiaalisen konstruktionismin perusoletuksista käsin juuri ilmiön subjektiivisuus ja merkityksenantoprosessit ovat tutkijan kiinnostuksen kohde. Sosiaalisesti tuotetun tilan analyysia ei kuitenkaan kirjoittajien (ks. mm. Lefebvre 1991; Taylor & Spicer 2007) mukaan tule toteuttaa asettamalla tilan ulottuvuuksia analyttisesti toisistaan erilleen. Tämä johtaa tutkimuksessani erilaisten aineistojen yhdistelyyn. Analyysissa haastateltavien tuottamat narratiivit kertovat elämisestä ja kokemisesta tilassa; niissä yksilö kuvaa tilallista kokemusmaailmaansa. Nämä yksilön subjektiivista koke-

musmaailmaa, elettyä tilaa, jäsentävät narratiivit kiinnittyvät olennaisella tavalla myös materiaaliseen ja suunniteltuun tilaan. Materiaalisessa tilassa toteutuva suunniteltu tila voi vaatia käyttäjiltään tietynlaista käyttäytymistä, jolloin tilan representaatiot kiinnittyvät osaksi tilaa (ks. Semi 2010, 64). Tällä tavalla käsitteellistetyistä tilasta tulee tilallisten käytäntöjen kautta osa ihmisten arkista kokemusta ja niitä käsitteleviä narratiiveja.

Haastateltavien ottamat valokuvat avaavat ikkunan yksilön keholliseen kokemusmaailmaan, mutta viittaavat myös materiaaliseen ja suunniteltuun tilaan ja näin ollen nivovat ne osaksi tilakokemusta. Visuaaliseen aineistoon sisältyvät pohjapiirrokset sen sijaan edustavat keskeisellä tavalla organisaation suunniteltua tilaa. Ne välittävät arkkitehtien ajatuksia tilan oletetusta käyttäjästä ja tilassa toteutuvista, suunnittelijoiden tuottamista työhyvinvointikokemuksista. Sosiaalisen konstruktionismin tutkimuksellinen viitekehys ja teoretisoinnit moniulotteisesta, sosiaalisesti tuotetusta tilasta avaavat tällä tavalla uudenlaisen näkökulman työhyvinvoinnin ja tilan välisen suhteen tarkasteluun. Tavoitteenani on näihin teoretisointeihin tukeutuen kuvata ja analysoida sitä, miten työhyvinvointia voidaan ymmärtää moniulotteisessa tilassa konstruoituna, subjektiivisena ja kokemuksellisenä ilmiönä. Tutkimuksen teoreettinen viitekehys on esitetty kuviossa 2.

Kuvio 2. Tutkimuksen teoreettinen viitekehys tiivistetyssä muodossa.

3 TUTKIMUSMETODIT

Rakennettuani edellisessä luvussa teoreettisen viitekehyksen, johon tutkimuksessani nojaan, tulen tässä luvussa erittelemään tekemiäni tutkimuksen metodologisia valintoja. Kuvaan ensinnäkin kohdeorganisaation, josta pääsin hankkimaan tutkimusaineistoni. Tämän jälkeen tulen kuvaamaan narratiivisuutta tutkimusorientaationa tässä tutkimuksessa. Päädyin tutkimuksessani yhdistelemään sekä puhuttujen että visuaalisten narratiivien käyttöä tutkimusaineistona. Luvun loppupuolella kuvaan aineiston keruu- ja analyysimetodeja ja viimeisessä alaluvussa otan kantaa tutkimuksen luotettavuuteen ja eettisyyteen.

3.1 Tutkimuksen kohteena olevat tilat ja niiden käyttäjät

Tutkimuksen kohteena olevalla yrityksellä on pitkät perinteet suomalaisessa teollisuudessa, ja konserni muodostuu useista eri yksioistä. Tutkimuksen kohteeksi valikoituneen toimipisteen tilat on rakennettu kolmessa vaiheessa. Ensimmäinen vaihe, jossa rakennettiin pääosin tehdaskäyttöön tarkoitettut tilat, ajoittuu 1960-luvun loppupuolelle. Myöhemmin rakennukseen on lisätty lisäsiipi, ja 2000-luvun alussa rakennuksen tilat on lähes kokonaan uudistettu laajentamalla rakennusta ja muuttamalla sen tilat suurelta osin toimistotyöhön sopiviksi.

Tutkimuksen kohteena olevan toimipisteen tiloissa on käytännössä usean vuosikymmenen ajan työskennellyt konserniin kuuluvan *liiketoimintayksikkö A:n* henkilöstöä. Organisaatiomuutosten seurauksena yksikön nimi ja rakenne on vaihdellut. Pari vuotta sitten tiloihin on saman kaupungin sisällä vuokrakiinteistöstä muuttanut merkittävä määrä *liiketoimintayksikkö B:n* henkilöstöä. Näiden kahden liiketoimintayksikön lisäksi rakennuksessa työskentelee omaksi yksikökseen 2000-luvulla erotetun, konsernin tukitoimintoihin keskittyvän palveluyksikön henkilökuntaa. Tällä hetkellä rakennuksessa työskentelee yli tuhat henkilöä, ja kummastakin liiketoimintayksiköstä henkilöstöä on lähes yhtä paljon. Kiinteistöön liittyvissä asioissa muodollinen päätösvalta on säilynyt liiketoimintayksikkö A:n käsissä. Valtaosalla toimipisteessä työskentelevistä työntekijöistä on tekninen koulutustausta (esim. diplomi-insinööri).

3.2 Narratiivisuus tutkimusorientaationa

Narratiivisuus on lähestymistapana levinnyt viime vuosikymmenten aikana usealle tieteentalalle filosofian, kirjallisuustieteen ja kielitieteen piiristä, missä sillä on pitkät perinteet. 1900-luvun loppupuolella on alettu puhua tästä narratiivisuuden voimakkaasta esiintulosta *narratiivisena käänteenä*, joka Heikkisen (2000, 48) mukaan liittyy tiedon ja tiedekäsityksen muutokseen. On huomattu, että tietämisen prosessi perustuu paljolti kertomusten kuulemiseen ja niiden tuottamiseen, ja tästä näkökulmasta katsottuna tulkitsemme maailmaa alati kehkeytyvänä kertomuksena, joka saa alkunsa ja liittyy aina uudelleen kulttuuriseen kertomusvarantoon, tietoon. (Heikkinen 2000, 48.) Myös Riessman (2008) kuvaa narratiivisuuden suosion nousua voimakkaasti positivistisen tiedekäsityksen osakseen saamaan kritiikkiin liittyvänä.

Heikkiselle (2000) narratiivisuus ei ole metodi eikä koulukunta, vaan hajanainen muodostelma kertomuksiin liittyvää tutkimusta. Se on väljä viitekehys, jolle on tunnusomaista huomion kohdistuminen kertomuksiin todellisuuden tuottajina ja välittäjinä (Heikkinen 2000, 47). Narratiivisuuden ja sen lähikäsitteiden käyttö on edelleen vakiintumatonta ja epäyhtenäistä. Tutkimusraportissani olen itse päätenyt käyttämään narratiivin ja kertomuksen käsitteitä rinnakkain synonyymeinä. Narratiivisuuden voidaan nähdä käsitteenä viittaavan tiedonprosessiin sinänsä, tutkimusaineiston luonteeseen, analyysitapaan ja käytännölliseen työväliseen (Heikkinen 2000, 49). Myös Riessman (2008, 6) erittelee narratiivisuutta tekemällä jaon kerronnan (engl. story telling), narratiivisen aineiston ja narratiivisen analyysin välille. Narratiivisuutta analyysimetodin tulen käsittelemään luvussa 3.3. Todettakoon tässä yhteydessä kuitenkin, että yleisellä tasolla narratiivinen analyysi viittaa joukkoon metodeja, joilla tulkitaan kertomusmuotoista aineistoa. Narratiivisessa analyysissä ollaan narratiivien sisällön lisäksi kiinnostuneita muun muassa siitä, *miten* ja *miksi* tapahtumat kerrotaan. (Riessman 2008, 11.)

Heikkisen (2000, 49) mukaan narratiivisuus liitetään tyypillisesti postmoderniin käsitykseen tiedonprosessin luonteesta, joka hylkää perinteisen objektivistisen todellisuuskäsityksen. Postmodernin tiedonkäsityksen näkökulmasta ei ole olemassa vain yhtä todellisuutta, vaan pikemminkin useita eri tavoin ihmismielissä ja sosiaalisessa vuorovaikutuksessa konstruoituvia todellisuuksia. Tutkimus kykenee näin ollen tuottamaan jon-

kin autenttisen näkökulman todellisuuteen, mutta uskomus objektiiviseen totuuteen pääsemisestä hylätään, ja objektiivisuuden tilalle nostetaan tietämisen *kontekstuaalisuus* ja *subjektiivisuus*. (Heikkinen 2000, 49–51.) Tutkimuksen ontologisena kysymyksenä narratiivisuuden voidaan siis nähdä tarkoittavan useiden, konstruoitujen todellisuuksien olemassaolon tunnustamista (Shankar, Elliot ja Goulding 2001). Epistemologian tasolla tämä tarkoittaa edelleen sitä, että kaikki ymmärrys tai tulkinta on subjektiivista, ja tutkimuksen tarkoitus on näin ollen selittämisen sijaan ilmiön kuvaus ja ymmärtäminen (Shankar ym. 2001, 440). Tässä tutkimuksessa ymmärrän narratiivit postmodernista, sosiaalisen konstruktionismin näkökulmasta käsin todellisuuden konstruoinnin välineinä (ks. Hopkinson & Hodartk-Scott 2001).

Tiettyihin ontologisiin ja epistemologisiin lähtökohtiin liittyvän teoreettisen linssin lisäksi narratiivisuutta on käytetty viittamaan tutkimusaineiston luonteeseen. Heikkiselle (2000, 51) narratiivista aineistoa ovat esimerkiksi haastattelut tai vapaat kirjalliset vastaukset, joissa kertojalle annetaan mahdollisuus pukea käsityksensä asioista omin sanoin. Narratiivisen aineiston määrittely liittyy läheisesti *narratiivin* määritelmään. Kuten narratiivisuuden käsitteen, myös narratiivin määritelmässä on tunnistettavissa variaatiota. Eri kirjoittajat myös käyttävät eri tavoin narratiivin, kertomuksen ja tarinan käsitteitä. Suomen kielellä kirjoittavat tutkijat (ks. mm. Frantsi 2009, Heikkinen 2000, Hyvärinen 2007) käyttävät näitä kolmea toistensa synonyymeina. Toisaalta esimerkiksi Riessman (2008) erottaa kertomuksen (engl. story) narratiivin käsitteestä; hänelle kertomus on yhdentyypinen narratiivi, ja on olemassa myös muunlaisia, muun muassa tyyliältään ja rakenteeltaan kertomuksesta poikkeavia narratiiveja, kuten tavan narratiivi (engl. habitual narrative) ja hypoteettinen narratiivi (engl. hypothetical narrative).

Useat kirjoittajat ovat korostaneet narratiivin tai kertomuksen rajojen tärkeyttä (ks. mm. Hyvärinen 2007, Riessman 2008). Hyvärinen (2007) ja Riessman (2008) tunnistavat muun muassa sosiolingvistiikan piirissä narratiiville asetetut hyvinkin tiukat rajat ja toisaalta muun muassa antropologian tutkijoiden narratiiville antamat laajemmat määritelmät. Narratiivilta voidaan sanan vaativammassa merkityksessä edellyttää kertomuksen tunnuspiirteitä, kuten eheyttä ja juonellisuutta (Heikkinen 2000, 51–52). Hyvärinen (2007, 127) ehdottaa narratiivin minimikriteeriksi kahta ajankohtaa – ajallista muutosta. Myöskään Riessmanille (2008) kaikki teksti ei ole narratiivista. Yhtenä narratiivin keskeisenä tunnuspiirteenä hän näkee *seurauksellisuuden* (Riessman 2008). Toinen narra-

tiivin tyypillinen piirre on Riessmanin (2008, 7) mukaan narratiivin temporaalinen tai episodinen jäsentyminen. Esimerkkinä tarkkaan rajatusta narratiivin käsitteestä voidaan mainita Labovin ja Waletzky (1967) tunnettu suullisen kertomuksen malli (Hyvärinen 2007, 132–133). Labov ja Waletzky (1967) jäsentävät narratiivin rakenteen kuuteen vaiheeseen; tiivistelmään, orientaatioon, mutkistuvaan toimintaan, arviointiin, tulokseen ja lopetukseen. Malli on vaikuttava, mutta siihen näyttäisi liittyvän myös ongelmia (Hyvärinen 2007, 133).

Riessman (1993, 18) tunnistaa tärkeitä Labovin ja Waletzky kapeasta mallista ulos jääviä kertomisen tapoja. Hänen mukaansa odotamme kertomusta kuullessamme niissä olevan päähenkilöt, jännittävät olosuhteet ja tapahtumien huipentuvan. Kaikki kertomukset eivät kuitenkaan ole tällaisia; muihin genreihin lukeutuvat muun muassa tavan narratiivit, hypoteettiset narratiivit ja aihekeskeiset narratiivit (engl. topic-centered narratives). Tavan narratiivin kautta yksilö käsittelee Riessmanin (1993) mukaan tyypillisesti monia, erittäin tärkeitä ja pitkäaikaisia kokemuksiaan. Tavan narratiivit kuvaavat toistuvaa, rutinoitunutta toimintaa, joka ei varsinaisesti huipennu mihinkään. Niiden fokus ei ole missään tietystä hetkestä, vaan ne kuvaavat yleisellä tasolla sitä, *mitä oli tapana tehdä*. Hypoteettiset narratiivit sen sijaan kuvaavat tapahtumia, jotka eivät tapahtuneet. Nämä kertomukset voivat rakentua lineaariselle aikajanelle, mutta ne edustavat puhtaasti kertojan fantasiaa. Aihekeskeiset narratiivit kuvaavat tilannekuvia temaatistisesti toisiinsa yhteydessä olevista menneistä tapahtumista. (Riessman 1993)

Labovin ja Waletzky malliin liittyvän ongelman on tunnistanut myös Herman (2002); hänen mukaansa malli puhuu yksipuolisesti saavuttamisen verbikategorian verbeillä, loppuun saattamisen ja jatkuvien prosessien kategorioihin lukeutuvien verbien jäädessä huomiotta. Alku, keskikohta ja lopetus eivät näyttäisi onnistuvan jäsentämään kaikkia kokemuksia. Hermanin (2002) mukaan materiaalisen toiminnan, johon Labovin ja Waletzky malli tukeutuu, lisäksi *kokemista* (havaitsemisen, tuntemisen ja pohtimisen mielessä) ja *sanomista* tulisi tarkastella tärkeänä osana kerrottua tapahtumista itseään. Herman (2002, luku 4) tarkastelee narratiivien verbikategorioiden lisäksi sitä, millaisiin rooleihin narratiiveissa kuvatuissa tapahtumissa mukana olevat henkilöahmot voivat asettua. Hän pyrkii monipuolistamaan myös näitä rooleja koskevaa käsitteistöä tunnistamalla toimijan (*actor*) roolin ohella myös mm. toteuttajan (*effector*) ja kokijan (*experiencer*) roolit (Herman 2002).

Myös Boje (2001) kirjoittaa narratiiville asetetuista tiukoista kriteereistä ja peilaa niitä postmoderniin käsitykseen todellisuuden luonteesta. Hänen mukaansa postmoderni, pirstaleinen tila tekee narratiiville asetetusta juonellisuuden ja koherenssin vaatimukselta ongelmallisen; yksilöillä ei ole yhtä tarinaa kerrottavaksi, vain pirstaleita, joista ei ole mahdollista rakentaa koherenttia kokonaisuutta (Boje 2001, 5). Narratiivit organisaatioissa ovat Bojen (2001, 1) mukaan *antenarratiiveja* – pirstaleista, ei-lineaarista, epäkoherenttia, juonetonta spekulatiota ennen juonellista, koherenttia narratiivia. Antenarratiivi vastaa kysymykseen siitä, *mitä on meneillään*. Niitä on joka puolella organisaatiota, ja niiden analysointi on vaikeaa, koska ihmiset ovat aina elämän ja tarinoiden jahaamisen välillä. Edelleen Boje toteaa, että organisaatioissa on kokemuksia, joilta puuttuu lineaarinen järjestys, ja niitä on vaikea kertoa koherenttina tarinana. Koherenssia vailla olevien narratiivien kertominen on vastoin modernia ajatusmaailmaa. Postmodernissa tilassa narratiivien kertominen on vaikeampaa, koska kokemus itsessään on niin pirstaleinen ja täynnä kaaosta. (Boje 2001, 5.)

Tässä tutkimuksessa etsin organisaatiosta narratiiveja tilallisesti konstruoidusta työhyvinvoinnista. Tilan ja työhyvinvoinnin kokemuksen jäsentymistä narratiiviksi ei tutkimusaineistoni valossa kovinkaan hyvin kuvaa Labovin ja Waletzky (1967) esittämä malli. Haastateltavat kuvaavat kerronnassaan elämistä ja kokemista tilassa ja liikkuvat ulkoisen maailman ja sisäisen maailmansa tapahtumien välillä. Seuraavat aineistosta poimimani katkelmat osoittavat hyvin sen pirstaleisuuden ja epäkoherenssin, joka näille tilallisille työhyvinvointinarratiiveille on aineistoni perusteella tunnusomaista.

Ei siinä hirveesti (naurahtaan) yksityisyyttä ole... Jos mä soitan jotain lääkäriaikaa tai lasten jotain aikaa, niin kyllähän mä lähdän tosta... niin no jos pitää olla kalenterin ääressä, niin siinä sitten soitellaan henkilötunnuksia ja muuta... Kyllä mä varmaan lähen puheluita puhuun niinkun tohon keitaalle... jos... jos ei oo ihan pakko olla koneen ääressä... tai johonkin neukkariin, jos on tilaa... niin... Kyllä siinä varmaan niinkun hyvin vieruskaverin asioista kaikennäköstä kuulee... mutta niin... ehkä sitä... ehkä sitä aika automaattisesti pomppaa, jos on jotain... pomppaa ja lähtee vaikka käveleen ihan tossa käytävällä ja puhuu... et ei sitä... Mä oon kyllä ajatellu, että melkein sitäkin, ettei siinä ite jos paasaat jotain asiaa... niin se on sitten muille häiriöks... (A2)

Kyllä mä oon huomannut sen, että aluks oikeesti... kun tänne tultiin tähän matalempaan ja isompaan avokonttoriin niin... Niin niin kun ei ollu sillei sovittu tai ollut muodostunut sellaista... kulttuurista tai sääntöjä miten pitää olla (N: joo) niin kyllä ihmiset puhu kovaan ääneen ja... piti puhe- lupalavereita omalta paikaltaan ja... se oli aika... aika... Välillä se vähän häiritsee kun jotkut puhuu... joillakin vaan on kovempi ääni kun toisilla ja... (N: mm) sitten kuuluu... kuuluu näitä neuvotteluita tai jotain nii... Siinä sit rupee itekin kuuntelemaan... mistäköhän noi puhuu, varsinkin jos se liippaa vähän niinkun omaa aihetta et... tekis mieli mennä siihen kommentoimaan. Mut nyt sitten, sitten siitä oli... taisi... kyllä meilläkin tais jotain seinälläkin lukee... en muista missä paikassa, mut että tässä moduulissa noudatamme näitä pelisääntöjä että... (B1)

Näissä katkelmissa kertojat rakentavat narratiivejaan saavuttamisen verbikategorian verbien sijaan kokemisen, havaitsemisen, tuntemisen ja pohtimisen verbejä käyttämällä. Ensimmäisessä katkelmassa kertoja kuvaa yksityisyyttä osana omaa tilakokemustaan avokonttoritilasta. Kerronnassa korostuu epäkoherentti spekulatio ja liike tilan, oman kokemuksen ja pohdinnan välillä. Kertoja ei kuvaa yhtä temporaalisesti etenevää tapahtumaketjua vaan havaitsemista, kokemista ja elämistä tilassa. Samalla tavalla jälkimmäisen katkelman kertoja liikkuu eri aikoina koettujen tilojen välillä ja rakentaa niiden pohjalta työhyvinvointinarratiiviaan. Kummastakin katkelmasta on erotettavissa Riessmanin (1993) tunnistaman tavan narratiivin piirteitä. Riessman (1993) toteaa avioeron syitä käsittelevien narratiivien usein kuvaavan toistuvaa, rutinoitunutta toimintaa, joka ei sinänsä huipennu mihinkään. Myöskään tilakokemukset ja tilalliset työhyvinvointinarratiivit eivät näyttäisi jäsentyvän päähenkilön toiminnan kuvaamisen ympärille. Sen sijaan kerronnassa käytetään kokemisen verbejä ja toimijan roolien sijaan kokijan roolit korostuvat (ks. Herman 2002).

Tiukat, juonellisuutta, kronologisuutta ja eheyttä vaativat narratiivin määritelmät eivät siis välttämättä näyttäisi sopivan postmodernista, sosiaalisen konstruktionismin perusoleuksista käsin todellisuutta tarkastelemaan tutkimukseen. Sosiaalisesti konstruoitu kokemusmaailma ei usein näyttäytyä yksilölle koherenttina ja yksiselitteisenä vaan pirstaleisena ja monitulkintaisena (Boje 2001). Narratiivin rajojen määrittelyyn tutkija törmää Riessmanin (2008, 41) mukaan myös aineiston käsittelyssä; haastattelun sisältä on monesti mahdollista löytää useita narratiiveja, ja tutkijan tehtävä on arvioida, kannattaa-ko niitä käsitellä erillisinä kertomuksina vai kokonaisuutena. Kuten narratiivisen aineiston rajojen määrittelyssäkään, ei myöskään näiden analyttisten päätösten teossa ole tiettyjä sääntöjä. Kuitenkin on keskeistä muistaa, että nämä päätökset ovat tärkeitä, sillä ne vaikuttavat tulkintaan ja osoittavat, kuinka tutkija osallistuu analyysin kohteena olevan narratiivin konstruointiin. (Riessman 2008, 41.) Seuraavissa luvuissa pyrin kattavasti erittelemään tekemiäni, tutkimusaineistoa koskevia päätöksiä.

3.3 Narratiivisen aineiston keruu

Tutkimusaineistoni keruun metodeiksi valitsin kerronnalliset haastattelut ja visuaalisen aineiston keruun. Aineistonkeruumetodien valintaan vaikutti tutkimukseni tieteenfiloso-

fiset ja teoreettiset perusoletukset ja lähtökohdat sekä valitsemani narratiivinen tutkimusorientaatio. Haastatteluaineiston ja visuaalisen aineiston keruun taustalla on eri argumentteja, joita käsittelem seuraavissa kahdessa alaluvussa. Luvuissa kuvaan myös aineiston keruuprosessia ja sen aikana tekemiäni valintoja.

3.3.1 Kerronnalliset haastattelut

Tyypillisin tapa kerätä ihmistieteellistä narratiivista aineistoa on haastattelu (Hänninen 2010, 164). Tässä tutkimuksessa pyrin ymmärtämään työhyvinvointia tilallisesti konstruotuna; etsin sosiaalisen konstruktionismin tutkimukselliseen viitekehykseen ja uuden tilatutkimuksen teoretisointeihin tukeutuen uudenlaista ymmärrystä työhyvinvoinnin ilmiöstä ja työhyvinvoinnin ja tilan välisestä suhteesta. Tutkimukseni ontologisten ja epistemologisten oletusten pohjalta olen päätenyt narratiivisen tutkimusorientaation valintaan. Haastattelun on ehdotettu olevan laaja-alaisin keino toisen ihmisen kokemuksellisen maailmasuhteen lähestymiseen (ks. mm. Laine 2010, 37). Näin ollen haastattelut vaikuttivat sopivalta välineeltä yksilön tilallisen kokemusmaailman tavoittamiseen.

Keräsin tutkimuksen haastatteluaineiston kesällä 2012 touko-heinäkuun aikana. Haastateltavien rekrytointi tapahtui pääasiassa tutkimuksen kohteena olevan yrityksen intranetin kautta, jossa kutsu haastatteluun julkaistiin toukokuun 2012 alussa. Ilmoituksen kautta sain rekrytoitua yhteensä kymmenen haastateltavaa. Näiltä työntekijöiltä sain heidän kollegoidensa yhteystietoja, ja suoran yhteydenoton kautta pääsin haastattelemaan vielä neljää muuta yrityksen työntekijää. Kyseisten työntekijöiden nimet sain haastatteluihin jo osallistuneilta työntekijöiltä kysyessäni haastateltaviksi sopivia henkilöitä. Haastatteluihin osallistuminen oli täysin vapaaehtoista. Haastattelut toteutettiin tutkimuksen kohteena olevan yrityksen tiloissa. Äänitin haastattelut puhelimellani. Yhteensä tutkimuksen haastatteluaineistoon lukeutuu 14 haastattelua, joiden kesto vaihteli noin neljästäkymmenestä minuutista reiluun kahteen tuntiin.

Toteuttamani tutkimushaastattelut olivat luonteeltaan kerronnallisia, narratiivisia haastatteluja. Kerronnallisen haastattelun tavoitteena on koota tutkimusaineistoksi narratiiveja, kertomuksia. Käsitteenä kerronnallinen haastattelu viittaa Hyvärisen ja Löyttyniemen (2005, 191) mukaan siihen, että tutkija pyytää haastateltavalta narratiiveja, antaa tilaa kerronnalle ja esittää sellaisia kysymyksiä, joihin olettaa saavansa vastaukseksi

narratiiveja. Myös Czarniawska (1997) toteaa, että narratiivisessa tutkimuksessa tutkijan tehtävänä on haastattelutilanteessa aktivoida yksilö narratiiviseen puheentuottamiseen loogis-tieteellisten kysymysten esittämisen sijaan. Toisaalta voidaan todeta vastaajien usein, kysymyksistä riippumatta, vastaavan haastattelijan kysymyksiin kertomuksilla. Laineen (2010, 37) mukaan mahdollisimman avoimeksi rakennettu haastattelu säävuttaa yksilön kokemusmaailman parhaiten. Hyvärinen ja Löyttyniemi (2005, 191) puolestaan toteavat, että parhaiten haastateltavan kutsuvat kerrontaan kysymykset, jotka on suunnattu suoraan haastateltavan omiin elämäkokemuksiin.

Haastatteluita suunnitellessani ja toteuttaessani pyrin ottamaan nämä seikat huomioon laatimalla ja esittämällä avoimia, yksilön omiin kokemuksiin suunnattuja kysymyksiä ja antamalla haastateltavan kerronnalle mahdollisimman paljon tilaa. Haastattelun aikana pyrin lisäksi osoittamaan lisäkysymyksiä ja kehon kielen avulla kiinnostukseni yksilön kokemuksia kohtaan ja tällä tavalla kannustamaan haastateltavaa vapaaseen kerrontaan. Kuten Hyvärinen ja Löyttyniemi (2005, 191) toteavat, kaikki puhe ei kuitenkaan ole kertomusta. Jo haastatteluaineiston keruuvaiheessa tunnistin tarpeen narratiivisen aineiston erottamiseen muusta haastatteluilla kerätystä laadullisesta aineistosta. Kaksi haastattelua ei luennassani jäsentynyt narratiiviseen muotoon; haastateltavat eivät haastattelun aikana päässeet yleisten näkemysten esittämisestä siirtymään oman kokemuksensa kuvaamisen tasolle. Nämä haastattelut päädyin jättämään narratiivisen analyysin ulkopuolelle, ja hyödyntämään niitä tutkimuksen muuna laadullisena aineistona. Aineiston käsittelyyn palaan myöhemmin luvussa 3.4.

Narratiivien tutkijoiden piirissä on huomattavasti toisistaan poikkeavia näkemyksiä siitä, millä tavalla haastattelijan tulisi olla läsnä haastattelutilanteessa (ks. Hyvärinen & Löyttyniemi 2005). Toisen ääripään muodostavat tutkijat, jotka kannattavat menetelmää, jossa koko haastattelu perustuu yhden, laajan kysymyksen esittämiseen. Tässä menetelmässä on tärkeää, että haastattelijalla pitäytyy täysin puuttumasta haastateltavan kertomuksen etenemiseen. Kerronnallista haastattelua on perusteltu myös täysin toiseltaisista lähtökohdista käsin. Kerronnallinen haastattelu on mahdollista nähdä myös *vuorovaikutteisena yhteisprojektina*, jossa haastateltavat nähdään merkityksiä antavina ja reflektoivina subjekteina, eikä faktojen, tunteiden ja kokemusten varastoina. Tällainen haastattelu on luonteeltaan aktiivinen, vuorovaikutuksellinen tapahtuma. (Hyvärinen & Löyttyniemi 2005, 201.) Itsestään ja elämästään kertovalla haastateltavalla on näin ollen

oma historiansa, mutta haastattelu on tilanne, jossa menneistä tapahtumista ja niihin liittyvistä kokemuksista voidaan muotoilla uusia tulkintoja.

Haastatteluissa omaksuin aktiivisen roolin. Omissa haastatteluissa käyttämäni avointen kysymysten, kuten *kertoisitko, millaista näissä tiloissa on työskennellä*, lisäksi pyrin lisäkysymyksiä esittäessäni käyttämään narratiivisessa haastattelussa usein käytettyjä kertomiseen kehottavia muotoja, kuten *kerro lisää* ja *mitä sitten tapahtui* (vrt. mm. Frantsi 2009). Uskon, että esittämäni kysymykset ja niiden haastateltavalle viestimä kiinnostus hänen kokemuksiaan kohtaan kannustivat myös haastateltavaa kertomaan laajemmin ja avoimemmin omista kokemuksistaan. Haastateltavat olivat haastatteluun tullessaan tietoisia tutkimukseni aihepiiristä, toisin sanoen yksilön henkilökohtainen tilakokemus ja työhyvinvointi olivat näkökulmat, joiden perusteella he olivat haastatteluun orientoituneet. Haastattelun alussa kuvasin kullekin haastateltavalle lyhyesti haastattelumetodia, jotta he olisivat tietoisia haastattelun avoimesta, keskustelunomaisesta luonteesta. Pyrin heti kunkin haastattelun alusta lähtien kutsumaan haastateltavan kerrontaan esittämällä avoimia, suoraan yksilön kokemuksiin suunnattuja kysymyksiä. Osa haastateltavista lähti heti haastattelun alusta asti kuvaamaan tilallista kokemusmaailmaansa kerronnan kautta, kun taas toisilla kerronta oli ohuempaa ja katkonaisempaa.

3.3.2 Visuaalinen aineisto

Tässä tutkimuksessa olen päätenyt käyttämään haastatteluaineiston rinnalla visuaalista aineistoa, johon lukeutuu haastatteluun osallistuneiden työntekijöiden ottamia valokuvia. Tutkittaessa moniulotteista, sosiaalisesti tuotettua tilaa työhyvinvoinnin konstruoinnin lähtökohtana halutaan materiaalisen ja suunnitellun tilan lisäksi ymmärtää koettua, elettyä tilaa, jonka konstruoinnissa tilan kehollinen kokeminen on merkittävässä roolissa. Esteettinen, kehollinen kokemus ei ole helposti saavutettavissa kielellisen metodin kautta (ks. mm. Taylor 2002). Tästä johtuen koin tärkeäksi mahdollistaa haastateltaville myös toisenlaisen, kehollisen kokemuksen vangitsemiseen paremmin sopivan välineen tilallisen työhyvinvointikertomuksen konstruointiin.

Warren (2002, 2008) on esittänyt valokuvien käyttöä yhtenä potentiaalisena keinona organisaatioestetiikan tutkimukseen. Hänen mukaansa kuvat tarjoavat yksilöille kanavan välittää kokemuksensa esteettisiä aspekteja, ja kuvien käyttö tekstin rinnalla on hä-

nen mukaansa osoittautunut hedelmälliseksi metodiksi organisaatioestetiikan tutkimuksessa (Warren 2002, 2008). Warrenin innoittamana olen päätenyt käyttämään haastatteluaineiston rinnalla kuva-aineistoa, jonka uskon analyysissä avaavan mahdollisuuden tutkimukseen osallistuneiden henkilöiden tilallisen elämismaailman ja sen kehollisuuden tavoittamiseen. Visuaaliseen aineistoon lukeutuvat valokuvat on otettu syksyllä 2012 tutkimuksen kohteena olevan toimipisteen tiloista. Kuvien ottajina toimivat aiemmin, kesällä 2012 haastattelemani työntekijät. Pyysin heitä ottamaan rakennuksen tiloista kuvia, jotka he itse kokevat tärkeinä työhyvinvointinarratiiviansa rakentumisessa. Viitekehyksenä kuvien ottamiseen heillä oli luonnollisesti aiemmin käydyt tutkimushaastattelut sekä antamani selonteko tutkimuksen aiheesta ja tavoitteista. Suurin osa valokuvista on otettu digikameralla, jonka jätin haastateltavien käyttöön toimipisteen vastaanotosta lainattavaksi. Osa kuvien ottajista käytti omaa kameraansa.

Valokuvia ottaneet työntekijät toimittivat ottamansa kuvat minulle joko sähköpostitse tai muistitikulla. Pyysin jokaiselta kuvia ottaneelta työntekijältä valokuvien lisäksi kuvauksen siitä, miksi he ottivat kyseisen kuvan ja mitä he siinä itse näkevät. Nämä ”kuvatekstit” keräsin suullisessa ja kirjoitetussa muodossa, ja ne ovat osa narratiivista tutkimusaineistoani. Valokuvien lisäksi visuaaliseen tutkimusaineistooni lukeutuu tutkimuksen kohteena olevan toimipisteen tilajärjestelyitä kuvaavia pohjapiirroksia. Siinä missä haastateltavien ottamat valokuvat rakentavat narratiivia heidän omasta tilakokemuksestaan, rakennuksen eleyistä tiloista, pohjapiirotukset mahdollistavat tilan suunnittelijoiden ja organisaation päättäjien äänen tuomisen osaksi moniulotteisen tilan analyysia. Aineiston analyysia kuvaan tarkemmin seuraavassa luvussa.

3.4 Aineiston analyysi

Haastatteluaineiston analyysi alkoi pian haastatteluprosessin alkaessa toukokuussa 2012. Kuten Riessman (1993, 60) toteaa, analyysia ei ole helposti mahdollista erottaa litterointivaiheesta. Litteroinnissa päädyin erottamaan tilassa pidempään työskennelleet, liiketoimintayksikkö A:n alaisuudessa työskentelevät työntekijät 2010-luvun alussa tiloihin muuttaneista työntekijöistä. Litteroidussa aineistossa annoin liiketoimintayksikkö A:n työntekijöille tunnisteet A1, A2, A3, jne. Vastaavasti tiloihin 2010-luvun alussa muuttaneille, liiketoimintayksikkö B:n työntekijöille annoin tunnisteet B1, B2, B3, jne.

Organisaatiomuutosten seurauksena yksi tiloihin kaksi vuotta sitten muuttaneista työntekijöistä työskenteli haastatteluhetkellä konsernin tukitoimintoihin keskittyvän palveluyksikön alaisuudessa. Analyysin selkeyttämiseksi käsittelen kyseisen työntekijän kertomuksia B-alkuisella tunnisteella osana muiden kaksi vuotta sitten tilaan muuttaneiden työntekijöiden narratiiveja. Haastatteluaineiston litteroinnissa käytin taulukon 3. mukaisia litterointimerkkejä.

...	tauko
lii-	sana jää kesken (yhdysviiva sanan lopussa)
()	sulkeiden sisällä tutkijan kommentteja, puhetta (esim. (N: joo)) tai selityksiä tilanteesta
[...]	osa puhetta jätetty pois sitaatista

Taulukko 3. Aineiston litteroinnissa käytetyt merkit.

Tutkimukseni narratiivisen aineiston analyysin ensimmäistä vaihetta voidaan luonnehtia väljäksi temaattiseksi analyysiksi, jossa pyrin tunnistamaan, *mistä* aineiston narratiiveissa ylipäätään puhutaan. Tämä aineiston analyysin vaihe ajoittui syksylle ja alkoi osittain päällekkäin litterointivaiheen kanssa. Narratiivisen aineiston tunnistaminen haastatteluaineistosta osoittautui tutkimusprosessissa haastavaksi. Päädyin erottamaan omaksi kokonaisuudekseen ne osat haastatteluaineistosta, jotka eivät oman tulkintani mukaan liittyneet tilaan koettuna (esim. aiheen ulkopuoliset puhekatkelmat). Tätä osaa haastatteluaineistosta hyödynsin tutkimukseni muuna laadullisena aineistona.

Tutkimukseni erityisenä kiinnostuksen kohteena ovat yksilön subjektiiviset tilakokemukset, eletty tila, työhyvinvoinnin konstruoinnin perustana. Tämän pohjalta päädyin aineiston analyysin ensimmäisessä vaiheessa tunnistamaan teemoja, joiden koen ilmentävän aineiston narratiiveissa tilallisesti konstruoidun työhyvinvoinnin rakentumisessa keskeisiksi nousseita kokemuksia. Työntekijöiden tilallisista työhyvinvointikertomuksista hahmottui luennassani omaksi kokonaisuudekseen ensinnäkin *organisaation koettu ja aistittu tila*.

Mun siitä edestä tavallaan menee pääkäytävä mitä pitkin ihmiset kulkee... Kyllä mua... Kyllä mua vähän se vaivaa, että... Että... Että tota... Siinä koko aika niinkun kattoo, et kukas tossa nyt menee... (N: mm) No jotkut... Tietysti sekin on huvittavaa, että jotkut tunnistaa ihan askelluksesta et sieltä tulee toi tai toi... Mut ei sit taas... Kyl se vähän sitä keskittymistä häiritsee... Kun siinä... Siinä silmä niinku myö... siis kääntyy kaatoon kuka sieltä tulee... (B1)

Toi sisääntulokin on tommonen lentokentän hangaari... Se on ihan niinkun sä tulisit lentokentälle... (N: joo) ja just että siitä lähtee niinkun tavallaan... alkaa sit entinen kiitorata, kun mennään

tota ramppia... niin kyllähän se ilme on semmonen vaikuttava... ja pääsääntöisesti kaikki... kun tulee... oli sitten (oman konsernin työntekijä) tai muu vieras niin kaikki niinkun ihailee, että onpa teillä täällä hienot tilat... ja sitten on vaan niinkun, että niin joo... on... (naurahtaen) että ei niinkun kehtaa heti sitten sanoo, että ootappas kun päästään tonne pieniin tiloihin...(B2)

Katkelmat ovat esimerkkejä kertojien tilakokemuksia käsittelevistä narratiiveista. Ensimmäisessä katkelmassa kertoja kuvaa omaa aistikokemustaan avokonttoritilassa ja onnistuu välittämään lukijalle jopa häivähdyksen tilakokemuksensa kehollisuudesta. Tämän teeman sisällä tunnistin jo analyysin ensimmäisessä vaiheessa kertojien työhyvinvointinarratiiveihin sisältyviä jännitteitä. Jälkimmäisestä katkelmasta on tunnistettavissa yksi näistä tunnistamistani jännitteistä, joka oman tulkintani mukaan on keskeinen aineiston työhyvinvointinarratiivien rakentumisessa. Kertoja puhuu ylpeydestä osana tilakokemustaan, ja narratiivin sisäinen jännite syntyy avokonttorin eletyn tilan, johon muun muassa hälinä yksityisyyden kaipuu olennaisesti kuuluvat, ja yksilön ylpeyden kokemuksen välille. Yksilöiden aistimaa ja kokemaa tilaa ja tilallisten työhyvinvointinarratiivien sisäisiä jännitteitä tulen analysoimaan omana kokonaisuutena tutkimusraporttini luvussa 4.

Toisena tilakokemuksia jäsentävänä teemana aineiston narratiiveista hahmottui analyysissäni omaksi kokonaisuudekseen 2010-luvun alkuun ajoittuneeseen *muuttoon liittyvät kokemukset*. Tilasta toiseen muuttavien työntekijöiden työhyvinvointi on kiinnostanut aiemmin myös muun muassa psykologian tieteenalalla tilan ja työhyvinvoinnin välistä yhteyttä tarkastelleita tutkijoita (ks. esim. Oldham & Brass 1979). *Sopeutuminen uuteen tilaan* on tunnistettavissa keskeiseksi teemaksi toimipisteeseen 2010-luvun alussa muuttaneiden työntekijöiden (aineistossa tunnisteet B1, B2, B3, jne.) kertomuksissa. Tämän alateeman sisällä haastateltavat liikkuvat kerronnassaan vanhan ja uuden tilan välillä peilaten niitä toisiinsa ja konstruoiden työhyvinvointiaan. Ikään kuin tälle rinnakkaisena muuttoa käsittelevänä alateemana hahmottui aineistosta *omaa tilaa ja tasa-arvoa* käsittelevä kokonaisuus. Se nousi omassa luennassani keskeiseen osaan liiketoimintayksikkö A:ta edustavien työntekijöiden työhyvinvointinarratiivien rakentumisessa. Teeman sisällä haastateltavat kuvaavat kokemuksiaan arvostuksesta ja omasta tilasta työhyvinvoinnin konstruoinnin perustana.

Mä muistan ihan elävästi sen päivän kun... Me muutettiin tosiaan kesälomien aikaan heinäkuussa ja sit kun mä tulin ensimmäistä päivää tänne näin niin kun... Oltiin me käyty tutustumassa muutama kerran... Että missä vessat löytyy ja niinpäin pois... Et täs on nyt sitten sun paikka ja... (N: joo) Näin, kyllä se oli semmoinen niinkun ihan kun ois tullu kouluun ensimmäistä kertaa... (B1)

Kun ne muutti tänne niin ne halus pistää paikat uusiks ja sinne tuli (arkkitehtitoimiston nimi) suunnittelemaan paikkoja ja muuta niin... tulee semmonen... henki semmonen... et heillä on niinkun... he voivat määrätä... ja vaatia... miks mekin ei voida määrätä ja vaatia... (N: mm) Meillä on siinä mielessä erilainen yrityskulttuuri... Meillä totellaan ehkä paremmin mitä patruuna sanoo... Siellä neuvotellaan enemmän työntekijöitten kanssa... joka myös kuulostaa siltä, että siellä myös arvostetaan työntekijää... meillä ei... (A4)

Näiden kahden katkelman asettaminen rinnakkain osoittaa mielestäni voimakkaalla tavalla sen, miten aineiston narratiiveista on mahdollista tunnistaa kaksi toisistaan poikkeavaa kertomusta yksikkö B:n muutosta. Näiden muuttoa käsittelevien tilallisten työhyvinvointinarratiivien analyysin tulen esittämään tutkimusraporttini luvussa 5. Vaikka edellä kuvaamani kaksi suurempaa narratiivista teemakokonaisuutta ovat mielestäni tutkimuskysymykseen vastaamisen kannalta keskeisiä, ne eivät kuvaa haastateltavien tilallisia työhyvinvointikokemuksia tyhjentävästi, vaan toisesta näkökulmasta aineistoa lukeva tutkija saattaisi löytää siitä muitakin teemoja.

Aineiston prosessimaisen, väljän temaattisen luennan jälkeen syvennyin näihin kahteen, tunnistamaani suurempaan teemaan omina kokonaisuuksinaan. Narratiivinen tutkimus kattaa laajan valikoiman erilaisia analyysimenetelmiä (ks. esim. Riessman 2008). Tutkimusaineistoni analyysin toteutin tukeutumalla Riessmanin (2008) esittämään yksityiskohtaiseen kuvaukseen narratiivisen analyysin eri tyypeistä, joista päädyin yhdistelemään *temaattisen, rakenteellisen ja visuaalisen* analyysin keinoja (Riessman 2008). Tyypillisin narratiivisen analyysin tyyppi, temaattinen analyysi keskittyy siihen, *mitä* aineistossa sanotaan (puheen sisältöön) aiemman teorian toimiessa tulkinnan resurssina (Riessman 2008, 73–75). Temaattisen analyysin ote oli näin ollen mukana jo aineiston analyysin ensimmäisessä, väljän temaattisen luennan vaiheessa. Rakenteellisessa analyysissä kohdistetaan huomio kerrotun sijaan kerrontaan ja pohditaan, *miten* narratiivi on rakennettu saavuttamaan kertojan strategiset tavoitteet (Riessman 2008, 77). Rakenteellisen ja temaattisen analyysin keinoja yhdistellen pyrin työntekijöiden kertomista tilallisista työhyvinvointinarratiiveista tunnistamani teemojen syvempään analyysiin.

Riessmanin (2008) tunnistama narratiivisen analyysin tyyppi, visuaalinen analyysi, venyttää narratiivisen analyysin rajoja. Kuten tekstiaineiston analyysiin, myös visuaalisen aineiston narratiiviseen analyysiin on tunnistettavissa useita lähestymistapoja; narratiivi voi olla tutkijan kuva-aineistosta konstruoima kertomus, kuvien itsensä kertoma kertomus tai puheen tai kirjoituksen ja kuvien yhdistelmä (Riessman 2008, 145). Tutkimus-

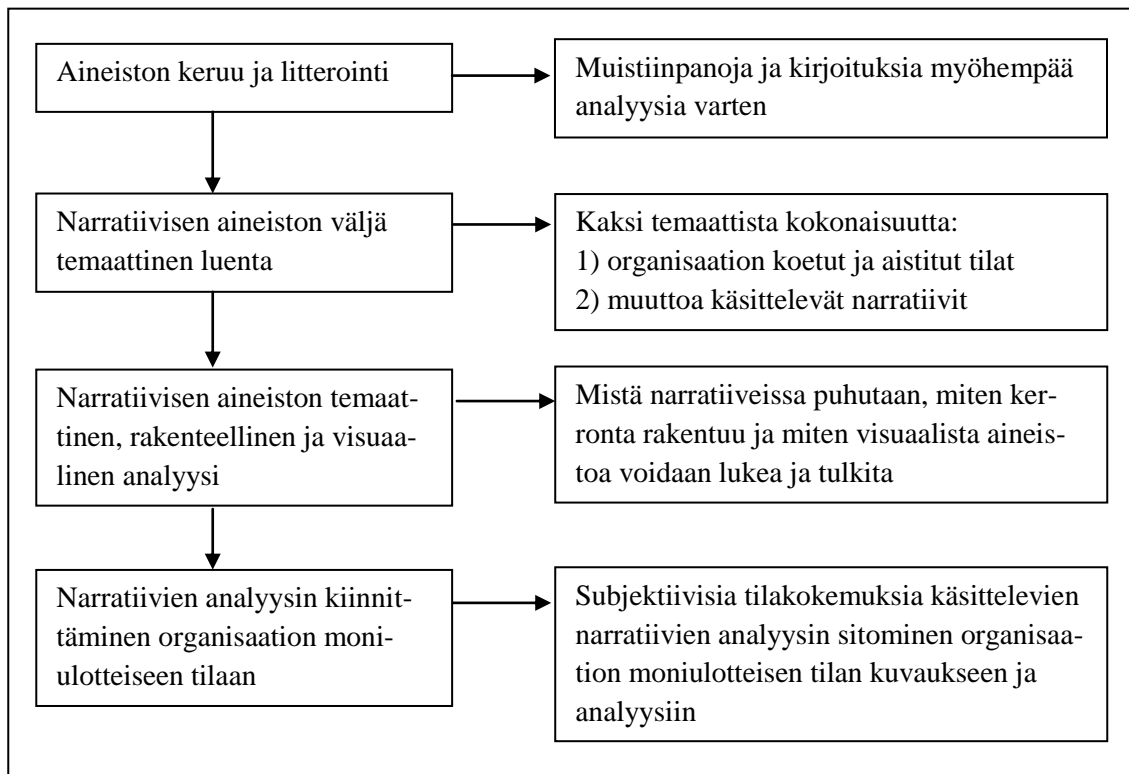
aineistoon lukeutuu tässä tutkimuksessa työntekijöiden ottamia valokuvia, joille he ovat itse tuottaneet niin sanotut kuvatekstit. Valokuvat otettiin haastatteluiden jälkeen, mikä mahdollisti sen, että haastateltavat kuvia ottaessaan ja niistä kirjoittaessaan linkittivät ne aiemmin käytyihin haastatteluihin. Tällä tavalla valokuvat ja haastatteluaineisto nivoutuvat yhdeksi kokonaisuudeksi. Visuaalisina narratiiveina pohjapiirroksiset puolestaan tuovat aineistoon tilan suunnittelijoiden ja päättäjien äänen; ne kertovat omaa kertomustaan tilasta, sen luomista valtasuhteista ja suunnitelluista käyttäjistä.

Banks (2001, 7) kirjoittaa, että kuvia aineistonaan käyttävä yhteiskuntatieteellinen tutkimus esittää aineistolle tyypillisesti seuraavat kysymykset: 1) mistä kuva on, 2) mikä on kuvan sisältö ja 3) miten muut ihmiset ymmärtävät sen, miten he lukevat sitä ja mitä he tekevät sillä. Banks (2001, 11) jatkaa toteamalla, että kuvan sisältö voidaan ymmärtää sen sisäisenä narratiivina – kertomuksena, jonka kuva esittää. Ulkoisen narratiivin kuvalle antaa puolestaan sen sosiaalinen konteksti ja sosiaaliset suhteet, joilla se on kylästetty minä tahansa katseluhetkenä. Hyvä visuaalinen tutkimus nojaa arvostelukykyiseen kuvan sisäisen ja ulkoisen kertomuksen lukemiseen. (Banks 2001, 11.) Visuaalisen aineiston analyysini aloitin tarkastelemalla pohjapiirroksia ja valokuvia yksi kerrallaan. Kunkin kuvan kohdalla pyrin kirjoittamaan itselleni auki tulkintoja sekä kuvan ulkoisesta että sisäisestä narratiivista ja nivomaan näitä tulkintoja yhteen haastatteluaineiston analyysin kanssa. Pyrin analyysissäni käsittelemään kuvia organisaation moniulotteisesta tilasta, havaitusta ja käsitteellistetystä tilasta sekä yksilöiden subjektiivisista tilakokemuksista kertovina ja tällä tavalla lähestymään niitä analyysissäni sosiaalisesti tuotetun tilan ulottuvuuksien (vrt. Lefebvre 1991; Taylor & Spicer 2007) tarjoamien erilaisen käsitteiden ja näkökulmien kautta.

Warren (2002) kuvaa tutkimusmetodia, jonka kautta yksilöiden esteettisen kokemusmaailman on hänen mukaansa mahdollista. Warren (2002, 238) viittaa W. J. T. Mitchellin (1994) kirjoituksiin puhuessaan tavasta asettaa analyysissä kuva ja teksti rinnakkain (engl. image-text). Tämä analyysin esitystapa nojaa ajatukseen siitä, että sekä kuvalla että tekstillä on omat meriittinsä kokemuksen välittäjinä. W. J. T. Mitchellin (1994) kirjoituksiin viitaten Warren (2002, 238) ehdottaa, että sen sijaan, että kuva ja teksti asetettaisiin keskenään hierarkkiseen suhteeseen, tulisi ymmärtää niiden kummankin tarjoavan arvokkaan kontribuution merkityksen luomiseen ja kommunikointiin. W. J. T. Mitchellin (1994) image-text viittaa siis tapaan esittää kuvat ja teksti rinnakkain ilman,

että kumpaakaan asetetaan toista korkeampaan asemaan (Warren 2002, 238). Omassa analyysissäni olen päätenyt W. J. T. Mitchellin (1994) ja Warrenin (2002) kuvaamaan esitystapaan, jossa esitän kuvat ja tekstin rinnakkain, ja annan niiden yhdessä kertoa lukijalle yksilöiden tilallisesta elämämaailmasta.

Yhteenvedona voidaan todeta, että tässä tutkimuksessa olen tutkimukseni lähtökohdista käsin päätenyt narratiivisen tutkimusorientaation käyttöön ja tekstimuotoisten ja visuaalisten narratiivien yhdistelyyn. Aineistoni analyysin ensimmäisen vaiheen muodosti aineiston litterointi ja litteroidun aineiston väljä temaattinen luenta, jonka pohjalta päädyin tunnistamaan kaksi omiksi kokonaisuuksikseen hahmottuvaa, yksilön tilallista kokemusmaailmaa jäsentävää teemaa. Näiden kokonaisuuksien syvemmässä analyysissä päädyin hyödyntämään Riessmanin (2008) tunnistamia temaattisen, rakenteellisen ja visuaalisen analyysin keinoja. Haastateltavien kuvaaman eletyn tilan analyysin pyrin edelleen erilaisia aineistoja ja tulkintanäkökuilma yhdistelemällä liittämään osaksi organisaation moniulotteisen tilan analyysiä. Aineiston analyysi on tiivistettynä kuvattu kuviossa 3.

Kuvio 3. Aineiston analyysi tiivistetyssä muodossa.

3.5 Tutkimuksen luotettavuus ja eettisyys

Moderniin tiedonkäsitykseen liittyvät perinteiset, tarkkaan määritellyt reliabiliteetin, validiteetin ja eettisyyden käsitteet eivät sellaisenaan näyttäisi sopivan narratiivisen tutkimuksen arviointiin (ks. mm. Riessman 2008). Tutkimusta arvioitaessa on tärkeää ymmärtää tutkimuksen reliabiliteettia, validiteettia ja eettisyyttä koskeva ajattelun olevan sidottua tutkimuksen taustalla vaikuttavaan paradigmaan (Riessman 2008, 185). Tässä tutkimuksessa lähestyn tutkimuksen kohteena olevaa ilmiötä sosiaalisen konstruktionismin tutkimuksellisesta viitekehyksestä käsin. Sosiaalisen konstruktionismin mukaan ei ole olemassa yhtä todellisuutta, vaan useita vuorovaikutuksessa konstruoituja todellisuuksia. Tämä ymmärrys todellisuuden luonteesta määrittelee olennaisella tavalla sitä, mitkä seikat tutkimuksen laadun arvioinnissa nousevat keskeisiksi.

Riessman (2008, 185) ehdottaa muutamia validiteettipohdintoja hyödyllisiksi välineiksi, joiden kautta tutkijan on tietoisesti ja strategisesti mahdollista arvioida aineistonsa ja analyysinsa *uskottavuutta*. Myös Kiviniemi (2010) korostaa uskottavuuden käsitteen käyttökelpoisuutta laadullisen tutkimuksen arvioinnissa. Kiviniemen (2010, 38) mukaan itse tutkimusraporttia voidaan pitää keskeisenä tutkimuksen luotettavuuden osa-alueena. Tutkimusraportti on tutkijan tulkinnallinen konstruktio, ja tutkija on aineistoa raportoidessaan myös tulkintojen tekijä. Tulkinta on aina ehdollinen, vajavainen ja yksipuolinen käsitys ilmiöstä; jokainen tulkinta on kiistettävissä ja jokaiselle tulkinnalle voidaan esittää vaihtoehtoja. Tästä näkökulmasta katsottuna tutkijan on pyrittävä hahmotamaan mahdollisimman johdonmukainen käsitys omista tulkinnoistaan ja niistä perusteista, joiden pohjalta hän on niihin päätenyt. Tutkimuksessa tehtyjen käsitteellistysten ja tulkintojen todenperäisyyttä tutkijan saattaa olla mahdoton osoittaa. Sen sijaan tutkija voi raportoinnissaan tarjota lukijalle välineet arvioida, onko tutkijalle muodostunut käsitys tutkittavasta ilmiöstä lukijan kannalta uskottava. (Kiviniemi, 2010, 83.)

Riessmanin (2008) käyttämistä narratiivisen tutkimuksen validiteetin arviointiin liittyvistä käsitteistä koen sosiaalisesti konstruoitua todellisuutta tarkastelevassa tutkimuksessani hyödyllisinä uskottavuuden lisäksi *vakuuttavuuden* käsitteen. Näen, että uskottavuuden tavoin vakuuttavuus kiinnittyy olennaisella tavalla tutkimusprosessin ja tulosten esittämiseen tutkimusraportissa. Tutkimusraportissani olen pyrkinyt läpinäkyvästi ja

kattavasti kuvaamaan lukijalle tutkimusprosessin aikana tekemäni päätökset sekä ne epistemologiset ja ontologiset perusoletukset ja teoreettiset lähtökohdat joista käsin olen muodostanut empiiriseen aineistoon perustuvat tulkintani tutkittavasta ilmiöstä. Tutkijaa voidaan Riessmanin (1993, 8-15) mukaan verrata kirjoittamisvaiheessa valokuvaajaan, joka omalla tulkinnallaan kertomuksesta rajaa kuvaa tuomalla kerrotusta lukijan silmiin leikattuja osia. Narratiivit avaavat näkökulman sosiaalisen todellisuuden moniääniseen rakentumiseen. Tutkijan ote narratiivisessa analyysissä on Czarniawskan (2004, 15) mukaan aktiivinen ja piilorakenteita paljastava. Tiedostan tutkijana omien valintojeni keskeisen merkityksen analyysin rakentumiseen.

Narratiivista tutkimusta, samoin kuin muutakin laadullista tutkimusta perustellaan monesti tieteellisten avujen lisäksi tutkimuksen eettisellä laadulla. Narratiivisessa tutkimuksessa kunnioitetaan ihmisen ominaislaatua ja annetaan kohteille mahdollisuus itsensä ilmaisuun omalla äänellään. Mahdollisuus omien kokemusten kertomiseen koettiin myös tähän tutkimukseen osallistuneiden työntekijöiden keskuudessa palkitsevana ja jopa terapeuttisena. Narratiiviseen tutkimukseen liittyy kuitenkin myös eettisiä ongelmia. Niitä tuottaa Hännisen (2010, 153) mukaan ensinnäkin haastattelututkimuksessa informoidun suostumuksen vaatimus. Vaikka ihmisille kerrotaan rekryointivaiheessa haastattelun luonteesta, he saattavat tästä huolimatta yllättyä siitä, miten tarinan kertominen ikään kuin vie mennessään ja saa heidät paljastamaan asioita, joita he eivät ehkä ole aikaisemmin kertoneet kenellekään. Ihmisen oma elämäntarina on keskeinen osa minuutta ja siten jotain erittäin arvokasta ja haavoittuvaa. Tästä johtuen tutkijan kertomuksista esittämät tulkinnat ja oikeastaan jo kertomuksen asettaminen tutkittavaksi objektiksi saattavat tuntua loukkaavilta. Oman haasteen raportointiin tuo myös kertomusten tunnistettavuuden estäminen. (Hänninen 2010, 153.)

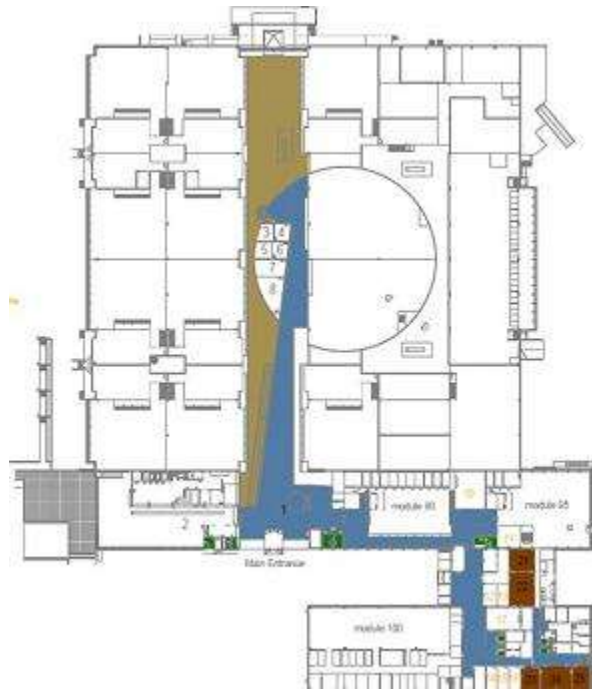
Tutkimuksessani olen pyrkinyt mahdollisimman pitävästi varmistamaan tutkimukseen osallistuneiden työntekijöiden anonymiteetin. Olen läpi tutkimusprosessin myös tiedostanut visuaalisen aineiston käyttöön liittyvät eettiset kysymykset (ks. mm. C. Mitchell 2011). Nämä kysymykset liittyvät muun muassa kuvien käyttöä koskevien lupien keräämiseen ja kuvien ottamiseen liittyvien ohjeiden huolelliseen laadintaan. Näillä erilaisilla toimintatavoilla olen mahdollisimman kattavasti pyrkinyt varmistamaan tutkimusprosessin eettisen laadun.

4 NARRATIIVEJA TILAKOKEMUKSISTA

Tässä luvussa kuvaan ja analysoin sitä, miten kertojat konstruoivat työhyvinvointiaan tilakokemuksia käsittelevissä narratiiveissaan. Narratiiveissaan organisaation työntekijät kertovat omasta yksilöllisestä kokemusmaailmastaan, tilan kokemisesta ja käytöstä, organisaation eleyistä tiloista. Vaikka olen tunnistanut aineistosta kaksi suurta teemaa kokonaisuutta, joita käsittelem tässä ja seuraavassa luvussa, haluan korostaa aineiston moniäänisyyttä ja tilakokemusten yksilöllisyyttä. Analyysissäni pyrin myös kiinnittämään sekä tekstimuotoisissa että visuaalisissa narratiiveissa kuvatut eletyt tilat osaksi organisaation moniulotteisen, sosiaalisesti tuotetun tilan analyysia.

4.1 Kohdeorganisaation havaittu ja käsitteellistetty tila

Avokonttori on aiemmassa työhyvinvoinnin ja tilan välistä suhdetta käsittelevässä tutkimuksessa saanut työympäristönä runsaasti huomiota (ks. mm. Sundström ym.1980; Lee & Brand 2005). Tämän tutkimuksen kohteena olevan toimipisteen tilat on pääosin suunniteltu toimistotyötä ajatellen. Rakennuksen tilat on rakennettu useassa vaiheessa. Sen ensimmäiset osat on rakennettu 1960-luvun loppupuolella teollisuustuotantoa varten. Toisessa rakennusvaiheessa rakennukseen on

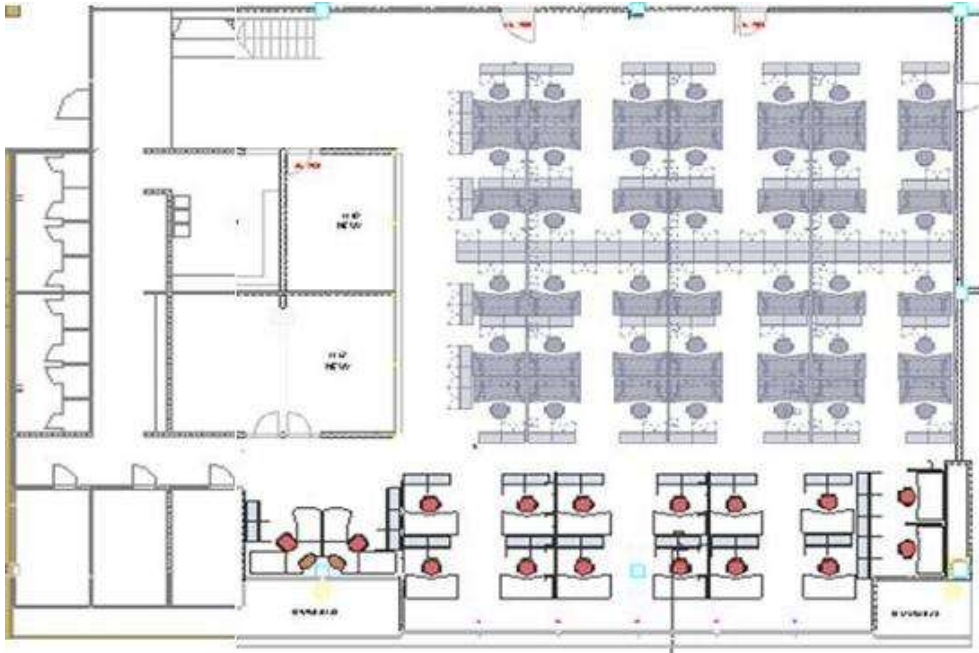
rakennettu lisäsiipi (pohjapiirroksen alareunassa). 2000-luvun vaihteessa toteutetussa remontissa rakennuksen tilat on uusittu lähes kokonaan ja rakennusta on tuolloin laajennettu huomattavasti. Oheiset pohjapiirrokset kertovat organisaation suunnitellusta tilasta 2000-luvun alun remontin jälkeen. Tuolloin rakennuksen tilat jaettiin keskenään samantyyppisiksi suunniteltuihin toimistomodulleihin. Kussakin modulissa yhdistyy arkkite-

tehtien suunnitelmien mukaan avokonttori, neuvotteluhuoneet ja yksittäisille työntekijöille tarkoitetut henkilöhuoneet.

Rakennuksen keskelle jää pitkä, koko rakennuksen läpi kulkeva aulahalli, johon sijoitetuilla kahvikeitailla työntekijät arkkitehtien ja organisaation päättäjien suunnitelmien mukaan kohtaavat toisensa ja irtautuvat avokonttoreissa tehtävästä työstä. Aulahallin toiseen päähän suunnittelijat ovat sijoittaneet rakennuksen pääsisäänkäynnin. Siirtyminen pääovelta alempaan kerrokseen, jossa suuri osa moduuleista sijaitsee, tapahtuu *luiskan* kautta. Luiska on rakennettu pääsisäänkäynnin luota alkavaksi, aulahallin poikki jatkuvaksi kulkuväyläksi. Rakennuksen keskelle aulahalliin jätettiin 2000-luvun remontissa pyöreä testaushalli, joka omalta osaltaan edustaa rakennuksen historiaa teollisuustilana. Aulatalaan on arkkitehtien suunnitelmien mukaan sijoitettu myös neuvottelutiloja, joissa yrityksen työntekijät tavallisesti ottavat vastaan yrityksen ulkopuolisia vieraita. Haastateltavien omien sanojen mukaan tällöin ollaan ”fraamilla”, rakennuksen paremmalla alueella. Sisäisiä neuvotteluita varten suunnitellut tilat on puolestaan sijoitettu toimistomodulien sisälle.

Aulahallin puolella sijaitsevat toimistomoduulit on erotettu yleisestä hallitilasta lasiseinän, ja moduuleja on pohjapiirrosten kuvaamalla tavalla rakennettu kahteen kerrokseen. Rakennuksen ulkoseinän puolella sijaitsevat moduulit sen sijaan ovat rakennukseen tehtyä laajennusosaa. Nämä moduulit erottaa ympäröivästä kaupunkimaisemasta lasiseinä, ja moduulin aulahallin puoleinen seinä on tiiltä, vanhan rakennusosan ulkoseinää. Eri moduuleissa on päädytty hieman toisistaan poikkeaviin tilaratkaisuihin, mutta jokaisessa moduulissa suurin osa työntekijöistä tekee työtään avokonttoritilassa. Yhtenä viimeisimmistä muutoksista moduulitiloihin on sijoitettu niin sanottuja puhelinkoppeja, joissa työntekijät voivat tilan suunnittelijoiden ja organisaation päättäjien mukaan käydä soittamassa rauhaa ja yksityisyyttä vaativia puheluita.

Pohjapiirrokset välittävät kertomusta tilan suunnittelijoiden tuottamasta, käsitteellistetyistä tilasta (Lefebvre 1991) ja sen oletetuista käyttäjistä. Samalla pohjapiirrokset viittaavat materiaaliseen tilaan, fyysisiin etäisyyksiin. Pohjapiirroksia katsomalla lukijan on mahdollista nähdä myös arkkitehtien ja organisaation päättäjien ajatus tilan käyttäjissään tuottamista työhyvinvointikokemuksista; tilan oletettu käyttäjä tekee tuottavan työnsä avokonttorissa, omassa työpisteessään ja neuvotteluhuoneissa, ja siirtyy aika ajoin vuorovaikutteiseen, korkeaan ja avaraan yleiseen aulatilaa. Kahvikeitait ovat arkkitehtien ja organisaation päättäjien suunnitelmissa tilaa, jossa tilan oletettu käyttäjä tapaa kollegoitaan, verkostoituu ja on vuorovaikutuksessa muiden kanssa. Osalle toimipisteen työntekijöistä, muun muassa esimiehille ja johtajille, on varattu työn (ja työhyvinvoinnin) vaatimaa työrauhaa ja yksityisyyttä avokonttorin yhteyteen sijoitetuin henkilöhuonein. Aulahallin lasikatto ja toimistomoduuleiden lasiseinät ja kattoikkunat tuovat tilaan näissä suunnitelmissa valoa ja viihtyvyyttä.

Toisin kuin pohjapiirroksissa kuvattuun suunniteltuun tilaan, aineiston tekstimuotoisiin ja visuaalisiin narratiiveihin kuuluvat olennaisena osana eletyn tilan säröt ja monitulkintaisuus. Eletty tila kytkeytyy (Lefebvren 1991, 33–39) mukaan mielikuviin ja symboleihin, ja on näin ollen tilan käyttäjien ja asukkaiden tilaa. Eletty tila on passiivisesti koettu, ja mielikuvitus määrittelee ja muuttaa sen luonnetta (Lefebvre 1991, 33–39). Tästä näkökulmasta katsottuna ei ole yllättävää, että haastattelemani työntekijät kertovat toisenlaista kertomusta näistä samoista organisaation tiloista, joista tilan suunnittelijat

omalla äänellään puhuvat tilaa kuvaavien pohjapiirrosten kautta. Työntekijöiden konstruimissa narratiiveissa suunniteltu tila ei aina toteudu tilan käytössä (vrt. mm. De Certeau 1984), ja yhden tilan sijaan samaan tilaan mahtuu useita, toisistaan radikaalistikin poikkeavia tilakokemuksia. Haastateltavien tilakokemuksia käsittelevien narratiivien analyysin olen tässä luvussa jakanut kahteen osaan. Tämän luvun ensimmäisessä osassa tulen kuvaamaan ja analysoimaan työntekijöiden tilakokemuksia käsitteleviä narratiiveja, niiden teemoja ja rakentumista, ja toisessa osassa kuvaan ja analysoin tunnistamiani, tilallisten työhyvinvointinarratiivien sisäisiä jännitteitä.

4.2 Koettu avokonttoritila ja työhyvinvointi

Avokonttorin suunnitellussa tilassa sen (oletetut) käyttäjät tekevät tuottavaa työtä työhyvinvointia tukevassa ympäristössä. Tämän takaa tilajärjestelyjen mahdollistama vaioton vuorovaikutus ja riittävä työrauha. Tutkimukseni empiiriseen aineistoon lukeutuvat kertomukset avokonttorin eletyistä tiloista kuvaavat kuitenkin toisenlaista tilaa – tilaa, johon kuuluvat kokemukset rauhattomuudesta, yksityisyyden puutteesta ja tilan epäinhimillisyydestä. Seuraavissa alaluvuissa tulen kuvaamaan ja analysoimaan näitä kolmea, haastateltavien tilakokemuksia jäsentävää teemaa.

4.2.1 Rauhattomuus

Aineiston tilallisissa työhyvinvointinarratiiveissa keskeisenä avokonttoritilaa koskevana kokemuksena haastateltavat kuvaavat tilan rauhattomuutta. Rauhattomuus on myös aikaisemmissa työhyvinvoinnin ja rakennetun työympäristön välistä suhdetta tarkastelevissa tutkimuksissa noussut tutkijoiden mielenkiinnon kohteeksi (ks. mm. Oldham & Brass 1979). Erityisesti avokonttori on työympäristönä tunnistettu runsaasti stimulaatiota, kuten ääntä, tuottavaksi (vrt. Evans & McCoy 1998). Tämän tutkimuksen aineistona työntekijöiden tilalliset työhyvinvointinarratiivit avaavat kuitenkin aiemmasta tutkimuksesta poikkeavan näkökulman avokonttorin rauhattomuuteen koettuna ja kerrottuna sekä tulkinnan ja merkityksenannon kautta yksilön työhyvinvoinnin rakentumisessa merkityksellisenä. Matalat sermit sekä ympärillä liikkuvat ja keskustelevat ihmiset kuuluvat aineiston narratiivien perusteella olennaisesti tutkimuksen kohteena olevan rakennuksen avokonttoreiden elettyihin tiloihin. Avokonttoriin mahtuu aineiston perusteella

kuitenkin monia erilaisia, jopa ristiriitaisiakin tilakokemuksia, ja myös kokemuksille työhyvinvointinarratiiveissa annetut merkitykset vaihtelevat.

Semmonen keskittyminen on välillä hankalaa... Ja välillä tosiaan on semmosta, että huomaa ihan, että yrittäs alottaa jotain hommaa... Mut sitten kun siinä on semmosta hälinää, niin ei oikein saa tartuttua siihen, ja sitten siitä kävelee ihmisiä ohi nii... (B1)

...jos on hirveä vilske ja puhelimet soi niin sitten taas vähän ollu hankala keskittyä ja... Mäkin kun istun paikallani normaalisti kädet näppäimistöillä, ja jos siitä kävelee joku ohi, niin sitä yleensä aina vilkaisee kuka siitä menee, kun ne ovat sen verran matalat noi sermit. (N: joo) Et esimerkiksi tätä ei ollu siellä (vanhan toimipisteen nimi), että kun oli sen verran korkeet ne sermit, et jos siit joku käveli ohi, niin ei sitä huomannutkaan... Mun siitä edestä tavallaan menee pääkäytävä, mitä pitkin ihmiset kulkee... Kyllä mua... Kyllä mua vähän se vaivaa että... Siinä koko aika kattoo et kukas tossa nyt menee... (N: mm) No jotkut... Tietysti sekin on huvittavaa, että jotkut tunnistaa ihan askelluksesta, et sieltä tulee toi tai toi... Mut ei sit taas... Kyl se vähän sitä keskittymistä häiritsee, kun siinä silmä niinku myö-... siis kääntyy kattoon kuka sieltä tulee... (B1)

Näissä katkelmissa kertojan elettyyn tilaan kuuluvat äänet ja ohi kulkevat ihmiset, joita ei ole ainakaan täysin mahdollista sulkea työnteon ulkopuolelle. Aineiston narratiiveissa avokonttorin äänet, vilske ja soivat puhelimet, yhdistettyinä kertojan ympärillään havaitsemaan liikkeeseen muodostavat näiden esimerkkikatkelmien osoittamalla

tavalla rauhattomuuden kokemuksen, joka koetaan keskittymistä haittaavana. Edellisiin katkelmiin nähden toisenlaisesta koetusta avokonttoritilasta kertoo puolestaan oheisen kuvan ottanut työntekijä, joka tekee työtä avokonttorin yhteyteen sijoitetussa omassa työhuoneessaan ja kuvaa avokonttoria tästä lähtökohdasta käsin. Hän kuvaa 2000-luvun remontin yhteydessä uusittuja avokonttoritiloja seuraavasti:

Nyt ne (sermit) on tehty sellasiks, että sieltä niinkun näkee toiselta reunalta kaikki joita siellä istuu ja voi olla helposti yhteydessä toisiin... Arkkitehti on tehnyt kaikki suunnitelmat sillä tavalla mahdollisimman huomaamattoksi ja viihtyisäksi. [...] Täällä on tavallaan aika lailla pois eliminoitu sellaset, jotka hyvinkin häiritsisi tota työskentelyä, et on niinku mahdollisuus keskittyä siihen mitä tekee ja olla yhteydessä ihmisiin, joiden kanssa tekee töitä... (A1)

Katkelman kerronnasta välittyy se, ettei kertoja itse elä avokonttorin arkea samalla tavalla kuin avokonttorissa työtä tekevät kollegansa. Hänelle avokonttori on läpikulkureitti matkalla omasta työhuoneestaan rakennuksen muihin tiloihin. Omasta huoneesta lasiseinän läpi havaittu avokonttori ei ole hänelle näin ollen ”sama” kuin siellä työskenteleville työntekijöille. Katkelmassa kertoja ei niinkään kuvaa omaa subjektiivista kokemustaan avokonttoritilasta, vaan kerronnassa korostuu manageriaalinen lähestymistapa,

josta käsin avokonttori on työhyvinvoinnin näkökulmasta kertojalle tilan järkevään suunnitteluun liittyvä kysymys.

Yhtenä huomiona aineiston tilallisista työhyvinvointinarratiiveista yleensä voidaan todeta, että kerronnassa ovat keskeisellä tavalla mukana kertojien omat aiemmat tilakokemukset, tilat, joissa he ovat aiemmin olleet ja työskennelleet. Esimerkiksi edellä esitetyt katkelmat, joissa kertoja (B1) kuvaa avokonttorin koettua rauhattomuutta, sisältävät selviä viittauksia kertojan aiempiin tilakokemuksiin. Niissä kertoja rinnastaa nykyiset työtilat aiemman toimipisteen työtiloihin. Aiempien tilakokemusten pohjalta myös nykyinen työtila saa aineiston tilallisissa työhyvinvointinarratiiveissa merkityksensä. Kuten Saarikangas (2006, 9) toteaa, rakennettu ympäristö sisältää näkyvien historiallisten ja yhteisesti jaettujen kerrostumien lisäksi henkilökohtaisia kerrostumia ja muistumia aiemmista rinnakkaisista tai aivan toisenlaisista tilakokemuksista ja niiden aistimuksista.

Välillä on sit semmosia hiljaisia hetkiä, että ihan tämmöstä rauhallista ja... joku jossain hiljaa keskustelelee... Mut sitten alkaa ääni nousta, ja sitten jossain muutama henkilö keskustelelee ja sit taas jossain muutama henkilö... Sit tulee vähän tämmönen pörssisalimeininki... (N: mm) Mut meidän osasto ei oo kyllä niin paha kun se moduuli kuuskymmentä, missä on sitä laitesuunnittelua, rakennushenkilöitä... Kun joskus menee sinne, niin sit huomaa, että joo täällä muuten niin huudetaan... (B5)

Oheinen katkelma osoittaa, että tila koetaan suhteessa muihin tiloihin, ja kokemukset, kuten tilan rauhattomuus, koetaan niiden pohjalta. Toimipisteen muut tilat osallistuvat siis katkelman osoittamalla tavalla oman työtilan kokemiseen ja merkityksenantoprosesseihin. Muun muassa Warren (2002) ja Taylor (2002) esittävät, että yksilön kokemusten kehollisuuden tavoittaminen kielen avulla on haastavaa, jopa mahdotonta. Näkisinkin kuitenkin, että kerrontatapa, jolla haastateltava edellisessä katkelmassa kuvaa avokonttorin elettyä tilaa, onnistuu välittämään lukijalle myös pienen häivähdyksen tilakokemuksen kehollisuudesta. Katkelma alkaa rauhallisesta hetkestä, jota seuraa melun asteittainen yltyminen ja lopulta tila muistuttaa kertojan omin sanoin pörssisalia täynnä kovaäänistä keskustelua.

Aiemmat katkelmat ovat tuoneet esille, että avokonttoritilan koettu rauhattomuus kiinnittyy aineiston narratiiveissa olennaisesti tilan käyttäjiin ja heidän toimintaansa. Kertajat kuvaavat narratiiveissaan avokonttoritilan tilallisia käytäntöjä, kuten ihmisten liikkumista ja käyttäytymistä, avokonttorin koetun rauhattomuuden yhteydessä. Taylor ja

Spicer (2007, 328) toteavat kirjallisuuskatsauksensa perusteella aiemman tutkimuksen osoittaneen materiaalisen tilan ohjaavan tilan käyttäjää tietynlaiseen käyttäytymiseen, muun muassa tiettyjen kulkureittien valintaan. Myös Saarikangas (2006, 36) toteaa tilan tukevan, vaikeuttavan tai torjuvan erilaisia tilan sosiaalisia käytäntöjä.

Joskus on hyvinkin hiljasta... Mekin ollaan... Mun viereisellä paikalla istuu semmonen (ammatinimike)... Meidän vieressä oli kaks tyhjää paikkaa ja toisella puolella käytävää. Me opittiin siihen, että kumpikin istu omalla paikallaan ja puhuttiin, kun ei se välimatka oo kovin iso. Sitten mun viereiselle paikalle tuli diplomityöntekijä... Mua nolotti joskus, kun mä tajusin, että hän istuu aina kuulokkeet korvilla, että ei me oltu varmaan osattu muuttaa tapojamme... että varmaan häirittiin hänen työtehtäviään... Ei sitä välttämättä tajua aina... Meille oli tullu semmonen tapa, että mä puhuin, että ”(kollegan nimi) ooks sä tehny jo sitä” ja sitten me juteltiin... Että ei me edes viitsitty sitten ees toisen paikalle siirtyä... siitä vaan paikalta toiselle... Ei se oo edes huutelua, mutta sehän... Siis meitä on opastettu, ohjeistettu ihmisiä: mene toisen paikalle, älä seiso, istu vierastuoliin, jutelkaa siinä... (N: mm) Mä jopa teen ohjeita työkseni... ja siinä mä vaan istun paikallani ja huutelen viereiselle paikalle... Vähän nolotti kun tajus että toi raukka yrittää tehdä diplomityötään ja me höpötetään tässä... (A2)

Haastateltavat kuvaavat aineiston narratiiveissa katkelman osoittamalla tavalla avokonttoritilan tilallisia käytäntöjä yhtenä tilan tuottamisen prosessina; avokonttoritilan matalat sermit ohjaavat kertojien mukaan tilan käyttäjää omalta paikaltaan seisoen viittomaan ja puhumaan muille avokonttoritilan työntekijöille. Samoin matala sermi- korkeus ohjaa tilan käyttäjien kokemusten mukaan ”sermillä notkumiseen”. Tällä kertojat viittaavat työntekijöiden tapaan jäädä keskustelemaan kollegan työpisteelle seisten, sermiin nojaillen. Tällä tavalla suunniteltu ja materiaallinen tila on kertojien narratiiveissa keskeisellä tavalla yhteydessä, tai jopa syyllinen, avokonttorin koettuun rauhattomuuteen. Aineiston narratiiveissa kertojat kuvaavat myös organisaation päättäjien yrityksiä erilaisin seinille kiinnitetyin ”pelisäännöin” ohjata työntekijöitä työrauhan antamiseen avokonttorissa. Nämä pelisäännöt eivät kuitenkaan narratiivien mukaan ainakaan täysin toteudu, ja rauhattomuus on kokemuksena lähes koko ajan läsnä avokonttorissa tehtävän työn arjessa. Työhyvinvoinnin konstruoinnin kannalta keskeistä on huomata aineiston narratiiveista välittyvä implisiittinen ajatus siitä, ettei vastuu rauhattomuudesta ole ainakaan yksinomaan materiaalisen tilan ohjaamalla tilan käyttäjällä vaan tilan suunnittelusta vastaavilla arkkitehteilla ja organisaation päättäjillä.

Päällimmäiseksi mulle on jäänyt mieleen se, kun on joka kautta yrittäny sitä, että sitä sermiä hiukan nostettais jollakin konstilla, että se hallitsis ääntä ja tavallaan sitä... Sitä äänenhallinnan kor-

jaamista niin... niin tulee aina vastaus... tiukka vastaus, että arkkitehti on suunniteltu ne näin (naurahten) eikä oo mitään mahdollisuuksia vaihtaa... Mutta se on niinkun vakiovastaus, vaikka ne on niin älyttömän vanhat... mahtaako arkkitehti enää olla hengissäkään... (B3)

Täällä on hyvin tarkasti pidetty kiinni siitä että onks toi nyt satakaksyt senttii vai... että eiku sanelkyt senttii... että ton yli ei saa tulla niinkun mikään... kun nykyään ois kuitenkin olemassa kaiken näkösiä tämmösiä sermejä ja muita millä sitä ääntä pystyttäis niinkun pitää paremmin kurissa... mutta täällä mennään tiukasti sen mukaan että kun arkkitehti on joskus päättänyt näin niin nyt sitten pidetään siitä kiinni... (B7)

Katkelmien osoittamalla tavalla suunniteltu tila kiinnittyy aineiston narratiiveissa osaksi kerrottua tilakokemusta. Suurin vastuu avokonttorin rauhattomuudesta ja loppukädessä yksilön työhyvinvoinnista annetaan näissä katkelmissa arkkitehdeille ja organisaation päättäjille. Katkelmista välittyy ajatus suunnitellusta tilasta työnteon kannalta vääränlaisena tilana. Myös Peltonen (2011, 816) kuvaa omassa empiirisessä tutkimuksessaan organisaation tiloja ja niiden tilallisia käytäntöjä toteamalla, ettei tilan käyttäjä läheskään aina hyväksy suunniteltua tilaa, vaan pyrkii omaehtoisesti muuttamaan sitä. Samalla tavalla tutkimukseni aineisto osoittaa tilan käyttäjien turhautumisen tilanteessa, jossa tilan käyttäjällä ei ole mahdollisuutta puuttua työnteon ja työhyvinvoinnin kannalta kielteisenä koettuun tilan suunnitteluun.

Kuten edelliset katkelmat osoittavat, suuri osa haastattelemistani työntekijöistä kuvaa narratiiveissaan kokevansa arkkitehtien määrittelemän matalan sermikorkeuden syynä avokonttoritilan koettuun rauhattomuuteen. Osa kertojista antaa tälle koetulle arkkitehtoniselle piirteelle kuitenkin myös toisenlaisia merkityksiä. Matalat sermit koetaan seuraavan katkelman kuvaamalla tavalla tilaa avartavina – vastakohtana kokemukselle sermien lokeroimasta tilasta.

Alkuun kun tultiin tänne remontin jälkeen niin... Vanhassa paikassa sermit oli huomattavasti korkeemmat... (N: mm) ja sillon muistan, että nousi kovasti puhetta siitä, että kun on matalat sermit, että voiko näitten kanssa ees elää... Mut toisaalta nyt kun ajattelee jälkikäteen... Mä itekin epäilin niitä matalia sermejä, mutta nyt jälkikäteen aatellen niin erittäin hyvä ratkasu... Se tuo tilaan semmosta avaruuden tuntua... Et se sermi ei ole kamalan korkea ja olis tavallaan lokeroitu kaikki työpisteet, vaan sermit on matalat, ja se että tarvii vaan vähän nostaa päätään tosta niin näkee... (N: mm) näkee tostakin esimerkiks ikkunasta ulos niin se on erittäin hyvä... Et tiedän, että joille kulle aiheuttaa harmia matala sermi, ja joku toivois korkeempia ja muuta... mutta iie tykkään tästä ja mun mielestä tää on viihtyisämpi... (A3)

Tilallisten työhyvinvointinarratiivien kertojat osoittavat kerronnassaan tiedostavansa tilaan kuuluvat muut, toisenlaiset tilakokemukset. Tämä on nähtävissä myös edellä esitetystä katkelmasta. Saarikangas (2006, 36) toteaa, että tilan käyttö on samanaikaisesti sekä merkitysten tuottamista että niiden tulkintaa. Tämän hän ajattelee näkyvän erityisen selvästi kaupunkitilassa, jossa erilaiset ihmiset käyttävät ”samoja” tiloja. Tilan käy-

tössä muodostuu toisistaan poikkeavia, jopa keskenään ristiriitaisia merkityksiä eikä ”sama” tila ole kaikille ihmisille sama. (Saarikangas 2006, 36.) Kaupunkitilan tavoin organisaation tilat, kuten avokonttori, saavat tällä tavalla tilan käytössä muodostuvia merkityksiä. Näin avokonttoritilaan sisältyy useita toisistaan poikkeavia, ja jopa ristiriitaisia merkityksiä ja tulkintoja. Näitä toisistaan poikkeavia tilakokemuksia, elettyjä tiloja, on avokonttoritilassa loppukädessä yhtä monta kuin on tilan käyttäjiäkin (vrt. Merleau-Ponty 1945, 337). Aineiston narratiiveissa haastateltavat edellisen katkelman kuvaamalla tavalla tunnistavat ja tiedostavat muut mahdolliset tilakokemukset ja tulkinnat sisällyttämällä ne kerrontaansa.

Kuten aiemmin olen todennut, avokonttorin elettyyn tilaan kuuluu aineiston narratiivien perusteella olennaisesti ihmiset ja heidän tilaan tuomansa rauhattomuus. Erityisen hyvin tämä tulee esille niistä narratiivien kohdista, joissa kertojat kuvaavat avokonttoriin liittyvää, poikkeavaa tilakokemusta. Tällainen koettu avokonttoritila on tilan käyttäjälle vieras, ja työskentely siellä ”tuntuu oudolta”.

Jos siellä (avokonttorissa) ei oo paljon porukkaa, et esimerkiks tossa vappua edeltävä maanantai... Mä olin täällä, mutta aika moni ei ollu, niin sitten mulla... Niin oli tosi hiljaista ja on vähän outo olo, että eikö täällä ole ketään, ja pitäisikö munkin olla jossakin muualla. Oli jotain osastopalavereita ja muuta. No okei, silloin pystyy keskittyy, mutta sitten taas semmonen niin kun... Ei ole semmosta... Tavallaan kun on totunut taas avokonttorissa, että siellä on koko ajan on vähän semmoista hälinää, (N: joo) niin sitten tulee semmonen outo, semmonen joutilas olo... (B1)

Kaiken kaikkiaan avokonttoriin aistittuna ja koettuna tilana näyttäisi siis aineiston narratiivien perusteella kuuluvan rauhattomuus, eikä avokonttori tilana ole sama tila ilman siellä työskenteleviä ihmisiä. Toisaalta avokonttoritilaan sisältyy useita erilaisia, koettuja tiloja, kuten tässä luvussa esitetyt katkelmat osoittavat. Yksilöt kokevat avokonttorin työtilana eri tavoin ja antavat kokemuksilleen erilaisia merkityksiä ja tulkintoja omista lähtökohdistaan ja aiemmista tilakokemuksistaan käsin. Myöskään avokonttorissa työskentelevän ja oman työhuoneen suojasta avokonttorin havaitsevan kertojan kokemukset avokonttorista tilana ovat olennaisella tavalla toisistaan poikkeavia. Eletty tila ei aineiston narratiiveissa rakennu erillään suunnitellusta ja materiaalisesta tilasta, vaan nämä tilan ulottuvuudet ovat keskeisellä tavalla osa tilallisia työhyvinvointinarratiiveja. Avokonttoritilan suunnittelu ohjaa kertojien kokemusten perusteella tilan käyttäjää tietynlaiseen toimintaan ja käyttäytymiseen. Aineiston tilallisissa työhyvinvointinarratiiveissa vastuu yksilön hyvinvoinnista annetaan ainakin osittain tilan suunnittelijoille – arkkitehteille ja organisaation päättäjille.

4.2.2 Yksityisyyden kaipuu

Avokonttorin koetun rauhattomuuden lisäksi aineiston narratiiveista nousee yhtenä keskeisenä työhyvinvoinnin konstruoinnin teemana koettu yksityisyys. Yksityisyys on aiemmassa tilan ja työhyvinvoinnin välistä yhteyttä avokonttorikontekstissa käsittelevässä tutkimuksessa herättänyt runsaasti kiinnostusta (ks. mm. Oldham & Brass 1979; Sundström ym. 1980; Veitch ym. 2007). Yksityisyys on kuitenkin aiemmassa tutkimuksessa ymmärretty lähes yksinomaan objektiivisesta näkökulmasta tutkimuksen mitattavissa olevana tekijänä. Tästä näkökulmasta katsottuna tämän tutkimuksen empiirisen aineiston narratiivit avaavat uudenlaista ymmärrystä yksityisyydestä *koettuna* ja *kerrottuna* sekä tulkinnan ja merkityksenannon kautta yksilön työhyvinvoinnin konstruoinnissa merkityksellisenä. Aulahallista lasiseinällä erotetuissa avokonttorimoduuleissa työskentelevät työntekijät rakentavat yksityisyyden kokemuksia käsitteleviä narratiivejaan kerrolla, jossa korostuvat sopeutumisen ja hyväksymisen prosessit.

Kun sitä luiskaakin nousee, niin kyllä siinä tulee niinkun katottua, että kuka on töissä ja seurattua ja näin... Ja samalla joutuu hyväksymään, että vierailijaryhmät, jotka kiipee kierreportaita ylös, niin ne näkee välttämättä minut ja... voi vilkuttaa (naurahtaen) siellä heille, jos siltä tuntuu... Mutta se on semmonen... En mä tiedä... Kaikkeen tottuu... Se on vaan työtä... Mutta en mä... Aluksi se tuntuu hyvinkin kiusalliselta... mutta kun sulkee ajatuksistaan pois niin kyllä siinä istuu... (B3)

Katkelmassa haastateltava kuvaa koskettavalla tavalla avokonttorin elettyä tilaa, johon olennaisesti kuuluu omasta yksityisyydestään luopuminen. Katkelmassa hän kertoo siitä, miten yleisen tilan ja avokonttorin toisistaan erottavat lasiseinät paljastavat hänelle avokonttorin työntekijät hänen liikkuessaan yleisten tilojen läpi. Tämä puolestaan pakottaa kertojan itsensä hyväksymään *oman* suojattomuutensa tilassa. Samaa kokemusta katkelman kertoja kuvaa pyrkivänsä välittämään oheisten valokuvien kautta. Hänelle omassa työpisteessä istumista varjostaa alati tieto siitä, että kuka tahansa voi halutes-

saan seurata hänen tekemisiään ja ilmeitään. Tähän hän viittaa käsitteellä ”isoveli valvoo -fiilis”. Työhyvinvoinnin näkökulmasta yksityisyyden puute korostaa aineiston narratiivien perusteella sopeutumisen prosesseja; tottumista ja yksityisyyden puutteen sulkemista oman tilakokemuksensa ulkopuolelle. Työtilan yleisistä tiloista erottavan lasiseinän lisäksi myös itse avokonttori tilaratkaisuna yhdistetään kertomuksissa yksityisyyden kokemuksen puuttumiseen.

Kaikki, mitä puhuu puhelimeen se kuuluu, ja jos haluaa joku naapuri kuunnella niin se kuuntelee... Ja sitten omassa keskittymisessä... jos kuulee jotakin toisen puhuvan niin sitten täytyy vaan pitää kielenä kurissa, ettei kommentoi (naurahtaen)... (B3)

Ei siinä hirveesti (naurahtaen) yksityisyyttä ole. Jos mä soitan jotain lääkäriaikaa tai lasten jotain aikaa niin kyllähän mä lähdän tosta. Niin no, jos pitää olla kalenterin ääressä niin siinä sitten soitellaan henkilötunnuksia ja muuta... Kyllä mä varmaan lähen puheluita puhuun niinkun tohon keitaalle, jos ei oo ihan pakko olla koneen ääressä... Tai johonkin neukkariin, jos on tilaa. Niin kyllä siinä varmaan niinkun hyvin vieruskaverin asioista kaikennäköstä kuulee. Mutta niin... ehkä sitä aika automaattisesti pomppaa, jos on jotain... Pomppaa ja lähtee vaikka käveleen ihan tossa käytävällä ja puhuu. Et ei sitä... Mä oon kyllä ajatellu, että melkein sitäkin, ettei siinä ite jos paa-saat jotain asiaa... niin se on sitten muille häiriöks... (A2)

Näissä katkelmissa kertojat kuvaavat sopeutumisvaatimuksia, joita avokonttoritila käyttäjälleen asettaa. Kertomuksissa ovat läsnä kertojan oma yksityisyyden kaipuu ja toisaalta tilan muut käyttäjät. Suunniteltu avokonttoritila asettaa tilan käyttäjälle haasteita, jotka on mahdollista työhyvinvointinarratiivin konstruoinnissa merkityksenannon kautta tulkita neutraaleiksi, avokonttoritilaan kuuluviksi, normaaleiksi kokemuksiksi. Tällöin kokija ei asemoi itseään kerronnassa uhrin asemaan vaan sopeutuvan ja hyväksyvän tilan käyttäjän rooliin. Samalla kun kertoja kuvaa omia sopeutumisen ja hyväksynnän prosessejaan, hän kuitenkin tunnistaa oman roolinsa avokonttorin rauhattomuuden aiheuttajana. Tällä tavalla avokonttorin eletyssä tilassa kokemukset tilan rauhattomuudesta ja yksityisyyden kaipuusta nivoutuvat yhteen. Aineiston tilallisista työhyvinvointinarratiiveista on myös aistittavissa se kivuliaisuus, joka yksityisyyden, tai sen puuttumisen, kokemukseen liitetään.

Siellähän suurin osa työtiloista on niin että siinä on kaappi, naapurin sermi, naapurin sermi... ja työpöytä tässä... ja käytävä välissä... (N: joo) ja sitten matalat sermit niin... semmoset henkilöt jotka istuu... varsinkin pääkäytävien risteyksissä... niin tuntee olevansa kyllä niinkun tarjottimella... (A5)

Tässä lyhyessä katkelmassa kertoja kuvaa avokonttorista puuttuvaa yksityisyyden kokemusta työhyvinvoinnin näkökulmasta. Hän puhuu ”tarjottimella olemisesta” – kerronnasta välittyy kertomuksen lukijalle tilan käyttäjän kokemukseen sisältyvä avutto-

muuden tai haavoittuvaisuuden tunne. Tilan käyttäjä jää avokonttoritilassa paljaaksi, vaille suojaa. Kertoja jatkaa kertomustaan seuraavasti:

...Elikkä työrauha häiriintyy... Mulla itelläni on suhteellisen hyvä paikka, kun mä oon siellä reu-narivissä... Mutta toisaalta sitten taas mun lähelläni on talon... taikka osaston ainoa kopiokone... (N: mm) printteri niin siinä sitten taas kulkee väkee ja aina kun printterin kans tulee ongelmia niin ihmiset tulevat kysymään minulta, vaikka minä en ole printterinhoitaja... Ja sitten siinä mun vie-ressä käytävän... se on iso kapee käytävä... toisella puolella on tämän yhen päällikön koppi... Niin siellähän oli tosi jäätävää keväällä... niin jos meillä oli kylmä niin siellä oli jäistä... (N: joo) et-tä... ei oo... ei oo herroillakaan paremmin asiat... (A5)

Katkelmasta paljastuu haastateltavan oma tilakokemus, johon kokemus rauhattomuudesta, mutta myös yksityisyydestä, kuuluvat. Katkelmasta nousee esiin se, miten työhyvinvointikertomusten kertojat rakentavat omaa narratiiviaan aina suhteessa muihin moniulotteisessa tilassa läsnä oleviin tilakokemuksiin. Päällikön (hypoteettisen) kokemuksen ottaminen osaksi kertojan omaa työhyvinvointikertomusta kertoo myös jotakin siitä, kenen tilakokemus on oman työhyvinvointikertomuksen konstruoinnissa tärkeä. Katkelman sävy on osittain surumielinen sen kuvatessa yksityisyyden puuttumista. Toisaalta katkelmasta on aistittavissa myös myönteisempi tulkinta, joka saa voimansa muista, traagisemmista tilakokemuksista. Päällikön tilakokemus on kertojan oman työhyvinvointinarratiivin rakentumisessa merkittävä: kertoja puhuu ”herrojen” tilakokemuksista, joiden valossa hänen oma kokemuksensa saa myönteisemmän merkityksen. Seuraavissa katkelmissa palataan vielä sopeutumisenprosesseihin, jotka yksityisyyttä käsittelevissä narratiiveissa korostuvat.

Toi työpiste on... se on aivan liian avoin. Siinä ei oo minkäänäköstä... niinkun yksityisyyttä... Ei mitään... Et nyt mä vasta, kun me ollaan nyt istuttu tässä sit muutamia kuukausia, niin nyt mä vasta oon oppinu siihen, että mä en katso, että kuka siinä käytävällä kävelee... (N: mm) Et mä pystyn keskittyyn vaan siihen omaan ruutuuni... (B7)

Mä olin ihan hämmmentyny kun mä kävin tässä kerran siellä (toisen yksikön/moduulin) tiloissa... Heillä oli tämmönen eri yksiköiden yhteinen tyky-palaveri... Niin hyvänen aika siellä istu ihmisiä isoissa huoneissa ja mä ajattelin että onpa merkilliset tilat että (naurahtaa)... sitä kumminkin tottuu siihen missä on... (A2)

Katkelmissa nousee esille toisaalta yksityisyyden puutteeseen kuuluvan sopeutumisen vaikeus ja toisaalta sopeutumisen väistämättömyys. Väistämättömyydellä viitataan siihen, että tilan aistiminen ja tilassa eläminen on välitöntä, eikä tilakokemukseen näin ollen liity (hypoteettista) tilakokemusta muista mahdollisista tilajärjestelyistä. Tällä tavalla jälkimmäisessä katkelmassa kertoja kuvaa yllättyneensä samanlaisen tilan erilaista suunnittelua. Avokonttoritilaa käsittelevissä työhyvinvointinarratiiveissa yksilöt ajoittain pohtivat muita mahdollisia tilaratkaisuja (ja rakentavat hypoteettisia narratiiveja

tilasta), mutta pohdinta jää spekuloinnin tasolle eikä rakennu hypoteettiseksi narratiiviksi tilakokemuksesta. Tämä johtuu ehkä myös siitä, että tilakokemus on keskeisellä tavalla esteettinen, kehon kautta välittyvä.

Yhteenvetona voidaan todeta, että yksityisyyttä tai sen puutetta teemana käsittelevissä, aineiston työhyvinvointinarratiiveissa korostuu työhyvinvoinnin näkökulmasta jopa kivuliaiksi kuvatut sopeutumisen ja hyväksymisen prosessit. Työhyvinvoinnin näkökulmasta tilan käyttäjältään riistämä yksityisyys pakottaa narratiiveissa tilan käyttäjän sopeutumaan ja hyväksymään oma suojattomuutensa tilassa. Kertomukset koetusta yksityisyyden puutteesta nivoutuvat myös rauhattomuuden kokemuksia käsitteleviin narratiiveihin; siinä missä kertoja kuvaa omaa sopeutumistaan kokemaansa yksityisyyden puutteeseen hän myös tunnistaa oman roolinsa avokonttoritilaan kuuluvien rauhattomuuden kokemusten aiheuttajana. Työhyvinvointinarratiivien rakentumisessa merkittävään rooliin nousevat jälleen muut tilaan kuuluvat, kertojan tiedostamat tilakokemukset, joiden kautta kertoja antaa merkityksen myös omalle tilakokemukselleen. Tällä tavalla yksilöiden kerrotut tilakokemukset avaavat uudenlaisen näkökulman yksityisyyden tarkasteluun koettuna ja työhyvinvoinnin rakentumisessa merkityksiä saavana.

4.2.3 Epäinhimillinen tila

Aineiston tilallisissa työhyvinvointinarratiiveissa osa kertojista nostaa esille avokonttoritilaan liittyvien rauhattomuuden ja yksityisyyden puutteen kokemusten lisäksi myös tilan koetun epäinhimillisyyden.

Jotakin mä tekisin kyllä sille harmaalle... Siis meilläkin on siellä moduulissa semmonen iso seinä johon vois... No yhen työkaverin kans puhuttiin et siihen vois vaikka jonkun graffitin tehdä... tai siis jonkun tämmösen... maalauksen... ihan vaan...tai ees jotain toista väriä tai... Se on hyvin semmonen steriilin olonen se meidän moduuli... tai mun mielestä nää kaikki... (N: joo) Joissakin näkyy tuolla... En oo kauheesti verrannut... Mut siellä on niinkun... Porukat selkeesti kannattaa joko (jäähiekkojoukkueen nimi) tai (jäähiekkojoukkueen nimi) tai mitä nyt kannattaakaan et... Sielä on isoja lakanoita vedetty... ei nyt ihan kattoon mut siihen oman työpisteen äärelle niin... En mä nyt ihan semmosta kaipaa mut semmosta niinkun vähän koristeluu... (N: joo) Vähän koristeluu ja jotain semmosta inhimillisyyttä tähän näin... Siis olishan se nyt hienoo jos se olis vaikka joku maisema jossa niinku... vaikka sit maalattu nyt ihan oikeilla väreillä tai... tai sprayattu siihen niin... Niin toishan se nyt semmosta niinku inhimillisyyttä mun mielestä siihen... (N: joo) Ja semmosta vähän niinkun että ei tää nyt... ei tää nyt oo ehkä niin vakavaa... Tai on vakavaa tietysti, me ollaan täällä töissä mut... Ois semmonen toinen puoli siinä... että jos kerran pitää olla niin voi näyttää sit vähän inhimillisemmältä tää... (B1)

Katkelmassa kertoja liittyy epäinhimillisyyden ja steriiliyden moderniin, avaraan tilaan, jota hallitsevat neutraalit harmaan sävyt. Kertojan inhimillisyyden kaipuu näkyy kat-

kelmassa hypoteettisena spekulointina toisenlaisesta tilasta. Hänelle hypoteettinen, inhimillinen tila edustaa organisaation arjen ja työteon ”toista puolta”, joka lukijalle välittyy työhyvinvoinnin kokemusta tukevana. Kertoja jatkaa narratiiviaan näin:

Tuolla meidän edellisessä paikassa oli just meidän moduulissa siellä ovesa sellanen pienen pieni tarra, joka mua aina huvitti... Siinä luki, että ”ihminen, työpaikan tärkein voimavara”. (N: joo) Ja kyl välillä niinkun... Ei tää nyt mikään tehdas oo missään tapauksessa ja täällä on ihmisillä hyvä olla ja... täällä saa vapaasti kulkea... Mutta just tommonen noin niinkun... et vähän vielä niinkun enemmän sillei... omaan suuntaan... Kyl mä oon monesti miettiny et mä toisin jonkun julisteen siihen... siihen mun sermin niinkun käytävän puolelle... (N: joo) Mut emmä oo sitä koskaan saanu aikaseks... Ku ei kellään muullakaan oo niin emmä kehtaa sitä alottaa... (naurahtaa) (B1)

Katkelmasta on mahdollista vielä edellistä katkelmaa selvemmin nostaa esille kertojan ajatus tilan inhimillisyydestä tilan käyttäjien ja elämisen läsnäolona ja näkymisenä tilassa. Tähän hän viittaa puhumalla ”omasta suunnasta”, joka hänen kertomuksessaan voisi olla oman julisteen tuominen työpisteen seinälle – toisin sanoen kyse on oman jäljen jättämisestä tilaan. Tähän myös Peltonen (2011) ymmärtääkseni viittaa kirjoittaessaan omiin tutkimustuloksiinsa nojaten, että tilan käyttäjä harvoin hyväksyy suunniteltua tilaa, vaan pyrkii omaehtoisesti muuttamaan sitä – tuottamaan sen uudelleen omista lähtökohdistaan. Edellisen katkelman kertoja käyttää vastakkainasettelua nykyisen työtilansa ja ”tehdastilan” välillä korostaakseen tulkintaansa omasta tilakokemuksestaan. Hän asemoi itsensä etuoikeutetun asemaan, joka saa työskennellä tilassa, jossa ”ihmisillä on hyvä olla”. Tällä tavalla kertoja myös suhteuttaa omaa tilan inhimillisyyden kaipausta ja yleistä kokemustaan tilasta muihin hypoteettisiin työhyvinvointikertomuksiin. Inhimillisyyden kaipuu ei näin ollen muodostu kertomuksessa kriittiseksi työhyvinvoinnin konstruoinnin kannalta, mutta se on toisaalta kertojan näkökulmasta oikeutettu. Tilan epäinhimillisyyttä teemana käsittelevissä narratiiveissa nousee esiin myös toimipisteen muiden tilojen herättämät tilakokemukset:

Kyl se tekee mun mielestä paljon jo että toi vanha puoli... se huokuu vanhaa ja se on matala ja semmonen... niin se on vähän semmonen niinkun... Ei tosiaankaan voi sanoa että niinkun kotona olis... mut että se on... tavallaan vaikka se ei mitenkään viihtysä... niin se tavallaan on kuitenkin kotosampi kun sitten taas toi tommonen korkee puoli... Se vanha puoli on vähän... aavistuksen tavallaan olevinaan niinkun lepposampi... (B7)

Toimipisteessä on eri vaiheissa remontoituja tiloja. Ennen 2000-luvun alun remonttia rakennukseen lisätty, toimistokäyttöön suunniteltu lisäsiipi jäi 2000-luvun remontissa vaille suurempaa kunnostusta, ja juuri näihin tiloihin viitataan toimipisteen ”vanhalla puolella”. Tilan inhimillisuus ja leppoisuus välittyy tässä katkelmassa tilan korkeuden kehollisen kokemisen kautta. Moderni, uusi osa toimipisteestä näyttäytyy tällä tavalla

työhyvinvointinarratiiveissa rakennuksen ”vanhaan osaan” rinnastettuna kovana, epäinhimillisenä. Kuten seuraava katkelma osoittaa, tilan epäinhimillisyyttä käsittelevissä narratiivien katkelmissa kertojat kuvaavat myös tilan käyttäjien pyrkimyksiä toisenlaisen tilakokemuksen tuottamiseen materiaalista ja suunniteltua tilaa muuttamalla.

Meillä nyt sermit on kuitenkin tommoset harmaat... (N: niin) Niin mun mielestä se nyt on sitten... tuo semmosen ankean... Kaikilla... kaikilla on niinkun siinä oman työpisteen seinällä jotain pape-ria tai jotain sarjakuvia tai lähimmäisten kuvia tai jotain... (B1)

Mä istun tommosen harmaan seinän vieressä ja kerran käytiin erikseen sanomassa, ettei siihen laitettais mitään ettei tuu seinään jälkiä... mä oon nyt kyllä ruvennu miettiä että joku piristävä kuva olis kiva laittaa... mutta mun mielestä tää on aika semmonen rauhallinen ja neutraali... [...] Vähän kurillanikin voisin laittaa seinälle jonkun kun on erikseen käyny kieltämässä mutta... (A2)

Ensimmäisessä katkelmassa kertoja kuvaa tilan personoimista ankean, epäinhimillisen tilan uudelleen tuottamisena. Hänelle oman jäljen jättäminen tilaan on ikään kuin suunnitellun tilan muuttamista työhyvinvoinnin nimissä. Jälkimmäisessä katkelmassa harmaa tila on kertojalle kokemuksena rauhallinen ja neutraali. Tilan personointi merkitsee hänelle tilan suunnittelijoiden ja organisaation päättäjien voittamista – vapautta suunnitellun tilan sen käyttäjille asettamista rajoitteista – ja on sitä kautta työhyvinvoinnin konstruoinnissa merkityksellistä. Kuten Saarikangas (2002, 75), toteaa, suunniteltu tila muodostaa yhden lähtökohdan tilan tuottamiselle. Rakennettuun ympäristöön sisältyy aina kulttuurisia ja historiallisia käsityksiä esimerkiksi käyttäjistä ja tilankäytöstä, mutta tilan ja sen merkitysten tuottaminen jatkuu käytössä (ks. esim. Saarikangas 2002). Tilan personoiminen onkin myös aiemmassa työhyvinvoinnin ja rakennetun työympäristön välistä suhdetta tarkastelevassa tutkimuksessa teemana kiinnostanut tutkijoita (ks. mm. Wells 2000). Aiempi tutkimus on tunnistanut muun muassa personoimisen merkityksen yksilön työtyytyväisyyden ja työhyvinvoinnin kannalta, mutta se on samalla jättänyt yksilön subjektiivisen kokemuksen ja merkityksenantoprosessit vaille huomiota.

Se olis hassua, jos joku tulis sanoon, että ei saa olla mitään henkkoht-... Niin tarkottaisko se... Eiks se ois vähän semmosta, että ei tää oo osun paikkas, vaan tää on vaan istumapaikka, missä sää voit nyt olla... ja sä voit siirtyä vaikka ens viikolla muualle... Eiks se ois vähän semmonen... Jotenkin sitä personoi, että tää on mun paikkani tässä... (N: joo) Kyllä mä luulen, että aina on ollu jotain... No mun vieressä istuu nyt se, joka just valmistu... ihan eri ikänen... Kyllä hällä on jotain hauskoja koodausvitsijuttuja ja... mä kysyin kerran, että kenen kuva toi on, kun siinä oli pieni lapsi... sano, että kummipoika... Että ei se oo sitten niin ikäjuttu välttämättä... (A2)

Katkelmassa kertoja pohtii tilan personoimisen merkitystä kertomalla hypoteettisesta tilasta, jossa tilan personoiminen on kiellettyä. Tällaisessa tilassa tilan käyttäjällä ei ole lupaa osallistua tilan tuottamiseen, tehdä siitä omaansa. Työhyvinvoinnin näkökulmasta tämä tilaan kiinnittyminen ja sen tekeminen omaksi tilaksi näyttäisi kertomusten perusteella olevan tärkeää. Yhteenvetona voidaan todeta, että ainakin osa kertojista kokee aineiston narratiivien perusteella tutkimuksen kohteena olevan toimipisteen modernit, 2000-luvun vaihteessa uusitut tilat vanhempiin, remontoimatta jääneisiin tiloihin rinnastettuina epäinhimillisinä ja steriileinä. Työhyvinvointinarratiivien rakentumisessa tilan epäinhimillisyyden kokemukset nivoutuvat kertomuksiin tilan personoimisesta yhtenä tilan uudelleen tuottamisen prosessina.

4.3 Työhyvinvointikertomusten sisäiset jännitteet

Avokonttorin aistittua ja koettua tilaa käsittelevistä työhyvinvointinarratiiveista on edellisessä luvussa esitetyllä tavalla tunnistettavissa työhyvinvoinnin konstruoinnissa keskeisinä näyttäytyvät kokemukset tilan rauhattomuudesta, yksityisyyden kaipuusta ja tilan epäinhimillisyydestä. Aineiston tilallisissa työhyvinvointinarratiiveissa nousi omassa luennassani jo analyysin ensimmäisissä vaiheissa keskeisiksi näiden narratiivien sisäiset jännitteet. Kertojat antavat koetulle ja aistitulle avokonttoritilalle narratiiveissaan useita erilaisia, jopa ristiriitaisia tulkintoja ja merkityksiä. Myös sama kertoja rakentaa työhyvinvointinarratiiviaan neuvottelemalla kerronnassaan useiden mahdollisten tulkintojen välillä, ja näihin, jopa keskenään ristiriitaisiin tulkintoihin viitataan puhumalla narratiivien sisäisistä jännitteistä.

Omassa luennassani narratiivien sisäisistä jännitteistä työhyvinvoinnin rakentumisessa keskeiseksi nousee ensinnäkin jännite koetun avokonttoritilan ja yksilön oman työnkuvan välillä. Kertojat reflektoivat omalle työlleen asettuja vaatimuksia ja tavoitteita tilakokemuksiinsa, ja rakentavat tilallisissa työhyvinvointinarratiiveissaan jännitettä näiden kahden välille. Toinen narratiiveista tunnistettavissa oleva jännite liittyy puolestaan kertojien kuvaamaan ylpeyden kokemukseen; rakennus ja sen tilat koetaan narratiivien perusteella ylpeyttä herättävinä, mutta samanaikaisesti työhyvinvointikertomuksen rakentumisessa keskeiseksi nousevat kokemukset tilasta ennemmin tilaan tulevaa vierailijaa kuin tilan käyttäjää (ja tämän hyvinvointia) varten suunniteltuna.

4.3.1 Koettu avokonttoritila ja yksilön työnkuva

Haastateltavat argumentoivat narratiiveissa omia tilakokemuksiaan ja tulkitsevat niitä oman työnsä kautta. Narratiiveissa tämä muodostuu oman tulkintani mukaan jännitteeksi yksilön tilakokemusten, tuottavan työn vaatimuksen ja työhyvinvoinnin välille.

Meillä on aika vähän tilaa, siis arkistointitilaa. (N: joo) Vaikka pitäis olla paperitonta toimistoo ja kaikkee, niin... (N: joo) Mun työnkuvassa niin... Mulla on mappeja, joissa on niinkun meidän käsi-kirjoja ja tällasta niin niitten vaan on niinkun pakko olla mapissa (N: joo) ja multa tila loppu jo aikaa sitten ja... Nyt yrittää aina tehdä jotain puhdistusta ja muuta... mutta se on aika haastavaa, että sitä tilaa ei oo. Ei ole ees niinkun pöytätilaa, (N: niin) että missä sitä vois joskus levittää jotain sillei... niin kuin laittaa papereita tai jotain... jotain suunnitelmaa... piirtää käsin, mutta ei sitä pysty kun ei mulla oo tilaa... (B1)

Haastatteleman työnteekijät argumentoivat tilan puutteen kokemustaan omasta työnkuvastaan käsin. Työnkuvalla viitataan haastateltavien tapaan nivoa kertomukseensa oman työnsä sisältö ja sille asetetut tavoitteet. Tilan puute on narratiiveissa suunnitellun tilan käyttäjälleen asettama haaste, johon sopeudutaan tilallisesti käytännöin, kuten jatkuvalla tilan raivaamisella. Tilan puute on edellisen katkelman kertojalle jatkuvasti läsnä; katkelman loppuosaa voi tulkita mielestäni Riessmanin (1993) tunnistamana tavan narratiivina, jossa toistuva toiminta ja tilan kokeminen ovat työhyvinvoinnin konstruoinnissa olennaista. Myös seuraavassa katkelmassa kertoja käyttää omaa työtään ja sille asetettuja tavoitteita tilakokemustensa reflektoinnin ja tulkinnan välineenä työhyvinvointinarratiivinsa konstruoinnissa.

Monelle paikat on liian pieniä... Sanotaan et varsinkin (ammattinimike), jotka vaatis paljon pöytätilaa, kun on niitä lakanalayouteja... (N: joo) tehtaista niin yks tällainen tavallinen kirjoituspöytätila ei riitä... (N: mm) Mulla nyt on tällainen... kolmiomallinen... (N: joo) työtila... niin siinä mulla riittää työtilaa... (N: joo) pöytätilaa... Mutta läheskään kaikilla ei riitä... (A5)

Tässä katkelmassa kertoja käsittelee koetun tilan puutteen lisäksi tilan jakamisen oikeudenmukaisuutta. Työnkuva yhtäältä identifioidaan narratiiveissa tilan ansaitsemisen välineeksi, mutta kertojien kokemuksissa se ei sitä läheskään aina ole. Jälleen työhyvinvoinnin konstruoinnissa on mukana useita mahdollisia tilakokemuksia, ja yksilö antaa oikeutuksen omalle työhyvinvointikokemukselleen suhteessa muihin tiedostamiinsa tilakokemuksiin ja tulkintoihin. Tilan puutteen ohella aineiston narratiiveissa kuvataan jännitettä avokonttoritilassa koetun rauhattomuuden ja tilan käyttäjän työnkuvan välillä.

Tää mun oma (työ)... niin siinä mä ainakin toivoisin että olis semmonen ... tietty rauha, että vois ajatustensa kanssa mennä eteenpäin ja loogisesti edetä siinä mietinnässä ja suunnittelussa... [...] Täällä se tavallaan... se on niin pieniä hetkiä että... Pitäs tulla äärettömän aikasin töihin tai sitten olla pitkään myöhään illalla, että sais sen semmosen rauhallisen... tavallaan flown siihen tekemi-

seen... Ja sitten jos mä varaan jonkun neuvottelutilan, mun täytyy raahata sinne kaikki tavarat ja sitten se on kuitenkin semmonen olo että jaha, mä oon jossakin vieraassa pisteessä että... että on semmonen epävarma, turvaton olo sen tekemisen kanssa... (B3)

Kuten aineiston narratiiveissa yleisesti, edellisessä katkelmassa kertoja lähtee rakentamaan tulkintaa omalle tilakokemukselleen omasta työnkuvastaan käsin. Kertoja kuvaa katkelmassa omaa voimattomuuttaan koetun tilan ja työnkuvan välisen jännitteen ratkaisussa. Hänen kertomuksessaan tilan rauhattomuus estää työtehtävän tehokkaan suorittamisen, eikä hänellä tilan käyttäjänä ole keinoja suunnitellun tilan uudelleen tuottamiseen työhyvinvoinnin kannalta suotuisammalla tavalla. Kertoja kuvaa mielenkiintoisella tavalla oman työtilansa tärkeyttä puhumalla vieraan tilan herättämistä epävarmuuden ja turvattomuuden kokemuksista. Avokonttorin rauhattomuuden lisäksi myös aiemmin kuvaamani kertojien kokemukset yksityisyyden puutteesta muodostavat narratiiveissa kertojan työnkuvan kanssa työhyvinvoinnin näkökulmasta keskeisen jännitteen:

Mun työ on vähän semmosta kaksjakosta, että toisaalta se vaatis oman huoneen just näitten luotamuksellisten tietojen takia... mut taas toisaalta mä viihdyn kyllä ihan hyvin tossa avokonttorisakin, että mun mielestä se on kiva että siinä on vähän ympärilläkin elämää... Et niinkun kerroin niin mä istuin viimeks siellä yläkerrassa... yhdessä moduulissa... niin siellä oli kyllä niin hiljasta, ettei uskalla ees yskähtää, kun tietää että kaikki kuuluu... (N: joo) Et sikäli mä tykkään tosta että on elämää ympärillä... mut toki tietyissä tilanteissa vois olla ihan mukava... (A3)

Kerrankin kävi sillai että tilasin jotain hautajaiskukkii jollekin niin sieltä naapuri nousee että ”kuka on kuollu?” ... (N: joo) eiku kelle tilaat kukkia... (A4)

Kuten ensimmäisestä katkelmasta käy ilmi, tilan kokemiseen itseensä liittyy aineiston perusteella myös ristiriitoja; tilakokemus ei useinkaan työhyvinvoinnin konstruoinnissa saa vain yhtä tulkintaa, vaan tilakokemukselle annetaan useita, keskenään ristiriitaisia-kin merkityksiä. Kuten Saarikangas (2006, 137) toteaa, tilan käytössä muodostuu toisistaan poikkeavia, jopa keskenään ristiriitaisia merkityksiä ja ”saman” tilan merkitykset vaihtelevat myös saman henkilön eri elämänvaiheissa ja tilanteissa. Työhyvinvoinnin konstruoinnissa tilalle (ja tilakokemukselle) annetaan tällä tavalla useita merkityksiä ja tulkintoja. Edellisissä katkelmissa kertojat argumentoivat työnkuvansa kautta oman tilakokemuksensa puolesta. Voimakkaammin tämän tekee jälkimmäisen katkelman kertoja, joka pykii kerronnassaan tuomaan esille sen, kuinka absurdina tilan tarjoaman yksityisyyden puute näyttäytyy hänen työnkuvansa näkökulmasta. Kuten edellä olen jo todennut, työnkuvaa käytetään aineiston työhyvinvointinarratiiveissa myös reiluuden ja tasarvon reflektointiin organisaatioissa.

Kyllä siinä jonkun verran aiheuttaa juuri siinä että osalla on ihan mukavat, tilavat... valosat... (N: mm) työpisteet ja toiset istuu kun sillit suolassa niin kyl se vähän hiertää... ja et varsinkin just nää

tiimit jotka tarttisi ihan oikeesti sitä tiimitilaa... dokumentaatiotilaa... niin heillä sitä juurikaan ei ole... ja ne joiden työ ei välttämättä sitä niin kauheesti vaadi niin heillä on paljon isommat työpisteet... (B2)

Tilanjako on organisaatioissa olennaisesti valtaan liittyvä kysymys (ks. mm. Foucault 1995; Taylor & Spicer 2007). Tästä näkökulmasta tilan suunnittelijat ja organisaation päättäjät tuottavat tilan tietyn ryhmän etuja (ja työhyvinvointia) ajatellen. Suunniteltu tila kiinnittyy organisaation elettyyn tilaan ja on näin ollen myös osa tilallisia työhyvinvointinarratiiveja. Tutkimukseni empiirisen aineiston narratiiveissa reiluuden ja tasa-arvon teemat nousevat useaan kertaan esille. Siinä missä aiempi työhyvinvoinnin ja tilan välistä suhdetta tarkasteleva tutkimus keskittyy objektiivisesti mitattavissa olevien arkkitehtuuristen ominaisuuksien tarkasteluun (vrt. mm. Sundström ym. 1980; Vischer 2007), työhyvinvoinnin tilallisessa rakentumisessa keskeisiä näyttäisivät olevan yksilöiden omista lähtökohdistaan, tilakokemustensa pohjalta tekemät tulkinnat muun muassa tilajärjestelyiden ja tilajaon reiluudesta. Nämä tulkinnat näyttäytyvät omassa luennassani merkityksellisinä myös siitä syystä, että ne toimivat narratiiveissa tilassa työskentelevien kahden liiketoimintayksikön työntekijöitä erilleen ajavina.

Sitten tavallaan ero vielä (yksikkö A:n) ja (yksikkö B:n) välillä on osittain se, että (yksikkö A:lla) on enemmän semmosta suunnittelutyötä ja sellasta, joka ei niin valtavasti vaadi tilaa... (N: joo) Toki sielläkin varmasti poikkeuksia on, mutta meillä sitten on paljon sellasia tehtäviä, joissa dokumentaatio tehdään... (N: mm) jollonka sitä pöytäpinta-alaa pitäisi olla... Semmosia tiimitiloja, joissa kasataan laatudokumentaatioita... (N: mm) käyttö- ja huolto-ohjeita... Ja ne mappisarjat on ihan älyttömän isoja... (naurahdus) että tää niinkun taustaks, että on vähän tehtävätkin erityyppisiä että meillä on tietyt tehtävät jotka ihan oikeasti vaatisivat enemmän sitä tilaa... (B2)

Katkelma on esimerkki siitä, millä tavalla osa haastateltavista konstruoi kertomuksissaan vastakkainasettelua liiketoimintayksikkö A:n ja B:n välille. Katkelman kertojalle oman yksikön henkilöstö *ansaitsisi* työhyvinvoinnin ja työnkuvan nimissä enemmän tilaa. Reiluuden ja tasa-arvon teemoihin palaan syvemmin vielä tutkimusraportin seuraavassa luvussa (luku 5). Yhteenvedona voidaan todeta, että edellisissä luvuissa esitetyt kuvaukset avokonttoriin kuuluvista tilakokemuksista nivoutuvat mielenkiintoisella tavalla toisiinsa ja saavat aineiston tilallisissa työhyvinvointinarratiiveissa tulkintoja muun muassa kertojan oman työnkuvan näkökulmasta. Avokonttoriin kuuluvat kokemukset tilan rauhattomuudesta sekä tilan ja yksityisyyden puutteesta muodostavat työhyvinvointinarratiiveissa jännitteitä tilan käyttäjän työlle asetettujen vaatimusten ja tavoitteiden kanssa. Edelleen on keskeistä huomata, miten tämä jännite heijastuu kokemuksina ja tulkintoina tilajaon reiluudesta ja yleisesti tasa-arvosta organisaatiossa.

4.3.2 Ylpeyden kokemus ja siihen liittyvät jännitteet

Kuten aiemmin olen aineiston perusteella todennut, avokonttoritilaa kokemuksena kuvaavat useassa narratiivissa rauhattomuuden ja yksityisyyden kaipuun teemat. Edelleen haastateltavat tulkitsevat narratiiveissaan avokonttoria koettuna tilana omista lähtökohdistaan käsin, ja kerronnassa muodostuu työhyvinvointikertomusten kannalta keskeinen jännite yksilön työnkuvan ja koetun avokonttoritilan välille. Tämä jännite heijastuu nähdäkseni edelleen ristiriitaisina tulkintoina ja kokemuksina toimipisteen muista, yleisistä tiloista. Kuten oheisen valokuvan ottanut työntekijä haluaa narratiivissaan sen lukijoille välittää, avarat, modernit aula- ja taukotilat koettiin narratiivien perusteella yhtäältä vaikuttavina ja ylpeyttä herättävinä.

Mun mielestä tätä on ihan vaikuttava... (N: joo) Siinä mielessä, että jos tulee meille (konsernin nimi) sisäsi vieraita, jotka ei oo koskaan täällä käyny... (N: joo) tai jos esimerkiks vertaa, meillä on (kaupungin nimi) toimisto ja se on niinkun semmonen hyvin tyypillinen toimistorakennus, että ei siinä oo tämmöstä... hangaaritunnelmaa... Niin kyllä... Joo että tähän on kivan näkönen tämmönen avoin... Ja kun mäkin oon käyny muissa (konsernin) toimipisteissä niin kyllä tätä mun mielestä... Ei häviä missään tapauksessa... (B1)

Katkelmassa kertoja lähestyy ylpeyden kokemustaan ja ikään kuin myös argumentoi kokemuksensa puolesta asettamalla vastakkain kaksi omaa tilakokemustaan. Kertoja käyttää siis jälleen aiempia tilakokemuksiaan nykyisen tilakokemuksensa konstruointiin (vrt. Saarikangas 2006). Hänelle tila on ylpeyden aihe ennen kaikkea siitä syystä, että se ei ole ”tyypillinen toimistorakennus”, vaan jollain tavalla sellaisesta poikkeava – erityinen.

Mä muistan, että me... Täällä ei ollu sillai valmista, mutta näki selkeesti, että tähän tulee mejän moduuli ja niitä istuinpaikkoja... Niin kyllä se oli aika vau... Aatteli, että ei voi olla sama paikka... (N: niin) Et varmaan tätä käytävä oli valmiimpi... Kyl se aika hieno oli... Et oikein niinkun semmonen, että (naurahtaa) tätä kannatti odottaa... (N: joo) Mä muistan, että mä silloin aluks ainakin... edelleenkin siis... muistakin (konsernin) yksiköistä monet voi mielellään tulla... Sanotaan että tullaan teille, kun teillä on niin hyvä ruoka ja hyvät tilat... Ja kyllä se on aika yleinen puheenaihe, että jos hakee vieraita tosta keskuksesta niin kyllä he sanoo, että ompas tässä mahtava... Kun just tota ramppia kävellään alas ja tossa on valosaa ja väkee on keitailla juttelemassa kahviaikaan ja muuta... Niin on se edelleen joskus aika sykähdyttävää... kaikkien vuosien jälkeen... (A2)

Aineiston narratiiveissa osa yksikkö A:n työntekijöistä kuvaa kokemuksiaan toimipisteen tilojen läpikäymistä muutoksista, erityisesti 2000-luvun vaihteessa toteutetusta laa-

jemmasta remontista. Edellisessä katkelmassa kertoja viittaa 2000-luvun alkupuolella toteutetun remontin aikaan ja kokemuksiinsa siitä, kuinka hänen aiemmin tuntemansa tila radikaalisti muuttui. Kertoja käyttää jälleen rinnastusta keinona ylpeydenkokemuksensa korostamiseen; konsernin muihin toimitiloihin suhteutettuna hänen tilassaan on jotakin erityistä.

Kokemuksen kehollisuus välittyy mielestäni erityisen hyvin juuri edellisen katkelman loppuosasta, jossa kertoja kuvaa hetkeä tilassa – hetkeä, jolloin ylpeyden kokemus valtaa hänen kehonsa hänen kävellessään läpi yleisten tilojen. Tämä kerrontatyylillä on aineiston narratiiveissa yleinen. Vaikuttaisi siltä, että tilallisille hyvinvointinarratiiveille on ominaista koherentin ja temporaalisen etenemisen sijaan pirstaleisuus (vrt. Boje 2001); narratiivit rakentuvat *hetkistä tiloissa* ja työhyvinvointi konstruoidaan haastattelutilanteessa näiden hetkien pohjalta. Työhyvinvointikertomus ei siis rakennu kokemusten temporaalisesta kuvaamisesta, vaan kertomukseen valitaan hetkiä, jotka kertoja kokee merkityksellisiksi oman työhyvinvointinsa konstruoinnissa. Kuten aiemmista katkelmistakin voi todeta, haastateltavien kokema ylpeys liittyy usein hetkiin, jolloin he hetken näkevät tilan jonkun ulkopuolisen silmin.

Mä joskus kävin mun pojan kans täällä illalla hakemassa jotain... niin hän oli ihan että pysähty tohon ovelle että vau... ootko sä äiti näin hienossa paikassa töissä... Niin sitä alko ittelläkin siinä, että no on tää aika hienon näkönen...[...] Kaikkien näiden vuosien jälkeen joskus voi pysähtyä tohon ihaileen, jos aurinko paistaa sopivasta kohtaa... tää on tosi kaunis tää käytävä... Onhan se aikamoinen saavutus, kun kaikkien näiden vuosien jälkeenkin... (A2)

Ainakin kun yleensä saa vierailta positiivista palautetta että vau onpa teillä hienot tilat ja... ja tota tämmösessä ois kiva olla ja... paras kommentti minkä oon saanu tossa... tais olla kesätyöntekijä, joka sano, että eihän tämä ole edes työpaikka... et tää on joku muu... et se oli... sen huomaa, että ihmiset on niinkun vaikuttuneita kun ne tulee taloon... se on iso asia... (A3)

Kummassakin katkelmassa kertoja kuvaa juuri tällaista hetkeä, jolloin kertoja itse kykenee hetken katsomaan tilaa toisen silmin. Vaikka ylpeyden kokemus saattaa kertomusten kuvaamalla tavalla vallata yksilön kehon hetkinä keskellä työn ja organisaatioelämän arkea, näyttäisi siltä, että tilassa työskentelevälle yksilölle tilan vaikuttavuus ei ole tilan käytössä päällimmäisenä läsnä. Tämä johtuu oman tulkintani mukaan muun muassa tilan rauhattomuuden ja yksityisyyden puutteen kokemuksista, jotka työnteon näkökulmasta hallitsevat tilakokemusta ja kerrontaa. Edelleen näyttäisi olevan keskeistä huomata myös radikaalisti edellä esitetyistä tulkinnoista poikkeavat, avaran ja vaikuttavan aulatilaa narratiiveissa saamat merkitykset:

Kyllähän se ilme on semmonen vaikuttava... ja pääsääntöisesti kaikki kun tulee... oli sitten (oman yrityksen työntekijä) tai muu vieras niin kaikki ihailee, että onpa teillä täällä hienot tilat... Ja sitten on vaan, että niin joo... on... (naurahtaen) että ei niinkun kehtaa heti sitten sanoo, että ootapas kun päästään tonne pieniin tiloihin... (B2)

Kyllä sitä itekin ajatteli ensinnä, et oo onpa täällä hienoo... Mut sitten, kun se totuus paljastu, että ei ne itse työtilat ihan niin ilmavia oo... Ja tavallaan sitten, kun toi ramppi on tossa, niin siinä vasemmalla on sitten yks toimisto, joka onkin lasiseinää täysin siihen rampille... niin se on se, joka on kaikista tilavin... tai siis siitä saa sen visuaalisen ilmeen, että ”ooh, onpa teillä tilaa”... ja on korkeet, avarat... Että en tiä, onko se ollu ihan tarkotuksella... (N: niin) että se jää siihen niinkun paraatipaikalle vähän näkyviin... On siellä pieniä työopisteitäkin, jos tarkkaan kattoo... mut se yleisilme on sellanen avara, valosa... (N: joo) värikäs... viherkasveja... (B2)

Katkelmissa kertoja kuvaa vaikuttavalla tavalla sitä, kuinka avaran aulatilän herättämä ylpeyden kokemus murenee arjen työssä, joka tapahtuu avokonttorin ahtaamissa tiloissa. Kertoja puhuu katkelmassa ”totuuden paljastumisesta”; hänelle työntekijän arki tilassa ei vastaa sitä kuvaa, jonka aulatilat organisaatiosta ja sen arjesta vierailijalleen välittävät. Tämä välittyy kertomuksesta katkerana sävynä; kertoja osittain syyttää tilan suunnittelijoita tämän pettävän kuvan antamisesta. Pettävä kuva on kertojan mukaan tilan suunnittelijoiden ja organisaation päättäjien tahallisesti luomaa harhakuva, joka välittää ulkomaailmalle vääristynyttä kuvaa tilan käyttäjien työhyvinvoinnista. Toisaalta kertoja välttää kerronnassaan liian determinististä kannanottoa ja jää spekuloinnin tasolle. Edellisten katkelmien tavoin oheisen kuvan ottanut työntekijä toteaa, että ”tilava keskiosa luo ehkä hienon vaikutelman, mutta on todellisuudesta suurta tilan tuhlausta”. Myös seuraavasta katkelmasta on havaittavissa sama ristiriita:

Ehkä aluks (muuton jälkeen) oli se suurin ihmetys, että ihmisiä... ja muilla osastoilla niitä pieniä työpisteitä... niin sitten ihmisiä sullotaan tämmösiin pieniin tiloihin... Siellä pitäis tehdä sitä tuotavaa työtä... ja sitten ikkunan toisella puolella on sataviiskymmentä kertaa kakskyt metriä tyhjää hallia... Että miten näihin yleisiin tiloihin ja tämmösiin auloihin on saatu näin paljon pinta-alaa ja sitten se ite työntekeminen on näissä pikku kopeissa... (B5)

Katkelmassa kertoja erittelee sitä ristiriitaa, jonka hän näkee työtilojen ahtauden ja työhyvinvoinnin välillä. Kokemus ”ihmisten sullomisesta pikku koppeihin” kumpuaa kerronnassa aulatilojen suunnittelusta – niille uhratun tilan määrästä. Työhyvinvoinnin näkökulmasta ristiriita asettuu myös organisaation tavoitteiden sekä niistä kumpuavien työntekijän velvoitteiden ja suunnitellun tilan välille. Organisaation tavoitteleva tuottava työ ei kertojan kokemuksen mukaan ole ollut osa arkkitehtien ja organisaation päättä-

jien suunnittelemaa tilaa, mikä näyttäytyy hänen työhyvinvointinarratiivissaan absurdi-na. Tähän ristiriitaan liittyy tulkintani mukaan myös aineistossa useaan kertaan esiin nouseva, avokonttorimoduuleille annettu nimitys ”minkkitarha”.

No sen käytävän varrella on sitten tämmösiä... suurin piirtein samannäköisiä moduuleita... sanotaan tässä talossa sillä nimellä... On keksitty myös lempinimiä... minkkitarhasta lähtien, kun on pieniä lokeroita... (B5)

Kertoja käyttää katkelmassa minkkitarha-metaforaa, jolla hän viittaa moduulien työntekijälle näyttäytyvään tilaan. Lasiseinällä yleisestä tilasta rajattu moduuli edustaa tilassa vierailevalle työhyvinvoinnin ja työn näkökulmasta ihanteellista, tuottavaa tilaa. Työntekijöiden käyttämä minkkitarha-

metafora sen sijaan korostaa tulkintani mukaan sitä ristiriitaa, jonka työntekijät kokevat oman tilakokemuksensa ja valheellisen, vieraille tuotetun tilakokemuksen välillä. Suunnittelijoiden ja organisaation päättäjien tuottamat tilat eivät työntekijöiden kertomuksissa ainakaan täysin mahdollista tuottavaa, tehokasta työtä ja työntekijöiden hyvinvointia. Myös oheinen valokuva välittää kuvan ottajan mukaan kertomusta työntekijän näkökulmasta tunnistettavissa olevista ”työpai-kan kahdesta puolesta”.

Yhteenvedon voidaan todeta, että tutkimuksen empiirisen aineiston narratiiveissa työntekijät yhtäältä kuvaavat ylpeyden kokemuksiaan, jotka liittyvät erityisesti rakennuksen avariin, moderneihin aulatiloihin. Ylpeyden kokemukset ovat tilassa työskentelevän yksilön arjessa läsnä kuitenkin vain yksittäisinä hetkinä, ja tilakokemuksia käsitteleviä narratiiveja näyttäisivät hallitsevan kokemukset avokonttoreista tuottavan ja tehokkaan työn sekä yksilön työhyvinvoinnin heikosti mahdollistavina. Tämä tulkinta kumpuaa oman ymmärryksen mukaan työntekijän katkeransävyisestä kokemuksesta aulatilasta mahtipontisena ja tilassa vierailevalle kävijälle suunniteltuna – kokemuksena ”tilan tuhlauksesta”. Tämä jännite jää narratiiveissa vaille ratkaisua samoin kuin jännite yksilön työnkuvan ja koetun avokonttoritilan välillä. Näin ollen työntekijät ikään kuin jättävät kertomuksen ”lopun” avoimeksi välttämällä liikaa deterministisyyttä (vrt. Boje 2001) ja jännitteet voidaan tulkinta aineiston tilallisten työhyvinvointinarratiivien yhdeksi ominaispiirteeksi.

5 KAKSI KERTOMUSTA MUUTOSTA

Aineiston tilallisista työhyvinvointinarratiiveista omaksi kokonaisuudekseen, jota tulen tässä luvussa käsittelemään, päädyin analyysissäni erottamaan kertomukset 2010-luvun vaihteeseen ajoittuvasta, liiketoimintayksikkö B:n muutosta. Tuolloin tilassa pitkään työskennelleet liiketoimintayksikkö A:n työntekijät tiivistivät tilajärjestelyitään yksikkö B:n henkilöstön muuton tieltä. Muuttoprosessissa rakennuksen työtilat päädyttiin jakamaan karkeasti tasan näille kahdelle yksikölle. Aulatila jakaa rakennukset työtilat kah-
tia; karkeasti sanottuna aulatilán toisella laidalla sijaitsee yksikkö A:n ja toisella laidalla yksikkö B:n avokonttorimoduulit. Rakennuksessa työskentelee heidän lisäksi konsernin tukitoiminnoista vastaavan palveluyksikön henkilöstöä.

Seuraavissa alaluvuissa kuvaan ja analysoin sitä, miten haastateltavat konstruoivat työhyvinvointiaan muuttoa käsittelevissä narratiiveissaan. Erotan analyysissä omiksi luvuikseen näiden kahden liiketoimintayksikön kertomukset, mutta haluan myös korostaa näiden kahden kertomuksen moniäänisyyttä ja työhyvinvoinnin rakentumisen subjektiivisuutta. Luvussa 5.1 kuvaan ja analysoin ensin liiketoimintayksikkö B:stä tulevien haastateltavien muuttoa käsitteleviä kertomuksia. Näissä narratiiveissa korostuvat omassa luennassani vanhasta tilasta luopumisen ja uuteen työtilaan sopeutumisen prosessit. Työhyvinvointikertomusten rakentumisessa kiinnostavana kokonaisuutenaan tunnistan narratiiveista kertojien kokemukset organisaation päättäjien muuton aikana antamien hyvinvointilupauksen toteutumatta jäämisestä ja toisten tilaan muuttamisesta. Tämän jälkeen luvussa 5.2 rakennan analyysini liiketoimintayksikkö A:n kertomuksista. Näissä työhyvinvointinarratiiveissa keskeisinä kokonaisuuksina nousevat omassa luennassani esiin erityisesti tasa-arvoon ja arvostukseen liittyvät teemat.

5.1 Sopeutumisia toisten tilaan

Kaupungin keskustassa sijaitsevassa vuokrakiinteistössä aiemmin työskennelleistä yksikkö B:n työntekijöistä suuri osa muutti saman kaupungin sisällä 2010-luvun alussa samaan konserniin kuuluvan liiketoimintayksikkö A:n toimitiloihin. Yksikkö B:n aiemmat toimitilat sijaitsivat historiallisessa ympäristössä, vanhassa tehdaskiinteistössä. Haastateltavien kertomuksissa muuttoon liittyvät kokemukset saavat merkittävän roolin

työhyvinvoinnin konstruoinnissa. Liiketoimintayksikkö B:stä tulevien, tilaan 2010-luvun alussa muuttaneiden työntekijöiden narratiiveissa korostuvat uuteen tilaan sopeutuminen ja siihen liittyvät ristiriidat.

5.1.1 Luopumisen ja sopeutumisen prosessit

Jokapäiväinen, rakennettu elinympäristö jäsentää keskeisellä tavalla ihmisten arkea ja toimintaa ja määrittää ajatuksia siitä, keitä ja missä he ovat (Saarikangas 2006, 9). Tästä näkökulmasta on ymmärrettävää, miten suuren merkityksen omasta tilasta toiseen, toiseen tilaan, muuttaminen aineiston narratiiveissa saa.

Se oli valtaisa uutinen, mä olin silloin itse asiassa (kaupungin nimi) tehtaalla kun se intraan pamahti, että on päätetty että tänne... me muutetaan tänne näin... (N: mm) et seuraavana kesänä sit... Se oli kyllä... Ihan siinä jouduttiin lopettaan se työnteko ja spekuloidaan, että niinkun hetken aikaa oikeen porukalla siinä et mitä se tarkoittaa että... (B1)

Katkelmassa kertoja puhuu ”valtaisasta uutisesta”, jonka merkitystä hän korostaa kertomalla uutisen vaikutuksista työyhteisössä. Kuten moniulotteista tilaa tutkivat ja teoretisoivat kirjoittajat (ks. mm. Peltonen 2011, Saarikangas 2006, Taylor & Spicer 2007) toteavat, tila ei organisaatioissa ole vain työn tekemisen tausta, vaan merkittävä osa yksilön kokemusmaailmaa. Edellisen katkelman kertoja jatkaa narratiiviaan kuvaamalla varsinaista muuttoa seuraavasti:

Mä muistan ihan elävästi sen päivän kun... Me muutettiin tosiaan kesälomien aikaan heinäkuussa ja sit kun mä tulin ensimmäistä päivää tänne näin... Oltiin me käyty tutustumassa muutaman kerran... Että missä vessat löytyy ja niinpäin pois... Et täs on nyt sitten sun paikka ja... (N: joo) Näin, kyllä se oli semmoinen niinkun ihan kun ois tullu kouluun ensimmäistä kertaa... [...] Mä tosta bussilla tulin tohon ja kävelin sitten... oli kaunis... kaunis elokuinen päivä siinä ja... astuin sisään ja sitten niinkun kaikki oli... tai vaikka työnkuva nyt ei mikskään muuttunu, niin silti oli semmonen olo, että nyt on uus aikakausi... ja se oli ihan... mä veikkaan, että aika monella oli samanlainen fiilis... (N: joo) vaikka sitten ottaskin päähän, että oltas tänne tultu mutta silti... että kun tullaan uusiin toimitiloihin ja ei... ei sitten ehkä ihan tienny, että miten... miten niinkun täällä... esimerkiksi ruokaa saa... (N: mm) tai että ei oo koskaan täällä syönyt tai käynyt lounaalla tai... miten just toi kahvihommat ja... Ja ja... missä nyt sitten on kaikki neukkarit ja miten täällä toimitaan ja... semmonen... vähän kutkutti sillei... mukavalla tavalla... Ääh, nopeestihan se meni pois (naurahdus) et... harmi kyllä se meni pois että... että sitte arkipäivästä tää tänne tuleminen... ehkä se oli se eka viikko oli semmonen... (B1)

Katkelmasta välittyy lukijalle vaikuttavalla tavalla tilan merkitys osana yksilön kokemusmaailmaa. Kertoja kuvaa katkelmassa ensimmäistä päiväänsä muuton jälkeen uusissa toimitiloissa. Katkelman sävy on varovaisen innokas ja myönteinen. Siinä kertoja käyttää vertauskuvana kokemusta, joka on varmasti monelle omakohtaisesti tuttu. Uuteen tilaan siirtymiseen liittyy hänen työhyvinvointinarratiivissaan kokemus ”uudesta

ajasta”; samanlainen kokemus, joka on joskus aiemmin koettu koulun portilla käveltäessä kohti uutta elämänvaihetta. Aineiston perusteella voidaan todeta, että muutto ja siihen liittyvät kokemukset saavat yksikkö B:n työntekijöiden kertomuksissa työhyvinvoinnin näkökulmasta useita erilaisia tulkintoja, joista osa on edellisen katkelman tavoin positiivisia.

Ne meidän vanhat tilat, kun mä niihin koko ajan viiataan niin... nehän oli siis... vanhat. Vähän rapistuneet ja ilmastointi ei toiminu aina varsinkaan kesäkuumalla ei toiminu ja välillä vessat haisi tosi pahalle kun meni jotain tukkoon ja... Ja ja... Oli semmosta vähän niinkun rapautunutta... (N: mm) Et olis vaatinu pintakorjausta... Niin kyllä... kyllähän tää nyt oli sillee... kun on oikeesti jotain avaruutta ja... On tossa puulattiat ja semmosen niinkun... (B1)

Tässä työhyvinvointikertomuksen katkelmassa uudet tilat oman tulkintani mukaan ”voittavat” vanhat. Kuten jo analyysin aiemmissa luvuissa olen todennut, tilallisille työhyvinvointinarratiivien tyypillisenä piirteenä edellisessä katkelmassa yksilö konstruoi omaa kokemustaan aiempien tilakokemustensa pohjalta. Katkelmassa korostuu pääsemiseen ja saamiseen liittyvät kokemukset; kertoja asemoi itsensä kertomuksessa onnekaan työntekijän rooliin, joka saa uusissa, moderneissa tiloissa mahdollisuuden parempaan työhyvinvointiin. Tämä myönteinen sävy ja tulkinta on useissa liiketoimintayksikkö B:n työntekijöiden narratiiveissa läsnä. Aineiston kertomuksiin liittyy kuitenkin myös paljon sellaisia säröjä, joita edellinen katkelma ei tuo yksilön kokemusmaailmasta esiin.

Mulla ainakin oli hetken sillei haikeeta että... kun se (vanha toimipiste) on semmonen historiallinen ja tavallaan tunteita herättävä paikka... Et siellä oli... oli mukava mennä sinne töihin... vaikka se oli niinkun tilana vanha ja ilmastointi ei kesällä toiminu ja muuta tämmöstä puutetta siinä oli... mutta se oli niinkun... sillai mentaalisesti mukava paikka mennä... mennä töihin... että siinä näki sen historian ja... ne yrityksen kakssataa vuotta... Ne oli ne patsaat siinä keskellä ja sillä lailla... Mut sitten niinkun... kyllä tää... Kun sen pääsi niinkun sen ikävän vaiheen yli ja sen suruvaiheen yli niin kyllä tää niinkun... Mä ainakin koen että tää on pohjalaiselle valtavan hyvä... hyvä tila... että tässä on avaruutta tässä tilassa ja... (B3)

Katkelman kertoja puhuu edellisen kertojan tavoin uusien tilojen ”voitosta”. Hänelle muutto ei kuitenkaan katkelman perusteella saa työhyvinvoinnin näkökulmasta yksinomaan myönteistä merkitystä. Katkelmassa kertoja korostaa uuteen tilaan siirtymistä prosessina, jossa on yhtäaikaaisesti läsnä tilasta luopuminen ja uuteen tilaan sopeutuminen. Myös vanhat, kuluneet työtilat saavat aineiston kertomuksissa useita, ristiriitaisia merkityksiä. Vanhoihin toimitiloihin liittyy kertojien kuvauksissa jotakin ”tunteita herättävää”, kuten edellisen katkelman kertoja asian muotoilee. Eräs työntekijöistä viittaa uusiin tiloihin puhumalla ”teollisuusalueen peltihallista”, joka kielikuvana korostaa niin ikään näiden kahden erilaisen tilakokemuksen vastakkainasettelua.

Yhtenä selkeänä, uusiin toimitiloihin muuttamiseen liittyvänä kokemuksena yksikkö B:n työhyvinvointikertomuksista nousee yhteisöllisyyden kokemuksen menettäminen ja yhteisöllisyyden kaipuu. Aiemmassa toimipisteessään yksikkö B:n henkilökunta oli työskennellyt useassa eri kerroksessa, ja kussakin kerroksessa henkilöstöllä oli ollut oma, muusta tilasta erillinen huone taukotilanaan.

Meillä oli oma pieni keittiö siinä... että pikkusen pysty jotain eväitä syömään hyvin... tai sitten kahvihetki siinä... tai sitten oli paljon sellasta toimintaa että jos jollain oli ollu juhlat tai syntymäpäivät niin sehän toi sinne keittiöön jotain purtavaa... että se oli parempi semmonen... ehkä työyhteisökin että... (B5)

Taukotilan merkitys yksilöitä yhdistävänä ja yhteisöllisyyden tunnetta luovana on katkelmasta helppo tunnistaa. Kertoja puhuu *omasta* pikku keittiöstä, kokoontumispaikasta, jonne yksilö pystyi tuomaan myös palan työn ulkopuolista minäänsä. Yksilön rakennettu työympäristö yhteisöllisyyden kokemuksen kautta yksilön työhyvinvointiin organisaatiokontekstissa yhteydessä olevana tekijänä on oman käsitykseni mukaan saanut aiemmassa psykologian ja arkkitehtuurin alalla toteutetussa tutkimuksessa hyvin vähän, jos lainkaan, huomiota, ja näyttäisi näin ollen jo teemana olevan tilallisen työhyvinvoinnin rakentumisessa kiinnostava. Edellisen katkelman kertoja jatkaa narratiiviaan seuraavasti:

Toista se on sitten yleensä noi kahvitilat tollasta keidasta... aulaa... että siellähän tietenkin näkee samalla muidenkin moduulien heinkilöitä... mut ei tossa oo semmosta, että vois jotain... no periaatteessa voi tuoda, mutta ei yleensä sitten tuoda jotain juhlien tähdetavaraa tai sitten pientä tarjoamista työkavereille tai tämmöstä... Että siellä oli niinkun pienempi yhteisö ja vielä tämmönen tuttavallisempi henki... meidän osastolla... ehkä muilla osastoilla voi olla erilaista sit siinä talossa... (B5)

Katkelmassa kertoja asettaa nykyisiin tiloihin sijoitellut kahvikeitaat ja vanhat taukotilat keskinäisen vertailun kohteeksi. Kokemus moderniin tilaan sijoitelluista kahvikeitaista välittyy kerronnassa aiempiin tiloihin verrattuna jopa kolkkona ja turvattomana. Vanhan taukotilan sen käyttäjille tarjoama yksityisyys ja yhteisöllisyys vaihtuvat nykyisten tilojen kahvikeitaiden hälinään ja ihmisvilinään. Katkelman kertojan ottama oheinen valokuva välittää tätä samaa narratiivia. Myös tilan intiimi luonne on uudessa tilassa arkkitehtien ja suunnittelijoiden toimesta korvattu aulatilalla tarjoamalla korkeu-

tyisten tilojen kahvikeitaiden hälinään ja ihmisvilinään. Katkelman kertojan ottama oheinen valokuva välittää tätä samaa narratiivia. Myös tilan intiimi luonne on uudessa tilassa arkkitehtien ja suunnittelijoiden toimesta korvattu aulatilalla tarjoamalla korkeu-

della ja laakeudella sekä moderneilla rakennusmateriaaleilla. Kertoja puhuu ”pienen tarjottavan” tuomisesta työkavereille, mikä omassa luennassani näyttäytyy työhyvinvointinarratiivin konstruoinnissa merkityksellisenä. Nykyinen tila ei yksilön kokemuksen mukaan mahdollista, tai ainakaan kannusta, tällaisen organisaation työyhteisön käytännön ylläpitoon. De Certeau (1984) huomauttaa, ettei suunniteltu tila läheskään aina toteudu tilan käytössä, ja aineiston perusteella voidaankin todeta, etteivät aulatilaan sijoitellut kahvikeitaat siitä huolimatta, että ne on selkeästi suunniteltu työyhteisön vuorovaikutuksen ja kohtaamisten mahdollistajaksi, haastateltavien narratiivien perusteella välttämättä tilan käytössä toteudu sellaisina.

Meillä siellä vanhassa tilassa kun meillä oli kahvitila... tai semmonen... Niin oli tavallaan keskelä sitä moduulia... Et meillä oli siinä niinkun aika sillei tiivistä... Tuli juoruttua ja ihan työasioita-kin puhuttua siinä... Me mentiin yleensä kahville siinä ja sit siinä oltiin joku puolisen tuntia ja... Nyt tässä sitä ei sit enää oo, kun me ollaan vähän hajotettu ympärille tätä taloo... Se entinen porukka... (B1)

Katkelmassa kertoja puhuu omasta subjektiivisesta kokemuksestaan yhteisöllisyyden osittaisesta menettämisestä muuton seurauksena. Katkelmasta välittyy tietty kaipaus; kertoja muistelee entistä porukkaa, jonka tilan suunnittelijat ja organisaation päättäjät ovat kertojan omien sanojen mukaan ”hajottaneet” ympäri rakennuksen tiloja. Jälleen tulee pitää mielessä yksilön omien aikaisempien tilakokemusten merkitys työhyvinvointinarratiivin rakentumisessa. Kuten jo aiemmatkin katkelmat ovat osoittaneet, yksilö antaa tilakokemuksilleen merkityksiä sen valossa, mitä hän aiemmin on eri tiloissa kokenut (vrt. mm. Saarikangas 2006). Tällä tavalla yhteisöllisyyden menettäminen uudessa tilassa ei ole teemana eheä tutkimusaineiston sisällä, vaan yksilöiden omat aiemmat kokemukset tuovat kertomuksiin niiden moniäänisyyden. Yhteisöllisyydestä tilassa puhuu myös seuraavan aineiston kertoja.

Se tavallaan kanssakäyminen on ehkä vähentynyt, kun meillä oli tossa toi (osaston nimi) seuraava osasto ja oltiin tuolla vanhassa talossa vierekkäin ja yhteinen pukuhuone... Tavallaan oli sillain niinkun niitten kanssa, naistenkin kanssa seurusteltiin enemmän... Täällähän on niin paljon porukkaa, että kaikki hukkuu johonkin... Se on oikeastaan vain toi oma osasto enemmän joille seurustellaan ja pidetään kahvitaukoja... [...] Tuntuu ihan oudolta... Siinä naapurissa oli viisi naista, että silloin tiesi heidän siviilielämästäkin ja tuli seurusteltua heidän kanssa töissäkin nyt ollaan tavallaan vieraannuttu... (B6)

Kuten aineiston narratiivien kertojat yleisesti, edellisen katkelman kertoja konstruoi katkelmassa omaa työhyvinvointinarratiiviaan omista aiemmista kokemuksistaan käsin. Hänelle uudet tilat ”hukuttavat” yksilön tilaan. Kertoja ei liitä yhteisöllisyyttä ainoastaan taukotilaan, vaan viittaa laajemmin koko rakennukseen yksilöitä toisistaan vieraan-

nuttavana. Aiempi kokemus työyhteisön yhteisöllisyydestä kulminoituu tässä työhyvinvointikertomuksen katkelmassa kokemuksen menettämiseen, traagiseen vieraantumiseen ihmisistä, jotka tila oli aiemmin tuonut lähelle toisiaan. Kaiken kaikkiaan voidaan aineiston perusteella todeta tilan saavan yksikkö B:n työntekijöiden muuttoa käsittelevissä narratiiveissa merkityksiä sen mukaan, miten yksilöt ne kokevat työntekijöiden yhteisöllisyyttä tukevana. Uudet, modernit tilat koetaan aineiston narratiivien perusteella työhyvinvoinnin näkökulmasta uusia tiloja parempina, mutta särön tähän kokemukseen tuo nimenomaan kertojien kokemukset yhteisöllisyyden menettämisestä työyhteisön ”hajottavaan” ja yksilön ”hukuttavaan” tilaan siirryttäessä. Muuttoa käsittelevissä narratiiveissa korostuu näin ollen vanhasta tilasta luopumisen ja uuteen tilaan sopeutumisen prosessit.

5.1.2 Petetty hyvinvointilupaus

Yhtenä omassa luennassani merkittävänä teemana yksikkö B:n työntekijöiden kertomista, muuttoa käsittelevistä työhyvinvointinarratiiveista nousee esiin kokemukset muutosajan, niin sanottujen hyvinvointilupauksen toteutumatta jäämisestä. Hyvinvointilupauksilla viitataan siihen, kuinka yksikkö B:n johto ja päättäjät aineiston narratiivien mukaan muuttoprosessin aikana lupasivat antaa avokonttoritilasta toiseen, vähemmän yksityisyyttä tarjoavaan tilaan muuttaville yksikkö B:n työntekijöille tilankäytön suunnittelun kautta rauhallisen ja työntekeä tukevan työympäristön. Narratiivien mukaan suunnittelijoiden ja organisaation päättäjien keskeisenä ajatuksena oli avokonttorimoduuleissa sijaitsevien henkilöhuoneiden varaaminen niin sanotuiksi ”hiljentymis- tai vetäytymishuoneiksi” avokonttorissa työskentelevien työntekijöiden käyttöön.

Meillä oli alun perin, kun muutettiin tänne, niin siinä oli kolme tänkokoista huonetta, semmosiks, mikä niitten nimi oli, hiljentymishuoneita. (N: mm) Niihin saatto mennä, jos piti jotain puhelinpalaveria jonkun kanssa tai sitten oli joku sovittu, että sisäisesti tässä sovitaan nyt jotain asioita niin saatto mennä sinne. (N: joo) Tai sitten tekemään jotain keskittymistä vaativaa työtä. (B1)

Alkuun meille tähdenettiin, että nää tulee oleen semmosia vetäytymishuoneita... Porukka kritisoi sitä, että ennen oli saanut hoitaa asioitaan rauhassa... Nyt sitten tähdenettiin, että tulee semmoset vetäytymishuoneet, että siellä voidaan... Meillä on paljon semmosta, että pienellä porukalla katotaan jotakin kuvia, tai soitetaan johonkin... selvitetään siinä... se aiheuttaa vähän meteliä ja tarvii olla paljon pöytätilaa... Nyt kun pöydät keskimäärin pieneni aika paljonkin, ja meilläkin käsitellään isoja kuvia, pitäis olla sellasia tiloja missä saat sellasen kauheen läjän kuvia pystyt porukalla käymään läpi... (B4)

Katkelmissa niiden kertojat rakentavat narratiiviaan muutosajaisista tapahtumista. Kummassakin katkelmassa kertoja luo kerrontaan kuulijaa orientoivan jännitteen jo heti

alussa kuvaamalla lähtötilannetta (*alun perin... / alkuun...*). Lähtötilanne kuvataan kummassakin katkelmassa harmonisena; tilaan suunnitellut hiljentymishuoneet tarjoavat työntekijälle työn vaatiman rauhan ja tällä tavalla mahdollistavat työhyvinvoinnin kokemuksen.

Niitä (hiljentymishuoneita) oli kolme, mutta sitten... Kyl se nyt oli vähän... Mietittiin tossa työka- vereitten kanssa, ettei varmaan kauaa kestä, ennen kun pomot niihin muuttaa ja näin sitten kävi- kin, että nyt ne ovat kaikki varattuna sitten pomoille, tai esimieshenkilöille... (B1)

Meillä oli kaksi huonetta tarkoitettu tähän, mutta niin sanotut ylemmät johtajat on vienyt ne mo- lemmat huoneet, jolloin me joudutaan oleen niillä pienemmällä työpisteillä, mikä taas aiheuttaa meteliä. (B4)

Kertojat puhuvat aineiston narratiiveissa työntekijöille luvattujen hiljentymishuoneiden siirtymisestä esimies- ten käyttöön surumielisellä ja jopa ironisella sävyllä. Edellisistä katkelmista ensimmäisen kertojalle tapah- tumaketju oli ennakoitavissa; sitä jopa odotettiin. Esimiesten ja johtajien halu tai tarve omien huoneiden saamiseen on kulttuurisen kontekstin näkökulmasta normaali ja perusteltu. Tila tuottaa organisaation ja sen valtahierarkiat erottamalla osan henkilöstöstä, organisaation ylemmät tasot, omiin huoneisiinsa (vrt. mm. Taylor & Spicer 2007). Tilaa valtahierarkioiden luoja ja ylläpitäjänä kuvaavat kiinnostavalla tavalla myös seuraavat katkelmat, joissa kertojat kuvaavat, miten muuton yhteydessä osa aiemmassa toimipisteessä työskennelleistä työntekijöistä joutui uuteen tilaan tullessa luopumaan omasta työhuoneestaan ja siirtymään avokonttoriin, ”kuole- vaisten sekaan”.

Varmaan osalla porukasta se (omasta huoneesta luopuminen) oli kyllä... ja muistankin, että silloin käytiin aika verisiä keskusteluita välillä (naurahtaan)... [...] Sillon kun muutettiin tänne niin se oli paljon isompi juttu... kuitenkin se koettiin semmosena tavallaan arvonlaskuna, kun ei ollutkaan enää sitä omaa tilaa... (B7)

Luisan päältä näkee sisään (moduuliin)... niin sieltä varsinkin, mitä ikinä tapahtuukin aika hel- posti selviää... On nähty jopa semmosta, että porukka pitää protestiksi kuulosuojaimia päässä, kun on niin meluisaa... ehkei ole protesti... mutta... saanut oman huoneen vanhassa paikassa ja nyt joutunut tuohon kuolevaisten sekaan... (B4)

Tilan voimakas valtahierarkioita luova ja ylläpitävä ulottuvuus on tunnistettavissa näistä katkelmista, ja sen voidaan katkelmien perusteella kiinnittyvän myös tilaan koettuna, elettyinä. Kaiken kaikkiaan aineiston narratiiveissa kertojat edellä esitettyjen katkelmien

osoittamalla tavalla kertovat muuttoon liittyvän kokemukset työntekijöille annettujen hyvinvointilupauksen toteutumatta jäämisestä, tai jopa niiden petetyiksi tulemisesta. Vaikka haastateltavien työhyvinvointinarratiiveista on tunnistettavissa hiljentymishuoneiden menettämiseen liitetyt kielteiset tulkinnat, kertojat pyrkivät kuitenkin aktiivisesti välttämään oman narratiivinsa ja tulkintojensa liikaa deterministisyyttä.

En tiedä oliko siihen välttämättä mitään syytä mutta siis... Toisaalta jos jotain luottamuksellisia keskusteluja esimerkiksi palkasta tai jostain sairauslomista tai jotain tämmösiä, niin nii kyllä mä sen ymmärrän et tarttee semmosen... Tuolla (edellisessä toimipisteessä) kun oltiin, niin siellä oli aina esimiehillä omat huoneet, ja mun mielestä se oli jo vähän hölmöäkin tavallaan, että joutui siten... Kyllä mä ymmärrän että esimiehillä on huoneet. Mutta toisaalta sitten taas, kun ei kaikilla oo, että siellä on niinkun yks kaks kolme esimiestä, istuu siinä ihan mun lähellä... ni ei niillä, niillä ei sitten ole mitään tilaa. Ei mulla koskaan ole ollut omaa työhuonetta. En mä semmoisissa... viroissa ole vielä ollutkaan. (B1)

Katkelmassa kertoja korostaa useaan kertaan *ymmärtävänsä* esimiesten tarpeen oman huoneen rauhassa työskentelylle. Kertojan näkökulma oman kokemuksensa tulkintaan poikkeaa katkelmassa aiempien katkelmien näkökulmista. Nyt tulkinnassa päällimmäiseksi nousee esimiehen työnkuva, jonka näkökulmasta nämä tapahtumat ovat ymmärrettäviä ja myös työntekijän näkökulmasta oikeutettuja. Kertoja neuvottelee tällä tavalla omaa työhyvinvointinarratiiviaan useiden vaihtoehtoisten näkökulmien ja niiden tarjoamien tulkintojen kautta, minkä olen jo aiemmissa analyysiluvuissa tunnistanut työhyvinvointinarratiiveille tyypilliseksi piirteeksi. Kertojat eivät halua liiaksi rajata kertomustaan tai sen loppuratkaisua, vaan jättävät lopullisen tulkinnan avoimeksi. Työhyvinvointikertomus näyttäisi siis Bojen (2001) postmodernille mielentilalle ominaiseksi kuvaamalla tavalla olevan pirstaleinen ja emergentti. Yksilöt keräilevät palasia työhyvinvointinarratiiveihinsa organisatorisesta ja kulttuurisesta kontekstista. Yhdellä kertojalla ei välttämättä ole vain yhtä kertomusta, vaan useita kertomuksista tapahtumista ja kokemuksista, jotka konstruoidaan työhyvinvointinarratiiviksi aina tietyille yleisölle. (vrt. Boje 2001, 5.) Edellisen katkelman tavoin seuraava katkelma osoittaa uuden tulkinnan hyvinvointilupaukseen ja hiljentymishuoneiden menettämiseen liittyviin kokemuksiin.

Mun mielestä sillä osastopäälliköllä, niin sillä pitäis olla kyllä ehdottomasti oma huone et se tekee tosi paljon hommia... ja kaikki arvostaa häntä... Niin sit on myös tämmösiä henkilökohtasia keskusteluja, neuvotteluhommia et... ja sit saattaa käydä jotain näitä alihankkija- suunnittelufirmojen edustajia, että ois ollu paras se huone, ja me alussa meinattiinkin, et kun se oli lomalla et kannetaan sen kamat sinne yhteen huoneeseen ja viiään ovilappu ja hän on sit siellä... mut hän oli sit kuuliainen ja on siinä pisteessä mikä on suunniteltu. (B5)

Katkelmassa kertoja nostaa esille oman työhuoneen merkityksen *ansaittuna*, alaisten arvostuksen kautta oikeutettuna. Arvostuksen ja työnkuvan kautta työntekijän näkökul-

masta perustellusti ansaittu työhuone ei saa oheisen katkelman osoittamalla tavalla työntekijän työhyvinvointinarratiivissa kielteistä tulkintaa. Seuraavassa katkelmassa sama työntekijä rakentaa kuitenkin hyvin erilaista tulkintaa:

Näitä (hiljentymishuoneita) pikkuhiljaa on sieltä sun täältä haalittu henkilöhuoneiks sitten... (N: joo) Ehkä talon hyvävelijärjestöä... systeemiä... kähmintää... niinkun valtakunnan tasolla on muita asioita... Niin sitten rividuunarit on siellä missä on ja tekee sitä työtä enemmän tai vähemmän tyytyväisenä... Mut ei nyt mejän osastolla siitä kauheeta haloota, mutta yleistä ihmettelyä, että joo tää menee sitten taas näin... (B5)

Kertoja rinnastaa katkelmassa organisaation sisäiset, tiloihin liittyvät käytännöt ja tapahtumat laajemmin yhteiskunnan tasolla esillä olleisiin tapahtumakulkuihin. Katkelmassa esimiesten toiminta tulkitaan organisaation ylempien tasojen pelaama peliksi, jossa ”rividuunarin” on syytä tyytyä asemaansa. Kertoja rakentaa tässä katkelmassa jälleen organisaation valtahierarkioita, rajaa työntekijöiden ja organisaation johdon välille. Osa kertojista kuvaa narratiiveissaan vielä edellisiä katkelmia suuremmin työntekijöille luvatuista hiljentymishuoneista luopumista ”kusetetuksi” tulemisena, johdon ja esimiesten valheellisina lupauksina ja politiikkana, jossa ”rividuunari” häviää ja työhyvinvointitavoitteet ajetaan alas muiden tavoitteiden tieltä.

Kun jokainen vähän isompi herra haluaa sen rauhallisen tilan ja muuta niin sitten niitä on sijoitettu ympäri taloa ja... näin työntekijän kannalta huomaa että joo, oli taas hienot visiot ja sitten käytännön tasolla se on tämä... [...] Mut ehkä se suurin tämmöselle rivityöntekijälle että joo, että pientä kusetusta taas, että alussa luvataan ja sovitaan, että kaikilla on sitten tämmönen avokonttori ja täällä on työpisteet, ja sitten firman johto vakuuttaa, että joo kyllä tää on nyt hyvä ja kaikki muuttu että tää on positiivinen asia... Et sit ollaan täällä ja sit ne samat henkilöt ketkä oli sitä suunnittelemassa ja sopimassa, niin sitten kun ollaan täällä oltu puoli vuotta tai vuosi niin sitten vähin äänin alkaa kattelemaan että minnes tässä nyt sit lähtis ja siirtäs omat tavaransa... (B5)

Kuten seuraava katkelma osoittaa, aineiston narratiiveissa kertojat nivovat kokemuksensa hiljentymishuoneiden menettämisestä edelleen yhteen avokonttorin koetun rauhatonmuuden ja yksityisyyden puutteen kanssa. Aineiston perusteella työntekijät korostavat kerronnassaan uhrin asemaan jäämisen sijaan sopeutumisen prosesseja.

Suurin ongelma oli se toimistomelu... siitä valitettiin jo etukäteen, no ei tuu mitään... no sittenhän kaikki... et no hiljasia huoneita ja tämmösiä... no ei ne oo sitten käytännössä toiminu ja se toimistomelu nyt on sitten semmonen kun on... Ja ihmiset vaan yrittää sen kanssa oppia elämään ja sitten todetaan, että töitähän tää on, että (yrityksen nimi) maksaa palkan ja tehhän se mikä ehditään ja laatu on se mikä on... että mitä mä sitten lähen turhaa murehtimaan että... näillä mennään mitä työnantaja antaa. (B5)

Yhteenvetona voidaan todeta niin sanottujen hiljentymishuoneiden menettämisen muodostavan yhden, tutkimukseni aineiston liiketoimintayksikkö B:n muuttonarratiiveille tyypillisen teeman. Kerronnassaan työntekijät antavat johdon ja muiden organisaation

päättäjien toiminnalle merkityksiä eri näkökulmista ja neuvottelevat omaa työhyvinvointinarratiiviaan näiden tulkintojen kautta. Työntekijöiden narratiiveissa on tunnistettavissa muun muassa katkeruuden sävyjä. Tästä huolimatta haastateltavat jättävät narratiiveissaan asemoimatta itsensä liian tiukasti uhrin asemaan, ja päätyvät työhyvinvoinnin näkökulmasta korostamaan sopeutumisen ja hyväksymisen prosesseja. Edellä esitetyn katkelman osoittamalla tavalla osa kertojista konstruoi narratiivia organisaatiosta, jossa työntekijän rooli on sopeutua ja työnantaja joutuu kohtaamaan toimintansa (työntekijöiden työhyvinvoinnin huomiotta jättämisen) seuraukset.

5.1.3 Toisten tilassa

Muuttoa ja sopeutumista uuteen tilaan käsittelevissä, yksikkö B:n työntekijöiden narratiiveissa yhtenä omassa luennassani keskeisenä teemana nousevat esiin kertojien kokemukset *toisten* tilaan muuttamisesta. Liiketoimintayksikkö B:n henkilöstö muutti 2010-luvun alussa tilaan, jossa saman konsernin toisen yksikön henkilöstöä oli työskennellyt jo usean vuosikymmenen ajan.

Täällähän jaettiin että puolet ja puolet... (N: joo) niinkun tää talo... jos nyt näin voi sanoa et jos nyt... karikatyyrisesti sanoo, että kun tuut tosta pääovesta niin toi vasen puoli on (yksikkö B:n) ja oikee puoli, mikä on niinkun puhelinvaihteen takana on niinkun (yksikkö A:n) puolta... (N: niin niin) karkeesti jaoteltuna... (B2)

Ne on vähän niinkun omissa tiloissaan ja omia töitä tekee ja me ollaan sitten omalla puolella... että ei oo suurta yhteistyötä, mutta ei oo ollu kyllä nyrkkitappeluitakaan... että kaikki on sitten niinkun todennu että näillä tiloilla mennään... (B5)

Ensimmäisessä katkelmassa tilan jako näyttäytyy kahden liiketoimintayksikön välistä rajaa korostavana. Omille puolilleen sijoitellut liiketoimintayksiköt ovat suunnittelijoiden pöydillä tarkoittaneet tuottavaa ja tehokasta työtä, mutta narratiiveista on tunnistettavissa voima, joka tilajaolla on näiden kahden yksikön erillään pitäjänä. Jälkimmäisessä katkelmassa tämä tilan tuottama sosiaalinen järjestys tulee hyvin ilmi kertojan puheessa yksiköiden *omista* tiloista, joihin työntekijät asettuvat omaa työtään tekemään. Suunnittelijoiden papereissa omiin moduuleihinsa sijoitetut työntekijät kohtaavat toisensa ja ovat vuorovaikutuksessa keskenään moduulien ulkopuolella, aulatiloihin sijoitetuilla kahvikeitailla ja muissa yleisissä tiloissa. Suunniteltu tila ei työntekijöiden kertomuksissa kuitenkaan toteudu sellaisenaan tilan käytössä.

Niillä on ne omat moduulit... ja meillä on sitten tää oma... No sitten alun perin oli konsernilla hieno visio, että kun kaikki laitetaan samaan taloon niin sitten tehdään hyvää yhteistyötä ja muu-

ta... mutta nyt, kun me ollaan mietitty niin meidän puolelta toi (osaston nimi)... niin nehän tekee yhteistyötä ton (yksikkö A:n) kanssa... mutta muut osastot niin tosi vähän... että ei niinkun semmosta suurta yhteistyötä ja keskustelua oo... Että heillä on vähän sitten ne omat moduulit tuolla puolella ja meillä omat... No sitten kävellään vähän samoissa tiloissa, mut täällähän ei... no tutut ihmiset tervehtii... mut sit vieraat ihmiset ei tervehdi... No se on vähän sitten kun kaupungissa kävelee, että ihmisiä tulee vastaan, mutta ei tiedä, että mistä hän on ja minne hän on menossa ja mikä hänen nimi on... (B5)

Jälleen katkelmassa kertoja korostaa tilajakoa ihmisiä erottavana puhumalla *omista* moduuleista, joissa saman yksikön henkilöstö keskenään tekee työtä. Oman tilan lisäksi rakennuksessa on yleistä tilaa, joka on molempien yksiköiden käytössä. Tämä tila ei kertojan narratiivissa kuitenkaan ole innovatiivinen ja vuorovaikutteinen kohtaamistila; se on kuin kaupungin kadut, joilla ihmisiä tulee ja menee, vailla yhteisöllisyyden tuntua. Siinä missä edellisissä katkelmissa kertojat puhuvat omasta tilasta, haastateltavat korostavat narratiiveissaan myös todellisen oman tilan puuttumista.

Ehkä vielä vähän tähän kiinteistöön liittyvissä asioissa niin päätäntävalta kun on tässä naapurilla niin siinä me joskus joudutaan vähän niinkun tyytymään heidän ratkasuihin... (B2)

Asiat vaan rupes pyörimään niin paljon hitaammin kun mihin me oltiin ehkä sitten aiemmin totuttu...Ja esimerkiksi (yksikkö B:n) puolella kiinteistöasioita aiemmin hoitanu ihminen niin hän oli välillä hyvin turhautunu siihen... kun ei hänellä enää ollu niinkun mitään sananvaltaa... (N: joo) Et tota... vaikka olis halunnu laittaa asioita kuntoon niin ei sitten välttämättä ollu niinkun mahdollisuuksia ja... (B7)

Näissä katkelmissa kertojat korostavat *tyytymistä* ja vaikutusmahdollisuuksien menettämistä osana rakennuksen tiloihin muuttamista. Heille omat moduulit eivät näissä katkelmissa merkitse omaa tilaa sen kaikissa merkityksissä, vaan välineet tilan hallintaan on viety heiltä ja annettu muiden (liiketoimintayksikkö A:n päättäjien) käsiin. Kertojat korostavat vaikutusmahdollisuuksiensa rajallisuutta muun muassa viittaamalla arkkitehdin suunnittelemaan tilaan ainoana oikeana, hyväksyttynä tilana.

Ne hyllystöt, mitä meillä oli tuolla, niin ei me niitä voitu kaikkia käyttää, kun täällä sermit... Tosi-aan se sermikorkeus on paljon matalempi ja hyllyt on matalempia... (N: joo) kun mitä meillä on... Ja tänne ei saa tuoda niinkun muita kalusteita kun mitä se arkkitehti on aikanaan määritellyt... niin (painokkaasti)... Tämä on ainakin se vetoamus, mitä me saadaan täältäpäin kiinteistövastavaan... niin sieltä tuli joka kerta, että ei korkeempia sermejä, koska arkkitehti on määrännyt nämä matalimmat vaikka työterveyslaitoksen suosituksen mukaan pitää olla korkeemmat... [...] Ja joskus niinkun mietittiin että et miks niinkun joku arkkitehti saa määrätä sermin korkeuden koska se ei ole edes niinkun ergonomian kannalta oikein... (B2)

Avokonttorin suunnittelu ja erityisesti arkkitehdin määrittelemä sermikorkeus nousevat yksikkö B:n narratiiveissa esille useaan kertaan. Kuten katkelman kertojalle, usealle haastateltavalle sermikorkeuden muuttamisen kieltäminen edustaa keskeisellä tavalla toisten tilassa työskentelyä. Muuttaessaan liiketoimintayksikkö A:n tiloihin, yksikkö

B:n päättäjät käyttivät työntekijöiden kertomusten mukaan osittain omia kalusteitaan ja pyrkivät suunnittelutoimiston avulla tekemään tilasta työntekijöille sopivan. Tästä huolimatta tilaa koskevan määräysvallan jääminen liiketoimintayksikkö A:n käsiin on yksikkö B:n työntekijöiden työhyvinvointinarratiiveista tunnistettavissa kielteisiä merkityksiä saavana. Kuten seuraava katkelma osoittaa, tilaratkaisuiden lisäksi niin sanottua toisten tilassa elämistä kuvattiin myös organisaatioelämän käytäntöjen kautta.

Me oltiin totuttu siihen että kahvia saa ympäri vuorokauden niin... ei täällä oo koskaan enenkään (naurahtaen) kahvia keitetty tähän aikaan ja... niinkun ne oli tämmösiä käytännönkin juttuja... mut sitten että aika monta kertaa kuuli niinkun joihinkin asioihin liittyen, että ei täällä ole enenkään... vähän oli semmonen että... että onko teillä nyt ollut (naurahtaen) se oikee käytäntö, että voitasko me jotenkin neuvotella näistä asioista... (B7)

Kuten tässäkin katkelmassa, haasteltavat rakentavat narratiiveissaan kerronnan tavoiltaan rajaa kahden rakennuksessa työskentelevän yksikön välille. Kertomuksissa esitetään vastakkainasettelu ”meidän” ja ”niiden” välillä. Edellisessä katkelmassa kertoja reflektoi oman yksikkönsä oikeutta käytäntöjen neuvotteluun osallistumiseen. Ottamalla kahvin keittämisen esimerkiksi hän haluaa korostaa vaikutusmahdollisuuksien puutteen järjettömyyttä. Nämä, toisten tilassa työskentelyyn liittyvät kokemukset heijastuivat työntekijöiden kertomusten mukaan muuton jälkeisinä kuukausina organisaation elettyihin tiloihin:

Alkuun oli... ilmapiiri oli pikkasen niinkun semmonen niinkun... kyräilevä... tai semmonen tietysti tuntu siltä että... heitä harmitti, että kun he joutu sulloutuun tämmöseen ja meitä harmitti sitten taas monia sen takia että siellä vanhassa toimipisteessä monella oli oma huone... Se oli vaan vähän semmosta... et kesti kovin kauan ennen kun... me saatettiin istua esimerkiks vierekkäisissä moduuleissa ja käytettiin samoja naisten huoneita tai muuta... et kesti kovin pitkään ennen kun siellä alettiin tervehtiin (naurahtaen), vaikka joka päivä samat kasvot tapaa käytävällä... (B7)

Katkelma korostaa vahvasti tilan käyttäjää osana elettyä tilaa; tilan käyttäjä ei vain toteuta suunniteltua, materiaalista tilaa vaan tuo sinne oman historiansa ja aiemmat kokemuksensa (vrt. Saarikangas 2006). Kuten katkelma osaltaan osoittaa, tutkimuksen kohteena olevissa tiloissa on yhtä aikaa läsnä rakennuksen tilojen historia, jonka yksikkö A:n henkilöstöstä usea omakohtaisesti on elänyt sekä yksikkö B:n henkilöstön tilaan tuoma oma historiansa, aiemmat tilakokemukset ja oman tilan kaipuu.

... Mutta tota... Mä sain niin hyvän paikan sillon kun me muutettiin tänne... et sit se loppujen lopuksi... kokemus oli positiivinen, koska mä pääsin istumaan ikkunan viereen itse valitsemalleni paikalle ja sain sitten siihen ihan riittävästi tilaa järjestettyä... (N: joo) Et tota loppujen lopuksi sitten positiivinen juttu... (B7)

Edellinen katkelma osoittaa yksilön tulkintojen ja merkityksenannon keskeisyyden työhyvinvoinnin rakentumisessa. Kuten katkelmasta käy ilmi, kielteisiä merkityksiä narratiiveissa saanut muutto ja siihen liittyvät kokemukset saattavat kuitenkin kerronnassa saada loppukädessä myönteisen tulkinnan. Tämä asettaa kyseenalaiseksi aiemman tilan ja työhyvinvoinnin välistä yhteyttä tarkastelevan tutkimuksen deterministisyyden. Tila, eikä siinä syntyvä tilakokemus, kausaalisesti näyttäisi johtavan tiettyyn työhyvinvointikokemukseen, vaan yksilö tulkitsee omaa kokemusmaailmaansa ja merkityksenannon kautta konstruoi tällä tavalla työhyvinvointiaan. Työhyvinvointi on konstruktiona myös jatkuvasti kehittyvä ja rakentuu jatkuvasti uudelleen yksilön kokemusten ja merkityksenannon kautta (vrt. Marjala 2009).

Sehän (muutto) meni ihmettelyssä ensin, että löytää kaikki tarpeelliset ja tuota... Kyllä ittelle... Mulla on semmonen muistikuva, että noin puoli vuotta meni siihen, että rupes oleen sellanen luonnekas olo... että tää nyt on mun työpaikkani (naurahtaen) tänne mä tulen... (B3)

Edellinen katkelma on esimerkki niistä tutkimusaineistoni tekstimuotoisten narratiivien kohdista, joissa kertoja oman tulkintani mukaan onnistuu välittämään narratiivin kuulijalle pienen häivähdyksen kokemuksen kehollisuudesta. Katkelman kertoja puhuu ”luonneekkaasta olost”. Kehollisesti kokevana yksilönä kuulijan on mahdollista hetkeksi päästä kiinni tuohon kokemukseen, joskaan kuulijan ei koskaan ole mahdollistaa saavuttaa alkuperäistä kokemusta. Kuulijan on tyydyttävä oman kokemusmaailmansa ja aikaisempien kokemusten kautta tulkitsemaan sitä, mitä kertoja katkelmassa ”luonnekkaalla” ololla tarkoittaa.

Kaiken kaikkiaan yksikkö B:n työntekijöiden muuttoa käsitteleviin narratiiveihin kuuluu tulkintani mukaan yhtenä keskeisenä teemana kokemukset ”toisten” tilaan muuttamisesta. Rajalliset tilan hallintamahdollisuudet ja erilaiset organisatoriset käytännöt saavat aineiston narratiiveissa työhyvinvoinnin näkökulmasta kielteisiä merkityksiä. Toisaalta aineisto osoittaa yksilön merkityksenantoprosessien ja tulkintojen keskeisyyden työhyvinvoinnin rakentumisessa, ja kyseenalaistaa voimallisella tavalla aiemman tutkimuksen taustalla tunnistettavissa olevan, deterministisen ajatuksen tilasta tai jostain sen arkkitehtonisesta ominaisuudesta tietynlaisia kokemuksia (tai työhyvinvointia) tuotavana. Kuten jo aiemmin olen aineiston perusteella todennut, yksilöt neuvottelevat kerronnassaan useiden tilakokemuksille annettujen mahdollisten tulkintojen välillä ja pyrkivät pirstaleisesta kokemusmaailmastaan konstruoimaan läpi elämän (aina uudelleen) rakentuvaa kertomustaan työhyvinvoinnistaan.

5.2 Oma tila, arvostus ja tasa-arvo

Jo analyysini alkuvaiheessa oli selvää, että liiketoimintayksikkö A:sta tulleet haastateltavat konstruoivat muutonaikaisista ja sen jälkeisistä tapahtumista ja kokemuksistaan narratiivia, joka olennaisella tavalla poikkeaa yksikkö B:stä tulleiden haastateltavien narratiiveista. Kuten aineiston narratiiveissa yleensä, yksikkö A:n työntekijöiden narratiiveissa kuvatut kokemukset ja tapahtumat saivat merkityksensä kertojien aiempien tilakokemusten ja organisaation historian kautta. Siinä missä yksikkö B:n työntekijöiden narratiivit rakentuvat sopeutumisen ja uudessa tilassa elämisen haasteiden ympärille, yksikkö A:sta tulleet haastateltavat reflektoivat kertomuksissaan kokemuksiaan oman tilan ja tasa-arvon murenemisestä muuttoprosessissa.

5.2.1 Pakkoavioliitto

Kuten yksikkö B:stä tulevat haastateltavat, yksikkö A:n työntekijät rakentavat kertomusta muutosta aloittaen niistä kokemuksista ja muistikuvista, jotka liittyivät muuttoa edeltävään aikaan. Eräs haastateltavista kuvaa muutosta tulleen tiedon herättämiä reaktioita seuraavalla tavalla:

Siinä kohtaa mietittiin, että herran jumala, miten ne voivat mahtua tänne... miten me kaikki voidaan mahtua tänne... kun meillä oli niinkun... Sillon oli väljää ja oli muutenkin tyhjiä paikkoja joitakin ja sitten jotkut moduulit oli todella väljiä... Mut sit kun tiedettiin, että niitä on niin paljon niin tuli semmonen kauhu, että herran jumala, miten ne voivat mahtua tänne... kun me kuviteltiin, että ne tulee kaikki... (N: niin niin) Ja mitäpä siinä teet... Sen lauluja laulat kenen leipää... Patruunan sana on laki, eli jos patruuna määrää niin se määrää, et sitten aateltiin kattoo, että miten tää menee... (A4)

Katkelma osoittaa merkityksen, joka tilalla on työssä ja organisaatioelämässä. Tila on jotakin, joka jäsentää ja tuottaa organisaatioelämän käytäntöjä ja tästä näkökulmasta muutto järkytti organisaatioelämän tasaista arkea. Tilan käyttäjän rooli on katkelmassa organisaation päättäjien ja muiden tilan suunnittelijoiden päätöksiin sopeutuminen. Muutonaikainen ja muuttoa seuraava sopeutumisen vaihe värityy yksikkö A:n narratiiveissa kuvauksilla kahden erillisen liiketoimintayksikön työntekijöiden eriytymisestä, ”lokeroitumisesta”, omiin yksiköihinsä.

Meitä (yksikkö A:n henkilöstöä) taitaa olla enemmän nykyisin mutta tota... tehdään... tehdään niinkun enemmän sitä oman... oman osaston työtä... Lokeroidutaan... lokeroidutaan sillai niinkun omiin joukkioihin. (A5)

Kuten jo aiemmatkin katkelmat ovat osoittaneet, rakennuksen avokonttorimoduuleihin ja avaraan aulahalliin jaetut tilat eivät käytössä toteudu ihmisiä yhdistävinä ja vuorovai-
kutusta lisäävinä. Rärkeimmin tämä näkyy näiden kahden liiketoimintayksikön eriyty-
misenä; tila ylläpitää rajaa näiden kahden yhteisön välillä. ”Lokeroivan” tilan lisäksi
myös yritysten historia ja kulttuurit koettiin kertomuksissa kahta yksikköä toisistaan
erillään pitävinä:

*Niillä on kovasti semmonen vanhanaikainen... meillä on irtisanottu paljon väkeä, meitä on ryydy-
tetty yt:llä paljon enemmän kun niitä... et meillä on enemmän herran pelkoa... ja semmosta että
kiitos arvon presidentti, kun saan pitää työpaikkani... semmosta ajattelua meillä on paljon enem-
män kun niillä... niillä on taas vähän enemmän tämmönen vaatimis-... vaatimuskeskeisempi ajat-
telutapa että... (N: mm) meillä sitä meillä tätä... koska ne valittaa paljon pienemmistä asioista...
(A4)*

Katkelmasta on tunnistettavissa sen katkera sävy. Katkelmassa kertoja konstruoi mui-
den kertojien tapaan vastakkainasettelua näiden kahden yksikön välille. Katkelman kat-
kera sävy nousee oman tulkintani mukaan kertojien muuttoprosessiin liittyvistä koke-
muksista, jotka tiloihin muuttaneen yksikkö B:n henkilöstön reaktiot ja toiminta heissä
herättivät. Yksikkö B:n työntekijöiden aiemmin kuvatuissa muuttoa käsittelevissä narra-
tiiveissa tuli esille muuton nostattama vastarinta ja epäilyt uutta tilaa kohtaan. Nämä
reaktiot nostattivat yksikkö A:n työntekijöiden keskuudessa varmasti useita erilaisia
tulkintoja, mutta aineiston narratiiveissa seuraavanlaiset tulkinnat ovat selkeästi vallit-
sevia:

*Hehän eivät olis ensinnäkään halunneet muuttaa sieltä keskikaupungilta tänne... et se oli niinkun
kova pala heille... kun siellä oli sitten kaikki... Ja toisaalta sitten taas niin aika paljon semmosia...
niin sanottuja valituksia tulee pienestä asioista että... (N: mm) meillä toi kiinteistöpuoli sano, että
ei oo koskaan saanu niin paljon kiinteistöön liittyviä valituksia kun nyt... sinä aikana kun (yksikkö
B) on täällä... (N: joo) millon vetää ja millon on kuuma ja millon on kylmä ja millon on sitä ja tä-
tä... aika paljon tulee munkin korviin semmosta... (A3)*

*Se (muutto) oli oikein surkukupaisaa... Apua, nyt mä sanoin taas ihan suoraan... Mä sanoisin, että
se on pakkoavioliitto, koska ne ei halunnu tänne... Ne oli tottunu oleen keskustassa... Mä ymmär-
sin, että se oli aika monelle... Me ei tietysti oltais haluttu niitä tänne, koska me saatiin pienemmät
tilat (naurahdus)... Että kyllähän siitä oli paljon... Mä luin joskus heidän intrasta jotain sivuja ja
siellä oli kysymyksiä ja muuta niin... kyl se... Ehkä se oli sitten pieni osa siellä... mut se kuulosti
ihan, kun olis joutunu johonkin huitsin nevadaan... Et ei tää nyt kuitenkaan ihan... Toki tää on
paljon heikommin joukkoliikennevälineillä saavutettavissa kun keskusta, mutta ei tää nyt kummin-
kaan ihan korvessa oo... (A2)*

Kumpikin näistä katkelmista nostaa esiin sen, millainen merkitys yksikkö B:n työnteki-
jöiden reaktioilla on yksikkö A:sta tulevien haastateltavien narratiivien rakentumisessa.
Ensimmäisessä katkelmassa kertoja kuvaa melko neutraaliin sävyyn kokemustaan, kun
taas jälkimmäisessä kappaleessa kertoja puhuu tapahtumista huvittuneeseen sävyyn.

Vertaamalla muuttoa ”pakkoavioliittoon” kertoja korostaa muuton saamaa, molemminpuoliseksi kokemaansa kielteistä tulkintaa.

Heillä oli... oli tota... tuolla intranetissä... niin oli niin sanottu purnaustoorumi... niin sanoisin, että meitä täällä kyllä nauratti niiden purnaamiset aika lailla että... että tää on jumalan selän takana, tänne ei kulje busseja... eikä tänne kulje yhtään mitään muutakaan... ja täällä ei oo parkkipaikkoja... eikä täällä oo mahdollisuutta käydä läheltä ostamassa ruokaa tai... käydä iltasella syömässä jos on niinkun myöhään ylitöissä ja noin pois päin niin... (N: mm) me täällä hymisteltiin välillä tämmösille... (A5)

Kyllä me täällä aika paljon naurettiin niille jutuille, kun ne oli niin kauhuissaan, kun oli yks ruokala ja bussejakaan ei kulje yhtä mittaa et... että tota... He sai kumminkin... Heillä oli vanha rakennus siellä (paikan nimi) niin on nää kumminkin modernit tilat... hyvät verkkoyhteydet ja muut että... (A2)

Katkelmista käy ilmi tapa, jolla haastateltavat aineiston narratiiveissa huumorin kautta käsitellevät yksikkö B:n työntekijöiden reaktioita. Toisaalta katkelmista on tunnistettavissa kertojien vahva ajatus siitä, etteivät reaktiot ole perusteltuja. Kerronnasta välittyä ikään kuin loukatuksi tulleen kokemus; omaa tilaa kohtaan esitetyt, kertojan näkökulmasta perusteettomat loukkaukset antavat yksikkö A:n työntekijöiden narratiiveissa pohjan myös muille muuttoa koskeville tulkinnoille. Näitä tulkintoja käsitellen myöhemmin, seuraavassa luvussa tarkemmin. Kuten seuraavassa luvussa tulen kuvaamaan, osa yksikkö A:sta tulevien haastateltavien työhyvinvointinarratiiveista värityy voimakkaasti katkeruuden sävyillä. Toisaalta kokemukset yksikkö B:n muutosta saavat yksikkö A:n työntekijöiden narratiiveissa myös myönteisiä tulkintoja:

Olihan se nähtävissä, kun oli yt:tä joskus ja oli tilaa... (N:niin) et jotain siihen tulee... Mut kyl siihen aikamoinen määrä tupsahtikin väkee... että ruokalassa on aika jonot ja talvella parkkipaikat on kyllä ihan piukassa... (N: mm) Kyl se tämmöstä käytännön asioissa on niinkun kuitenkin näkyä... sen takia se on positiivista, ettei myyty tätä taloo ja lähdetty johonkin muualle... kyllä mä sitä pidän... (N: joo) Että jos tää ois ollu vajaakäytöllä niin ois voinu käydä jotenkin... (A2)

Musta tuntuu että se (muutto) oli hyvin positiivinen... koska mä tykkäsin tästä moduulista... mun mielestä tää on hyvällä keskeisellä paikalla ja se oli hyvä kun siinä on toi ikkuna ja... kun oma paikkakin oli säilynyt suht hyvän kokosena vielä että... oli sit toki vähän nipistetty... mut... mut tota ihan hyvin mahtu omat tavarat... (A3)

Ensimmäisessä katkelmassa muutto saa työhyvinvointinarratiivissa myönteisen tulkinnan hypoteettisen kertomuksen kautta. Tämä hypoteettinen kertomus nykyisten toimittalojen menettämisestä ja toiseen tilaan muuttamisesta edustaa kielteistä tapahtumaketjua, jonka rinnalla yksikkö B:n muutto tiloihin saa myönteisen merkityksen. Samalla tavalla jälkimmäisen katkelman kertoja päätyy rakentamaan narratiivilleen onnellisen lopun oman henkilökohtaisen muuttokokemuksensa kautta.

Kaiken kaikkiaan yksikkö A:n työntekijöiden narratiivit osoittavat tilan vaikutuksen kahta liiketoimintayksikköä erillään pitävänä. Tilan suunnittelijoiden mukaan omiin moduuleihinsa erotetut yksiköt ovat vuorovaikutuksessa keskenään ja verkostoituvat toimipisteen yleisissä tiloissa. Suunniteltu tila ei kuitenkaan sellaisenaan näyttäisi narratiivien perusteella toteutuvan tilan käytössä. Tutkimukseni narratiivisen aineiston perusteella yksikkö B:n työntekijöiden toiminta ja reaktiot koettiin muuton aikana liiketoimintayksikkö A:n työntekijöiden keskuudessa yleisesti loukkaavina ja perusteettomina. Nämä kokemukset heijastuvat oman tulkintani mukaan seuraavassa luvussa kuvaamiini, liiketoimintayksikkö A:n työntekijöiden kokemuksiin epätasa-arvoisesta kohtelusta ja arvostuksen puutteesta. Aineiston narratiiveissa vallitsevista kielteisistä tulkinnoista huolimatta keskeistä on huomata, että muutto saa liiketoimintayksikkö A:n työntekijöiden narratiiveissa myös myönteisiä tulkintoja.

5.2.2 Tila ja tasa-arvo

Yksikkö B:n muuttaessa tiloihin 2010-luvun alussa osa tilassa tuolloin jo työskennelleistä, yksikkö A:n työntekijöistä päädyttiin sijoittamaan tiloihin, jotka olivat 2000-luvun suuremmassa remontissa jääneet kunnostamatta. Kyseisissä tiloissa oli aiemmin ollut tehdastuotantoa, ja tilaan oli 2000-luvun remontissa jätetty osa tehdastilan ratkaisuista, muun muassa ilmastointilaitteisto. Näihin tiloihin sijoitettujen työntekijöiden työhyvinvointinarratiiveja hallitsee aineistoni perusteella kokemukset epätasa-arvoisesta kohtelusta.

Mehän pilkattiin niitä ja naurettiin sitten niille, että kuinka ne on tottunu hyvään... Ja sitten taas toisaalta samalla semmonen katkeruus että tota... Että miks meidät tuupataan pienempiin tiloihin ja niille annetaan sen takia, että niitä soviteltas... et (huokaus)... Ne sai meidän paremmat tilat sen takia, että ne arvon herrat ja rouvat voivat tulla tänne... ja sit meidät tuupattiin tuonne perälle eikä meiltä kysytty mitään... että haluatteko vai ettekö... kelpaako... Se oli määräys, että te menette... ja se aiheutti katkeruutta... joka saattaa heijastua kyllä vieläkin... todennäköisesti... en tiää... (A4)

Aineiston narratiiveissa yksikkö A:n työntekijöistä ne, jotka päätyivät muuton seurauksena työskentelemään rakennuksen vanhoihin tehdastiloihin, kuvaavat oheisen katkelman osoittamalla tavalla oman tilan menettämisestä. Tämän vääryyden aiheuttajina narratiiveissa ovat niin yksikkö B:n ”hyvään tottuneet” työntekijät kuin organisaation päättäjät. Kertoja puhuu siitä, kuinka heidät ”tuupattiin tuonne perälle, eikä heiltä kysytty mitään”. Tällä kuvauksella kertoja viittaa implisiittisesti organisaation päättäjiin, jotka

päätyivät muuttoprosessissa hylkäämään kertojan ja hänen kanssaan vanhoihin tehdastiloihin siirtyneet työntekijät ja heidän hyvinvointinsa. Seuraavat katkelmat ovat esimerkkejä siitä, miten vanhaan tehdastilaan sijoitetut työntekijät kuvaavat narratiivisensa työtilaansa.

Meillä ei ole kuin yks kapea ikkuna... kun ei... Me ollaan ihan umpiossa kun hiiret loukussa siellä... Se on tota... tää on niillä vanhoilla materiaaleilla tehty... siellä haisee sähkö... ja muovi... (N: joo) koska siellä on tehty näitä (teollisuustuotannon) töitä... niin siellä haisee semmonen... muoviset sähköjohdot haisee siellä ilmassa koko ajan... mutta siihen on jo niin tottunu itte, että ainoastaan ne ihmiset, jotka tulee vierailulle sinne huomaa... Samoin kun siihen niiden tuulettimien meteliin... ne pitää aika kovaa meteliä, osa valittaa, mutta siihen kaikkeen tottuu... ensimmäinen päivä se oli hirveen vaikee... [...] Se oli kevät (muutettaessa) niin siellä lämpötila oli siedettävä... Happi oli vähän huonompi... ei ollu niin raikas ilma... (N: mm) ja hirveesti se ovi paukku siinä vieressä... ja paukkuu edelleenkin mut siihenkin on tottunu... Ja oli just näin, että kun hakkaa päätänsä seinään niin joskus lakkaa tekemästä kipeää... (A4)

Se pimeys häiritti siinä moduulissa hirveesti, koska siellä on vaan yksi noin puoli metriä kapea ikkuna, joka ei edes näy minun paikalleni... Eli kun minä katon omalta paikaltani niin minä en näe yhtään ikkunaa... en edes kattoikkunaa... mä oon ihan semmosessa kellariumpiossa... (A4)

Kertoja kuvaa katkelmissa tilaa ”kellariumpioksi”. Kielikuva välittää narratiivin kuulijalle tilan kertojassa herättämiä epäoikeudenmukaisuuden ja katkeruuden tunteita. Katkelmista välittyy myös työhyvinvointinarratiivin rakentumisessa mielestäni olennainen sopeutumisen, tottumisen ja turtumisen verbeillä kuvattu toiminta. Kuten Riessman (1993) tavan narratiivia kuvatessaan toteaa, kaikki narratiivit eivät ole juonellisia ja temporaalisesti eteneviä kertomuksia. On olemassa myös toistuvan toiminnan ympärille rakentuvia narratiiveja, joilla yksilö käsittelee muun muassa monia tärkeitä, pitkäaikaisia kokemuksiaan (Riessman 1993). Tottumista ja turtumista ohessa kerronnasta on tunnistettavissa myös tilan käyttäjän haluttomuus alistua suunnitellun tilan uhriksi.

Sitä maalattiin... se vanha kuuskyt luvun tummanvioletti katto maalattiin valkoseksi... mutta eihän siellä mitään värimaailmaa ole... Sitä ei oo koskaan sisustettu... sitä ei ole koskaan remontoitu mejän tarpeisiin eikä se ole niinkun... Se on tuotantotila... ei siellä ole värimaailmaa... sitten tuota siellä on lamppuja... niiden takana ei ole mitään äänieristyslevyjä niinkun näissä muissa moduuleissa... ja... Sit alussa me tuotiin sinne, hommattiin paljon tekokukkia et saatiin sinne sitä apeaa maisemaa jotenkin muutettu... mutta nyt se on semmonen tekokukkien viidakko... se on aika sekava... (A4)

Työhyvinvointikertomuksissa vanha tehdastila kuvataan toimistotyöhön sopimattomaksi ja epämiellyttäväksi. Tekokukat, joilla rakennuksen muissa moduuleissa työskentelevät kertovat lisäävänsä viihtyvyyttään ja yksityisyyttään, eivät onnistu muuttamaan tilakokemusta.

Mehän muutettiin sinne ennen kun (yksikkö B:n työntekijät) muutti meille, koska meidänhän piti muuttaa alta pois... (N: niin niin) ja sitten luultiin ja kuviteltiin, että no jospa tänne sitten vielä tehtäis jotain fiksausremonttia... Ja vähän sillai myytiin se idea... mutta ei sitä ole tullu eikä taida

tulla... Kyl siellä porukat on aika kypsä siihen ajatukseen... et sit siellä on aika kovasti lähteny väkeä pois... se on toistakymmentä henkeä vuoden sisällä lähteny... (N: mm) siitä moduulista veike... joku muu firma tai muihin tehtäviin... (A4)

Aineiston narratiiveissa tehdastilaan muuttaneet liiketoimintayksikkö A:n työntekijät kuvaavat organisaation päättäjien heille antamia lupauksia ja niiden murenemistä ajan myötä. Näissä kertomuksissa työntekijät näyttävät hyväuskoisina ja petettyinä, he ”luulivat ja kuvittelivat” tehdastilan remontin vielä nousevan organisaation päättäjien prioriteetteihin. Kertojan narratiivissa organisaation päättäjät pettävät lupauksensa ja tällä tavalla sivuuttavat tilan käyttäjien hyvinvoinnin merkityksen ja oikeuden oikeudenmukaiseen kohteluun. Oikeudenmukaisuuden lisäksi narratiiveissa nousee selkeästi esiin myös arvostukseen liittyvät teemat.

Kun ne muutti tänne, niin ne halus pistää paikat uusiks ja sinne tuli (arkkitehtitoimiston nimi) suunnittelemaan paikkoja ja muuta niin... Tulee semmonen... henki semmonen... et heillä on niinkun... He voivat määrätä... ja vaatia... Miks mekin ei voida määrätä ja vaatia... (N: mm) Meillä on siinä mielessä erilainen yrityskulttuuri... Meillä totellaan ehkä paremmin, mitä patruuna sanoo... Siellä neuvotellaan enemmän työntekijöitten kanssa... joka myös kuulostaa siltä, että siellä myös arvostetaan työntekijää... meillä ei... (A4)

Joku siellä purnaushoimilla heikäläisistä sano, että miettikää nyt vähän, että onhan siellä nytkin ihmisiä töissä, että eihän nekään ole mitään... mä en muista mitenkä se sanamuoto meni, mutta kuitenkin että...että tämä kirjottaja koki, että ne toiset halveeras meitä (yksikkö A:n työntekijöitä) jotka ollaan täällä näissä tiloissa töissä... (N: mm) Että kun mekin pystytään täällä työskentelemaan niin kyllä hekin pystyis... mutta he ois halunnu jokaiselle omat kopit ja vielä sitten soivat ja taukokuoneet ja kaikki muut tämmöset... [...] Sanotaan näin, että... meistä tuntuu siltä, että (yksikkö B:n työntekijät) pitävät meitä alempiarvoisina ihmisinä... (N: mm) tulee ihan siis... työskentelyssäkkin ilmi... (A5)

Yksikkö B:n työntekijöiden muutto ja toiminta oman hyvinvointinsa edistämiseksi saa katkelmien kerronnassa useita merkityksiä. Toisaalta se koetaan ensimmäisen katkelman osoittamalla tavalla itsekkäänä, ”vaatimisena” ja ”määräämisenä”. Toisaalta sama kertoja jatkaa narratiiviaan puhumalla organisaation päättäjistä, jotka eivät arvosta työntekijöitään sivuuttamalla heidän tilakokemuksensa ja työhyvinvointinsa. Jälkimmäisen katkelman kertoja puhuu edellisen kertojan tavoin arvostuksesta, mutta hänen narratiivissaan yksikkö B:n työntekijät toiminnallaan ja vaatimuksillaan nostavat itsensä yksikkö A:n työntekijöiden yläpuolelle ja osoittavat näkemyksensä yksikkö A:n työntekijöistä alempiarvoisina ihmisinä.

Aineiston narratiivien valossa on siis selvää, että tilakokemuksia käsittelevissä työhyvinvointinarratiiveissaan tilaan liitetään syviä ja kipeitä tunteita, jotka liittyvät oikeudenmukaisuuteen ja arvostukseen ja ovat keskeisellä tavalla osa yksilön työhyvinvoinnin konstruointia. Kuten aineiston analyysissä on aiemmin jo tullut esille, yksilö raken-

taa tilallista työhyvinvointinarratiiviaan liikkumalla kerronnassaan useiden eri tilakokemusten ja mahdollisten tulkintojen välillä ja konstruoimalla niiden pohjalta omaa työhyvinvointiaan. Vaikka vanhaan tehdastilaan siirretyt työntekijät puhuvat voimakkaalla äänellä epäoikeudenmukaisen kohtelun ja arvostuksen puutteen kokemuksista, nämä narratiivit eivät muodosta koherenttia ja yksiäänistä kokonaisuutta.

Voiko olla totta... et meidät pistetään kellaritiloihin... Kyllähän se ihan tosi on, että jos vanhasta tehdashallista ruvetaan tekeen toimistotilaa niin se tarvis ruveta tekeen kokonaan uusiks eikä vaan maalata katto ja laittaa sermit paikalleen... [...] Ihan sama tunnelma on edelleenkin... mutta muistutan myös, että mulla itselläni on se isompi paikka, että mä on siihen tyytyväinen... Mutta kokonaisuudessaan niin kyl se... tunkkasuus ja... sit esimerkiks semmonen juttu, että siellä ei edes olla vaivauduttu koko lattiamateriaalia uusiin... et se on vähän niinkun tilkkutäkeistä tehty se meidän lattia... muovimatto... Et se toisaalta osottaa niinkun jonkinlaista työntekijöiden aliarvioimista... että ei... ei järjestetä kunnon tiloja... (A5)

Katkelmassa hallitsevaan rooliin nousee kokemus työntekijän aliarvioimisesta, mutta työhyvinvointikertomuksen rakentumista ymmärtämään pyrittäessä tulee tunnistaa myös kerronnan muut, hiljaisemmat juonteet. Kertoja puhuu katkelmassa myös tyytyväisyydestä omaan henkilökohtaiseen tilaansa, paikkaansa jossa hän työskentelee. Tämä tuo kertomukseen toisenlaisen sävyn ja osoittaa sen, että työhyvinvoinnin rakentumisessa on mukana useita, ristiriitaisiakin tilakokemuksia, joista kerronnan kautta tapahtuvan neuvottelun kautta konstruoidaan moniäänistä ja jatkuvasti kehkeytyvää työhyvinvoinnin kokemusta.

6 JOHTOPÄÄTÖKSET

Edellisissä luvuissa olen esittänyt tutkimusprosessini ja siinä tekemäni valinnat, tutkimukseni aiemmasta aiheesta käsittelevästä tutkimuksesta käsin valitut lähtökohdat sekä edelleen empiirisen aineistoni ja sitä koskevan kuvauksen ja analyysin. Tässä luvussa tulen vetämään yhteen tutkimukseni keskeiset johtopäätökset; tulen pohtimaan sitä, millainen ilmiö työhyvinvointi on tilallisena, subjektiivisesti koettuna ja kerrottuna, miten tämä ymmärrys on suhteutettavissa aiempaan tutkimukseen, ja millaisen kontribuution tutkimus tarjoaa työhyvinvointia paremmin ymmärtämään ja kehittämään pyrkiville.

6.1 Metodologisia huomiota

Tässä tutkimuksessa olen sosiaalisen konstruktionismin (Berger & Luckmann 1967) tutkimuksellisesta viitekehyksestä käsin tarkastellut työhyvinvointia vuorovaikutuksessa yksilön merkityksenannon kautta rakentuvana, tilallisena ilmiönä. Sosiaalisen konstruktionismin rinnalla tarkastelunäkökulmina ovat olleet tutkimuksen tieteenfilosofisista lähtökohdista valittu narratiivinen orientaatio ja muun muassa organisaatio- ja johtajuustutkimuksen kentässä julkaistut empiiriset tutkimuksen ja teoretisoinnit (ks. esim. Dale & Burrell, 2008; Kornberger & Clegg 2004; Lefebvre 1991; Peltonen 2011; Taylor & Spicer 2007), jotka käsittelevät tilaa moniulotteisena, käytössä merkityksiä saavana sosiaalisena tuotteena. Johdantoluvussa olen kuvannut etsiväni tässä tutkimuksessa työhyvinvoinnin ilmiön ja työhyvinvoinnin ja yksilön rakennetun työympäristön, tilan, välisen suhteen uudenlaista ymmärrystä. Tutkimuksessani olen ollut kiinnostunut siitä, miten työhyvinvointia voidaan ymmärtää moniulotteisessa tilassa yksilön subjektiivisten tilakokemusten ja niille annettujen merkitysten pohjalta konstruotuna.

Kirjallisuuskatsaus osoittaa, että työhyvinvointia ja työhyvinvoinnin ja yksilön rakennetun ympäristön välistä on tutkittu viime vuosikymmeninä runsaasti. Tämä, muun muassa arkkitehtuurin ja psykologian tieteenaloilla toteutettu tutkimus on tarjonnut merkittävän käytännöllisen kontribuution osoittamalla tilajärjestelyiden mahdollisuudet vaikuttaa muun muassa työntekijän tyytyväisyyteen ja tehokkuuteen (ks. Taylor & Spicer 2007). Aiempia työhyvinvoinnin ilmiötä ja työhyvinvoinnin ja yksilön rakennetun ym-

päristön välistä suhdetta tarkastelevia tutkimuksia voidaan kuitenkin luonnehtia vahvasti positivistiseen logiikkaan nojaaviksi. Niissä työhyvinvoinnin ja tilan abstraktit ja moniulotteiset ilmiöt on pääsääntöisesti pelkistetty tilastollisen analyysin objektiivisesti mitattavissa oleviin riippumattomiin ja riippuviin muuttujiin ja mitattu niiden välisiä hypoteettisia korrelaatioita ja kausaalisuhteita (vrt. Smith ym. 1995, 2).

Sosiaalisen konstruktionismin näkökulmasta ei ole olemassa vain yhtä totuutta, jonka saavuttamiseen tutkijan tulee, tai on edes mahdollista pyrkiä (Berger & Luckmann 1967). Saaranen ja Kauppinen (2006) toteavat sosiaalisen konstruktionismin tunnustavan absoluuttisten totuuksien sijaan sosiaalisessa vuorovaikutuksessa konstruoimamme useat selitystavat ja kertomukset. Tutkimuksellisenä viitekehyksenä sosiaalinen konstruktionismi ohjaa tutkijaa etsimään ymmärrystä työhyvinvoinnista subjektiivisena, sosiaalisessa vuorovaikutuksessa merkityksenannon kautta rakentuvana. Myös tutkimuksen narratiivinen orientaatio sosiaalisen konstruktionismin perusoletuksiin tukeutuvana korostaa yksilön tulkinta- ja merkityksenantoprosessien keskeisyyttä ilmiötä koskevaan ymmärrykseen pyrittäessä (ks. mm. Riessman 2008). Näin ollen voidaan todeta sosiaalisen konstruktionismin viitekehyksen ja narratiivisen tutkimusorientaation yhdesä avanneen tässä tutkimuksessa uudenlaisen ja arvokkaan näkökulman työhyvinvoinnin ja työhyvinvoinnin ja tilan välisen suhteen tarkasteluun.

6.2 Työhyvinvoinnin ymmärtäminen tilallisesti konstruoituna

Tutkimuksen empiirisen aineiston keruussa olen pyrkinyt tavoittamaan organisaation moniulotteisen, sosiaalisesti tuotetun tilan (vrt. Lefebvre 1991). Aineiston analyysissä olen pyrkinyt kuvaamaan ja analysoimaan sosiaalisesti tuotettua tilaa kokonaisuutena ja nostamaan erityisen tarkastelun kohteeksi yksilöiden subjektiiviset tilakokemukset, organisaation elettyt tilat. Käsitteenä eletty tila, representaation tilat, viittaa Lefebvren (1991) mukaan ihmisten kokemuksiin ja heidän tapaansa antaa merkityksiä tilalle. Elettyyn tilaan kuuluu olennaisesti ajatus yksilöstä tilan kehollisesti aistivana ja näiden esteettisten kokemusten kautta koettuja merkityksiä muodostavana (vrt. Hansen ym. 2007). Tutkimuksen empiirisen aineiston perusteella tutkimuksen kohteena oleviin organisaation tiloihin näyttäisi sisältyvän useita toisistaan poikkeavia, ja jopa ristiriitaisia tilakokemuksia ja niille narratiiveissa annettuja merkityksiä ja tulkintoja. Näitä toisis-

taan poikkeavia tilakokemuksia, elettyjä tiloja, on avokonttoritilassa loppukädessä yhtä monta kuin on tilan käyttäjiäkin (vrt. Merleau-Ponty 1945, 337).

Avokonttoritiloihin, joissa suurin osa tutkimuksen kohteena olevan organisaation työntekijöistä työskentelee, näyttäisi aineiston perusteella olennaisesti kuuluvan kokemukset rauhattomuudesta, yksityisyyden puutteesta ja tilan epäinhimillisyydestä. Tässä kohtaa tulee kuitenkin korostaa aineiston moniäänisyyttä; tilakokemukset ja niille annetut merkitykset ovat subjektiivisia ja yksilön omiin lähtökohtiin sidottuja. Työympäristön rauhattomuus ja yksityisyys ovat jo useiden vuosikymmenten ajan kiinnostaneet työhyvinvoinnin ja rakennetun työympäristön välistä suhdetta tarkastelleita tutkijoita (ks. esim. Oldham & Brass 1979; Sundström ym. 1980; Veitch ym. 2007). Nämä positivistiseen logiikkaan nojaavat tutkimukset ovat kuitenkin lähestyneet tilaa ja työhyvinvointia objektiivisesti mitattavissa olevina tilastollisen analyysin muuttujina. Näin ollen tämä tutkimus rakentaa uutta ymmärrystä rauhattomuudesta ja yksityisyyden puutteesta kehollisina ja subjektiivisina kokemuksina ja yksilön merkityksenannon ja tulkinnan kautta työhyvinvoinnin rakentumisessa merkityksellisinä.

Tutkimukseni narratiivinen aineisto osoittaa tilallisten työhyvinvointinarratiivien sisältävän erilaisia jännitteitä; kertojat rakentavat narratiivejaan useiden erilaisten näkökulmien ja tulkintojen kautta. Näin ollen kertojat rakentavat narratiiveissaan jännitteen omalle työlleen asetettujen tavoitteiden, koetun avokonttoritilan ja työhyvinvoinnin välille. Myös narratiiveissa kuvatut, rakennuksen tiloja koskevat ylpeyden kokemukset ja toisaalta kokemukset avokonttorimoduuleista ”minkkitarhoina” ja avarista aulatiloista ”tilan tuhlausena” rakentuvat aineiston narratiiveissa jännitteeksi. Aineiston narratiiveissa suunniteltu ja materiaallinen tila kiinnittyvät organisaation elettyihin tiloihin. Työntekijät kuvaavat muun muassa ”sermeillä notkumista” yhtenä avokonttorin tilallisena käytäntönä. Suunnitellun ja materiaallisen ohjaama tilan käyttäjä ei narratiiveissa ota vastuuta tilan käyttäjän työhyvinvoinnista, vaan vastuu annetaan tilan suunnittelijoille. Toisaalta kertojat kuvaavat narratiiveissa myös pyrkimyksiään tuottaa suunnitellut tilat uudelleen omista lähtökohdistaan (vrt. esim. Peltonen 2011). Aineiston pohjapiirrokset välittävät osaltaan kertomusta tilan suunnitellusta käyttäjästä, suunnitellun tilan tuottamista suunnitelluista työhyvinvointikokemuksista ja ennen kaikkea siitä, কেনen työhyvinvointia ajatellen tila on tuotettu.

Narratiivisen aineiston muuttua käsittelevät kertomukset korostavat kertojan omien lähtökohtien keskeisyyttä työhyvinvoinnin rakentumisessa. Ne myös osoittavat tilan keskeisen merkityksen yksilön elämässä. Kuten Saarikangas toteaa, jokapäiväinen, rakennettu elinympäristö jäsentää keskeisellä tavalla ihmisten arkea ja toimintaa ja määrittää ajatuksia siitä, keitä ja missä he ovat (Saarikangas 2006). Tila saa käytössä merkityksiä, jotka aineiston narratiivien osoittamalla tavalla voivat olla koskettavan kivuliaita, loukatuksi tulemisen ja arvostuksen puutteen kokemuksiin kiinnittyneitä. Sen lisäksi, että aineiston narratiivit osoittavat, ettei suunniteltu tila aina toteudu tilan käytössä (vrt. De Certeau 1984), ne näyttäisivät antavat viitteitä tilan voimasta sosiaalista järjestystä ylläpitävänä. Tila ei aineiston narratiivien perusteella tuo rakennuksessa työskenteleviä kahden eri liiketoimintayksikön työntekijöitä lähelle toisiaan vaan jopa alleviivaa jakoa niiden välillä. Tutkimukseni narratiivisessa aineistossa nousevat työhyvinvoinnin konstruoinnissa keskeisiksi myös kertojien kokemukset tilasta tasa-arvon ja arvostuksen edustajina organisaatioissa.

Boje (2001) kirjoittaa postmoderniin mielentilaan sopivan huonosti narratiiveille asetetut koherenssin ja juonellisuuden vaatimukset. Hänen mukaansa sosiaalisesti konstruoitu kokemusmaailma ei usein näyttäydy yksilölle koherenttina ja yksiselitteisenä vaan pirstaleisena ja monitulkintaisena (Boje 2001). Postmodernissa tilassa yksilöllä ei ole yhtä tarinaa kerrottavaksi, vaan pirstaleita, joista ei ole mahdollista rakentaa koherenttia, yksitulkintaista kokonaisuutta. Organisaatioissa näyttäisi myös olevan kokemuksia, joilta puuttuu lineaarinen järjestys, ja niitä on vaikea kertoa koherenttina narratiivina. (Boje 2001, 5.) Tutkimukseni empiirisen aineiston analyysissä koin Bojen (2001) kirjoitukset huojentavina. Kaikki tutkimukseni aineiston tilalliset työhyvinvointinarratiivit eivät rakennu juonellisiksi kokonaisuuksiksi. Niissä kertojat liikkuvat menneen, nykyisen ja hypoteettisen välillä ja narratiivien rakentumiseen osallistuu useita erilaisia tilakokemuksia. Kuten Saarikangas (2006, 9) toteaa, rakennettu ympäristö sisältää näkyvien historiallisten ja yhteisesti jaettujen kerrostumien lisäksi henkilökohtaisia kerrostumia ja muistumia aiemmista rinnakkaisista tai aivan toisenlaisista tilakokemuksista ja niiden aistimuksista.

Boje (2001, 3) toteaa yksilöiden tyypillisesti organisaatioissa ”jahtaavan” useita kertomuksia ja tiedostavan riskin, joka liittyy kertomuksen liialliseen deterministisyyteen. Postmodernissa tilassa kertomusten kertominen on Bojen (2001, 5) mukaan myös vai-

keampaa kokemuksen ollessa itsessään pirstaleinen ja täynnä kaaosta. Aineistoni tilalliset työhyvinvointinarratiivit tukevat mielestäni Bojen (2001) tekemiä tulkintoja; aineiston narratiiveissa kertojat neuvottelevat useiden erilaisten, keskenään jopa ristiriitaisten tulkintojen välillä jahdaten näin kerronnassaan useita erilaisia kertomuksia ja välttämättä liiallista deterministisyyttä. Yksilöt keräilevät palasia tilallisiin työhyvinvointinarratiiveihinsa organisatorisesta ja kulttuurisesta kontekstista. Yhdellä kertojalla ei välttämättä ole vain yhtä kertomusta, vaan useita kertomuksista tapahtumista ja kokemuksista, jotka konstruoidaan työhyvinvointinarratiiviksi aina tietyille yleisölle. (vrt. Boje 2001, 5.)

Aineiston narratiiveissa on myös oman tulkintani mukaan nähtävissä Riessmanin (1993) tunnistaman tavan narratiivin piirteitä; toistuva toiminta ja kokemisen verbit (vrt. Herman 2002) näyttäisivät olevan tilallisten työhyvinvointinarratiivien konstruoinnissa olennaisia. Näin ollen tiukat, juonellisuutta, temporaalista etenemistä, toiminnan huijautumista ja saavuttamisen verbejä korostavat mallit (ks. esim. Labov & Waletzky 1967) eivät näyttäisi kovinkaan hyvin soveltuvan tutkimukseni aineiston tilallisten työhyvinvointinarratiivien analyysiin. Tutkimukseni aineiston tilallisille työhyvinvointinarratiiveille ominaisiksi tunnistamani rakenteelliset piirteet näyttäisivät edelleen asettavan kyseenalaiseksi tilan ja työhyvinvoinnin välistä suhdetta tarkastelevan aiemman tutkimuksen deterministisyyden. Arkkitehtien ja organisaation päättäjien tuottama suunniteltu tila ei näyttäisi kausaalisesti johtavan tiettyyn työhyvinvointikokemukseen, vaan yksilö tulkitsee omista lähtökohdistaan tilallista kokemusmaailmaansa ja merkityksenannon kautta konstruoi työhyvinvointiaan. Työhyvinvointia tulisi näin ollen ymmärtää konstruktiona, joka kehittyy jatkuvasti uudelleen yksilön kokemusten ja merkityksenannon kautta (vrt. Marjala 2009).

Valokuvat osoittautuivat tässä tutkimuksessa hedelmälliseksi keinoksi yksilön esteettisen tilakokemuksen lähestymiseen. Niiden esittäminen W. J. T. Mitchellin (1994) ehdottamalla tavalla rinnakkain ilman hierarkkista järjestystä mahdollistaa kuvan ottajalle tavan välittää lukijalle häivähdyksiä kokemuksen kehollisuudesta. Esitystapa ei aseta kuvia alempiarvoiseen asemaan suhteessa tekstimuotoisiin narratiiveihin, vaan antaa niiden kertoa omalla äänellään työhyvinvoinnin rakentumisesta organisaation tiloissa. Saarikangas (2006, 190) toteaa valokuviin olevan mahdollista vangita jotakin eletyn tilan ainutlaatuisuudesta ja satunnaisuudesta, jopa häivähdyksiä sen materiaalisista, kehollisista ja aistimuksellisista merkityksistä ja tuntemuksista. Näin myös aineiston valo-

kuvista välittyy jälkiä siitä, miten näkemisen rinnalla myös koskettaminen, tuoksumet, äänet ja liikkuminen luovat tilaa ja sen merkityksiä.

Tutkimusaineiston valokuvien kautta koen tutkijana onnistuneeni välittämään tutkimukseen osallistuneiden työntekijöiden tilakokemusten kehollisia, esteettisiä аспекteja. Valokuvat osoittavat, että yksilö aistii ja kokee rakennetun työympäristönsä kehonsa kautta ja tällä tavalla muodostuvien koettujen merkitysten (vrt. Hansen ym. 2007) pohjalta konstruoi työhyvinvointiaan. Organisaatioestetiikka on viime vuosina noussut yhä voimakkaammin tutkijoiden kiinnostuksen kohteeksi muun muassa johtamistutkimuksen tieteenalalla (ks. esim. Hansen ym. 2007; Katz-Buonincontro 2011; Ladkin & Taylor 2010; Ropo & Parviainen 2001). Tämän tutkimuksen pohjalta myös työhyvinvoinnin esteettiset aspektit näyttäisivät hedelmälliseltä tulevaisuuden tutkimuksen kohteelta. Kiinnostavana kysymyksenä näen muun muassa sen, miten johtajuus kehollisesti aistittuna ja sosiaalisessa vuorovaikutuksessa konstruoituna (vrt. mm. Fairhurst & Grant 2010; Grint & Jackson 2010) osallistuu työhyvinvoinnin rakentumiseen. Johtajuuden osalta näyttäisi myös kiinnostavalta tarkastella sitä, miten esimiehet ja johtaja osallistuvat organisaatioissa rakentuvien työhyvinvointinarratiivien konstruointiin vuorovaikutuksessa työntekijöiden kanssa.

Rakentaessaan ymmärrystä työhyvinvoinnista ja työhyvinvoinnin ja tilan välisestä suhteesta subjektiivisesta koettuna ja kerrottuna tämä tutkimus ehdottaa työhyvinvoinnin edistämisen ja työhyvinvoinnin johtamisen olevan kielellisten kertomusten rakentamista, kertomusten johtamista, organisaation arjessa rakentuvien narratiivien dialogiseen rakentumiseen osallistumista. Työhyvinvoinnin ymmärtämisessä nousee tämän tutkimuksen perusteella tärkeäksi yksilön ja hänen oman kertomuksensa kuunteleminen. Edelleen keskeistä näyttää olevan yksilön lähtökohtien ja sosiaalis-kulttuurisen kontekstin tiedostaminen ja niitä koskevan ymmärryksen etsiminen. Tila ei sosiaalisen konstruktionismin oletuksista käsin deterministisesti johda tiettyihin hyvinvointituloksiin. Kuten myös Marjala (2009) on omassa tutkimuksessaan todennut, työhyvinvointi ei tämän tutkimuksen tulosten valossa ole pysyvä ja staattinen tila, vaan jokainen yksilö määrittää sen merkitykset dynaamisesti yhä uudelleen ja olennaisiksi nousevat kysymykset siitä, kuka työhyvinvointikertomuksen kuulee, miten merkitykset tulevat kuululuiksi ja miten niihin vastataan.

LÄHTEET

Painetut lähteet:

- Aries, M., Veitch, J. & Newsham, G. 2010. Windows, view, and office characteristics predict physical and psychological discomfort. *Journal of Environmental Psychology*, 30 (4), 533–541.
- Baldry, C. 1999. Space – the final frontier. *Sociology*, 33 (3): 535–553.
- Banks, M. 2001. Visual methods in social research. London: Sage.
- Berg, P. O. & Kreiner, K. 1990. Corporate architecture: turning physical settings into symbolic resources. Teoksessa Gagliardi, P. (toim.) *Symbols and Artifacts: Views of the corporate landscape*. New York: Aldine de Gruyter, 41–67.
- Berger, P. L. & Luckmann, T. 1967. *The social construction of reality: a treatise in the sociology of knowledge*. Garden City, NY: Anchor Books.
- Beyes, T. & Steyaert, C. 2011. Spacing organization: non-representational theory and performing organizational space. *Organization*, 19 (1): 45–61.
- Boje, D. M. 2001. *Narrative methods for organizational and communicational research*. London: Sage.
- Clegg, S. & Kornberger, M. 2006. *Space, organizations and management theory*. Liber, Oslo.
- Cotton, P. & Hart, P. M. 2003. Occupational well-being and performance. A review of organizational health research. *Australian Psychologist*, 38 (2): 118–127.
- Czarniawska, B. 1997. *Narrative approach to organization studies: qualitative research methods*. London: Sage.
- Czarniawska, B. 2004. *Narratives in social science research*. London: Sage.
- Dale, K. & Burrell, G. 2008. *The spaces of organization and the organization of space: power, identity and materiality at work*. Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- Daniels, K. 2000. Measures of five aspects of affective well-being at work. *Human Relations*, 53 (2): 275–294.
- Danielson, C. B. & Bodin, L. 2008. Office type in relation to health, well-being, and job satisfaction among employees. *Environment and Behavior*, 40 (5): 636–668.
- Danna, K. & Griffin, R. W. 1999. Health and well-being in the workplace: a review and syntheses of the literature. *Journal of Management*, 25 (3): 357–384.

- De Certeau, M. 1984. *The practice of everyday life*. Berkeley: University of California Press.
- Diener, E. 1984. Subjective well-being. *Psychological Bulletin*, 95 (3): 542–575.
- Diener, E., Suh, E. M., Lucas, R. E. & Smith, H. E. 1999. Subjective well-being: three decades of progress. *Psychological Bulletin*, 125: 276–302.
- Diener, E., Lucas, R. E. & Scollon, C. 2006. Beyond the hedonic treadmill: revising the adaptation theory of well-being. *American Psychologist*, 61 (4): 305–314.
- Elsbach, K. D. & Pratt, M. G. 2007. The physical environment in organizations. *Academy of Management Annals*, 1 (1): 181–224.
- Evans, G. W. & McCoy, J. M. 1998. When buildings don't work: the role of architecture in human health. *Journal of Environmental Psychology*, 18 (1): 85–94.
- Fairhurst, G. T. & Grant, D. 2010. The social construction of leadership: a sailing guide. *Management Communication Quarterly*, 24 (2): 171–210.
- Finnegan, M. C. & Solomon, L. Z. 1981. Work attitudes in windowed vs. windowless environments. *Journal of Social Psychology*, 115: 291–292.
- Foucault, M. 1995. *Discipline and punish: the birth of the prison*. Kääntänyt ranskasta Alan Sheridan. New York: Vintage Books.
- Frantsi, T. 2009. Ikääntyvä johtaja tienhaarassa. Ikääntyvien johtajien kertomukset johtajuuden ja identiteetin rakentajana. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Gagliardi, P. 1990. *Symbols and artifacts: views of corporate landscape*. New York: de Gruyter.
- Gallagher, M. W., Lopez, S. J. & Preacher, K. J. 2009. The hierarchical structure of well-being. *Journal of Personality*, 77 (4): 1025–1049.
- Gergern, K. J. 2009. *An invitation to social construction*. London: Sage.
- Gergen, K. J. 2001. *Social construction in context*. London: Sage Publications Ltd.
- Gerlander, E-M. & Launis, K. 2007. Työhyvinvoinnin tarkasteluikkunat. *Työelämän tutkimus*, 5 (3): 202–212.
- Grint, K. & Jackson, B. 2010. Towards “socially constructive” social construction of leadership. *Management Communications Quarterly*, 24 (2): 348–355.
- Guillén, M. 1997. Scientific management lost aesthetic: architecture, organization, and the Taylorized beauty of the mechanical. *Administrative Science Quarterly*, 42 (4): 682–715.

- Hakanen, J. 2004. Työuupumuksesta työn imuun: työhyvinvointitutkimuksen ytimessä ja reuna-alueilla. Työ ja ihminen, tutkimusraportti 27, Työterveyslaitos 2004.
- Hansen, H., Ropo, A. & Sauer, E. 2007. Aesthetic leadership. *The Leadership Quarterly*, 18 (6): 544–560.
- Hatch, M. J. & Cunliff, A. N. 2006. Organization theory: modern, symbolic and post-modern perspectives. Oxford: Oxford University Press.
- Heikkinen, H. L. T. 2010. Narratiivinen tutkimus – todellisuus kertomuksena. Teoksessa Aaltola, J. ja Valli R. (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin II. Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin. Jyväskylä: PS-kustannus, 143–159.
- Heikkinen, H. L. T. 2000. Tarinan mahti – Narratiivisuuden teemoja ja muunnelmia. *Tiedepolitiikka* 4/00: 47–58.
- Herman, D. 2002. Story logic: problems and possibilities of narrative. Nebraska: the University of Nebraska Press.
- Hopkinson, G.C. and Hogarth-Scott, S. (2001) "What happened was..." broadening the agenda for storied research. *Journal of Marketing Management*, 17 (1/2): 27–47.
- Hyrkkänen, U. & Vartiainen, M. 2009. "Säädylisissä ja hyvissä oloissa". Mobiilin ja monipaikkaisen työn työolojen ja työkuormituksen arviointimenetelmän kehittäminen. Turun Ammattikorkeakoulun tutkimuksia 29. Tampere: Juvenes Print.
- Hyvärinen, M. 2007. Kertomus ja kertomuksen rajat. *Puhe ja Kieli* 27 (3): 127–140.
- Hyvärinen, M. & Löyttyniemi, V. 2005. Kerronnallinen haastattelu. Teoksessa Ruusu-vuori, J. & Tiittula, L. (toim.) Haastattelu: tutkimus, tilanteet ja vuorovaikutus. Jyväskylä: Gummerus. s. 189–222.
- Hänninen, V. 1999. Sisäinen tarina, elämä ja muutos. Tampere: Tampereen yliopisto.
- Hänninen, V. 2010. Narratiivisen tutkimuksen käytäntöjä. Teoksessa Aaltola, J. ja Valli R. (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin II. Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin. Jyväskylä: PS-kustannus, 160–178.
- Jokivuori, P., Latva-Karjanmaa, R., Ropo, A. 2006. Työelämän taitekohtia. Työpoliittinen tutkimus 2006. Työministeriö, Helsinki.
- Katz-Buonincontro, J. 2011. How might aesthetic knowing relate to leadership? A review of the literature. *International Journal of Education & the Arts*, 12 (1.3): 1–18.
- Keyes, C. L. M. 1998. Social well-being. *Social Psychology Quarterly*, 61 (2): 121–140.

- Keyes, C. L. M. 2002. The mental health continuum: from languishing to flourishing in life. *Journal of Health and Social Behavior*, 43 (2): 207–222.
- Keyes, C. L. M., Shmotkin, D & Ryff, C. D. 2002. Optimizing well-being: the empirical encounter of two traditions. *Journal of Personality and Social Psychology*, 82: 1007–1022.
- Kiviniemi, K. 2010. Laadullinen tutkimus prosessina. Teoksessa Aaltola, J. ja Valli, R. (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin II. Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin. Jyväskylä: PS-kustannus, 70–85.
- Kornberger, M. & Clegg, S. R. 2004. Bringing space back in: organizing the generative building. *Organization Studies*, 25 (7): 1095–1114.
- Kvale, S. 1992. Psychology and postmodernism. Inquiries in social construction. London: Sage.
- Labov, W. & Waletzky, J. [1967] 1997. Narrative analysis: oral versions of personal experience. *Journal of narrative and life history*, 7: 3–38.
- Ladkin, D. 2008. Leading beautifully; how mastery, congruence and purpose create the aesthetic of embodied leadership practice. *The Leadership Quarterly*, 19 (1): 31–41.
- Ladkin, D. & Taylor, S. S. 2010. Enacting the 'true self': Towards a theory of embodied authentic leadership. *The Leadership Quarterly*, 21: 64–74.
- Laine, T. 2010. Miten kokemusta voidaan tutkia? Fenomenologinen näkökulma. Teoksessa Aaltola, J. ja Valli R. (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin II. Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin. Jyväskylä: PS-kustannus, 28–45.
- Lee, S. Y. & Brand, J. L. 2005. Effects of control over office workspace on perceptions of the work environment and work outcomes. *Journal of Environmental Psychology*, 25 (3): 323–333.
- Lefebvre, H. 1991. The production of space. Kääntänyt ranskasta Donald Nicholson-Smith. Oxford: Basil Blackwell. Alun perin julkaistu 1974.
- Linstead, S. & Höpfl, H. 2000. The Aesthetics of Organization. London: Sage.
- Mamia, T. 2009. Mistä työhyvinvointi syntyy? Teoksessa Blom, R. & Hautaniemi, A. (toim.) Työelämä muuttuu, jousaako hyvinvointi? Helsinki: Gaudeamus, 20–55.
- Marjala, P. 2009. Työhyvinvoinnin kokemukset kertomuksellisina prosesseina – narratiivinen arviointitutkimus. Acta Univ. Oul. C 315, 2009.
- Maslow, A. H. 1968. Towards a psychology of being. Princeton, NJ: Van Nostrand.

- Merleau-Ponty, M. 1962. *Phenomenology of perception*. Kääntänyt ranskasta Colin Smith. London: Routledge & Kegan Paul Ltd.
- Mitchell, C. 2011. *Doing visual research*. London: Sage.
- Mitchell, W. J. T. 1994. *Picture theory: essays on verbal and visual representation*. Chicago: University of Chicago Press.
- Moilanen, P. & Räihä, P. 2010. Merkitysrakenteiden tulkinta. Teoksessa Aaltola, J. ja Valli R. (toim.) *Ikkunoita tutkimusmetodeihin II. Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin*. PS-kustannus: Jyväskylä, 46–69.
- Oldham, G. R. & Brass, D. J. 1979. Employee reactions to an open-plan office: a naturally occurring quasi-experiment. *Administrative Science Quarterly*, 24 (2): 267–284.
- Page, K. M. & Vella-Brodrick, D. A. 2009. The ” what”, ”why”, and ”how” of employee well-being: a new model. *Social Indicators Research*, 90 (3): 441–458.
- Peltonen, T. 2011. Multiple architectures and the production of organizational space in a Finnish university. *Journal of Organizational Change Management*, 24 (6): 806–821.
- Riessman, C. K. 2008. *Narrative methods for human sciences*, Thousand Oaks: SAGE Publications.
- Riessman, C. 1993. *Narrative analysis*. London: Sage Publications, Inc.
- Ropo, A. & Parviainen, J. 2001. Leadership and bodily knowledge in expert organizations: epistemological rethinking. *Scandinavian Journal of Management*, 17 (1): 1–18.
- Ropo, A., Sauer, E. & Salovaara, P. 2013. Embodiment of leadership through material place. *Leadership*. In press.
- Ryff, C. D. 1989. Happiness is everything, or is it? Explorations on the meaning of Psychological well-being. *Journal of Personality and Social Psychology*, 57: 1069–1081.
- Saarikangas, K. 2006. Eletyt tilat ja sukupuoli. Asukkaiden ja ympäristön kulttuurisia kohtaamisia. Vaasa: Waasa Graphics Oy.
- Saarikangas, K. 2002. Merkityksellinen tila: lähiöasuminen arkkitehtuurin, asukkaiden, menneen ja nykyisen kohtaamisena. Teoksessa Syrjämaa, T. & Tunturi, J. (toim.) *Eletty ja muistettu tila*. Helsinki: Hakapaino Oy, 48–75.
- Shankar, A., Elliott, R. & Goulding, C. 2001. Understanding consumption: contributions from a narrative perspective. *Journal of Marketing Management*, 17 (3/4): 429–453.

- Semi, J. 2010. Sisäiset sijainnit. Tutkimus sukupolvien paikkakokemuksista. Joensuu: Joensuun yliopistopaino.
- Smirchich, L. & Morgan, G. 1982. Leadership: the management of meaning. *The Journal of Applied Behavioral Science*, 18 (3): 257–273.
- Smith, K., Kaminstein, D. S. & Makadok, R. J. 1995. The health of the corporate body: illness and organizational dynamics. *Journal of Applied Behavioral Science*, 31: 328–351.
- Smith, J. A., Harré, R. & Langenhove, L. V. 1995. *Rethinking Psychology*. London: Sage Publications Ltd.
- Spector, P. E. 1997. *Job satisfaction: application, assessment, causes and consequences*. CA: Sage.
- Strati, A. 1999. *Organization and aesthetics*. London: Sage.
- Sundström, E., Burt, R. E. & Kamp, D. 1980. Privacy at work: architectural correlates of job satisfaction and job performance. *The Academy of Management Journal*, 23 (1): 101–117.
- Suresh, M., Smith, D. & Franz, J. 2006. Person Environment Relationship to Health and Wellbeing: an integrated approach. *IDEA Journal*, 87–102.
- Taylor, S. S. 2002. Overcoming aesthetic muteness: Researching organizational members' aesthetic experience. *Human Relations*, 55 (7): 821–840.
- Taylor, S. S. & Spicer, A. 2007. Time for space: A narrative review of research on organizational spaces. *International Journal of Management Reviews*, 9 (4): 325–346.
- Taylor, S. S., & Hansen, H. 2005. Finding form: Looking at the field of organizational aesthetics. *Journal of Management Studies*, 42(6): 1211–1232.
- Varto, J. 1992. *Laadullisen tutkimuksen metodologia*. Helsinki: Kirjayhtymä.
- Veitch, J., Charles, K., Farley, K. & Newsham, G. 2007. A model of satisfaction with open plan office conditions: COPE field findings. *Journal of Environmental Psychology*, 27 (3): 177–189.
- Vesterinen, P. 2006. *Työhyvinvointi ja esimiestyö*. WSOYpro: Helsinki.
- Viljoen, M. 2010. Embodiment and the experience of built space: the contributions of Merleau-Ponty and Don Ihde. *South African Journal of Philosophy*, 29 (3): 306–329.
- Vischer, J. C. 2007. The effects of the physical environment on job performance: towards a theoretical model of workplace stress. *Stress and Health*, 23 (3): 175–184.

- Van Marrewijk, A. 2011. Aesthetic experiences of designed organizational space. *International Journal of Work Organisation and Emotion*, 4 (1): 61–77.
- Warr, P. 1990. The measurement of well-being and other aspects of mental health. *Journal of Occupational Psychology*, 63: 193-210.
- Warren, S. 2008. Visual methods in organizational research. Teoksessa Bryman, A. & Buchanan, D. (toim.) *Handbook of organizational research methods*. London: Sage, 566–582.
- Warren, S. 2002. ‘Show me how it feels to work here’: using photography to research organizational aesthetics. *Ephemera* 2 (3): 224–245.
- Waterman, A. S. 1993. Two conceptions of happiness: contrasts of personal expressiveness (eudaimonia) and hedonic enjoyment. *Journal of Personality and Social Psychology*, 64: 678–691.
- Wells, M. M. 2000. Office clutter or meaningful personal displays: the role of office personalization in employee and organizational well-being. *Journal of Environmental Psychology*, 20 (3): 239–255.

Digitaaliset lähteet:

- Saaranen-Kauppinen, A. & Puusniekka, A. 2006. KvaliMOTV - Menetelmäopetuksen tietovaranto [verkkójulkaisu]. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto [ylläpitäjä ja tuottaja]. Viitattu 11.2.2013.
<<http://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/>>.